

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Üldajaloo osakond

Silver Sooväli

Philippos II ja hübriidsõda

Magistritöö

Juhendaja: Mait Kõiv

TARTU 2025

Sisukord

1.	Sissejuhatus.....	4
1.1.	Allikad ja uurimisseis Philippos II kohta.....	4
1.2.	Hübriidsõja kontseptsioon	6
1.3.	Meetod ja töö ülesehitus	9
2.	Philippose tegevus	12
2.1.	Makedoonia enne Philippost.....	12
2.2.	Philippose võimuletõus ja olukorra stabiliseerimine 360-357.....	18
2.3.	Positsiooni kindlustamine 357-352.....	22
2.4.	Hegemoonia taotlemine 352-346.....	25
2.5.	Hegemoonia saavutamine 346-338.....	28
3.	Philippose tegevuse analüüs doktriinist lähtuvalt.....	35
3.1.	Konflikti arengu põhifaasid	37
3.1.1.	Varjatud alge	37
3.1.2.	Pingete teravnemine.....	37
3.1.3.	Konfliktitegevus.....	38
3.1.4.	Kriis.....	39
3.1.5.	Lahendus	40
3.1.6.	Rahu reguleerimine	41
3.2.	Diplomaatilised meetodid	42
3.2.1.	Koalitsioonid ja liidud.....	42
3.2.2.	Diplomaatiline surve.....	44
3.2.3.	Diplomaatiliste suhete katkestamine.....	45
3.2.4.	Konflikti reguleerimine.....	46
3.3.	Poliitilised meetodid	47
3.3.1.	Poliitiline surve	47

3.3.2.	Opositsiooni toetamine	47
3.3.3.	Opositsiooniliste jõudude tegevus	49
3.3.4.	Juhtkonna väljavahetamine	49
3.4.	Majanduslikud meetodid.....	50
3.4.1.	Majandussanktsioonid.....	50
3.4.2.	Majandusblokaad	51
3.4.3.	Majanduse sõjaaja vajadustele vastavusse viimine.....	52
3.5.	Sõjalised meetodid.....	53
3.5.1.	Strateegiline kontroll ja heidutus	53
3.5.2.	Strateegiline vägede paigutamine	54
3.5.3.	Sõjalised operatsioonid	55
3.5.4.	Rahuvalvejõud	55
3.6.	Infosõda.....	56
3.6.1.	Koordinatsioon.....	56
3.6.2.	Avalik arvamus	57
3.6.3.	Suhtlemine saadikutega	58
3.6.4.	Sõjakavalus	58
4.	Kokkuvõte.....	59
5.	Kasutatud allikad ja kirjandus.....	64
5.1.	Allikad.....	64
5.2.	Teatmeteosed.....	66
5.3.	Kirjandus.....	66
6.	Summary.....	70
7.	Lisad.....	75

1. Sissejuhatus

Käesoleva väitekirja eesmärk on võrrelda Makedoonia kuninga Philippos II tegevust tänapäeva arusaamadega hübriidsõjast: kas ja kuivõrd on võimalik leida nende vahel sarnasusi ja ühisosa. Kui Philippose tegevuse näol on tegemist ajaloolise sündmustikuga, mis on küllalt hästi tuntud nii talle kaasaegsete kui ka hilisemate allikate põhjal ja mida on põhjalikult uuritud, siis hübriidsõja mõistega on mõnevõrra keerulisem. Tegemist on tänapäevase, aktuaalse ja väärtushinnangutega laetud mõistega. Käesolev töö ei püüa anda Philipposele ja tema tegevusele tänapäevastest moraalihoiakutest lähtuvat hinnangut. Töö keskendub tänapäeva hübriidsõja teooriates kajastatavatele tegevustele, mille võrdlemine Philippose tegevusega võib pakkuda uue vaatenurga 4. saj. oluliste sündmuste kontekstis.¹ Teisalt võib Philippose tegevuse ja hübriidsõja kontseptsiooni võrdlemine öelda midagi ka hübriidsõja ja tänapäeva ühiskonna kohta, näiteks vaidlustades üldlevinud arusaama hübriidsõjast kui millestki uudsest ja innovatiivsest. Kui hübriidsõja ja Philippose tegevuse vahel saab tuvastada piisavalt suure ühisosa, seaks see kontseptsiooni uudsuse kahtluse alla ning võiks tõstatada küsimuse, kuidas sai selline asi Eesti ja Euroopa ühiskonda ootamatult tabada.² Sellised järeldused käesoleva töö eesmärkide hulka ei kuulu, kuid töö võiks pakkuda aluse edasiseks arutlemiseks nimetatud teemal.

1.1. Allikad ja uurimisseis Philippos II kohta

Töö lähtub seega kahest aspektist: Philippose tegevustest ning hübriidsõja kontseptsioonist. Esimese näol on tegemist primaarsetele allikatele tugineva traditsioonilise ajaloolise uurimusega. Allikatest kõige olulisemad on Diodorose „Ajalooline raamatukogu“, mille säilinud osadest annab 16. raamat ülevaate Philippose valitsusajast. Kuigi Diodoros kirjutas 1. saj, kasutas ta allikatena varasemate ajaloolaste töid, mis olid kirjutatud kajastatavatele sündmustele ajaliselt lähemal,

¹ Järgnevalt on kõik aastaarvud eKr, kui pole märgitud teisiti. Erandiks aastaarvud, mis käivad käsitluste ilmumise aja ning hiljutiste poliitiliste sündmuste kohta.

² Üks märk üldsuse hoiakust võib olla Wikipedia artikkel Gerassimovi doktriinist, mille muutmise ajaloost on täpselt näha, et kuni 06.02.23 kajastati seda kui revolutsioonilist ja varasemat ümberdefineerivana („The doctrine redefines the modern concept of interstate conflict...“). Loomulikult ei ole Wikipedia näol tegemist teadusliku allikaga, aga oma avatud formaadist tulenevalt võib kajastada laiapindseid ühiskondlikke hoiakuid paremini kui selleteemalised akadeemilised artiklid. Kasutatud 01.05.25.

https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Gerasimov_dctrine&oldid=1130500822

sealhulgas sündmuste kaasaegse autori Ephorose käsitlust.³ Nii kasutas ta vaheldumisi ja reeglina ilma viitamata Makedoonia- ja Ateena-meelseid allikaid, millega seoses muutuvad teksti sees ootamatult ka hoiakud kajastatud sündmuste suhtes. Tema panus on siiski tänuväärne, sest paljud tema kasutatud autorite tööd ei ole meieni säilinud. Philippose tegevusest annab ülevaate ka Justinuse 3. saj. pKr kirjutatud kokkuvõtte Troguse 1. saj. koostatud „Philippikast“. Ka Trogus kasutas allikatena varasemaid autoreid, kelle tööd säilinud ei ole.⁴

Philippose kaasaegsetest allikatest on keskse tähtsusega 4. sajandi Ateena riigimeeste kõnede korpus. Siin on olulisemateks Demosthenese ja Aischinese kõned, mis puudutavad otseselt Philipposega seotud sündmusi, pakkudes kohati eelnimetatud ajalookirjutajatest vahetumat ja detailsemat vaadet. Kuid nad ei esita, ega saagi esitada, ühtlast narratiiv. Kõnede näol oli tegemist rahvakoosolekutel või kohtutes ette kantud monoloogidega, mille eesmärk oli rahvast mõjutada, mitte pakkuda ajaloolist ülevaadet. Demosthenes ja Aischines olid poliitilised vaenlased, kes üksteist korduvalt kohtus süüdistasid, seega olid nende motivatsioonid kindlasti kallutatud.⁵ See ei muuda aga tõsiasja, et nad annavad hea pildi Ateena ühiskonnas peetud debattidest, kajastavad seega Philippose kaasaegsete hoiakuid, ja lisavad ka ajalookirjutajate poolt mainimata jäänud detaile vahetute sündmuste kohta. On tõenäoline, et kõnemehed ei esindanud üksnes iseennast, vaid nende taga seisis samameelsed ringkonnad. Ülejäänud primaarsed allikad on mõnevõrra kõrvalisemad ning nende panus käesoleva töö jaoks seisneb üksikutes detailides.⁶

Makedooniat ja Philippost käsitlev sekundaarkirjandus on vähem rikkalik kui Aleksander Suure kohta käiv. Selles mõttes on Philippos jäänud mitmeti teenimatult Aleksandri varju. Olulisi käsitlusi Makedooniast ja Philipposest on ilmunud alates 1970ndatest, mil Hammond avaldas oma põhjaliku ja mastaapse Makedoonia ajaloo („A History of Macedonia“). Selle teises raamatus on Griffith (1982) kirjutanud Philippost puudutava osa, mis on hinnatud ja sageli viidatud tänini.⁷

³ Diodorose allikate kohta annab ülevaate Hau. Hau (2016), 74.

⁴ Hammond kirjeldab protsessi, millega tuvastada Diodorose ja Justinus-Troguse allikaid, kuigi tema järeldustega ei pruugita olla täiesti nõus. Markle tunnustab tema meetodit ja tööd, kuid toob välja selle nõrgad kohad. Hammond (1994), 11-17; Markle (1994), 43-69.

⁵ Buckler kirjutab lähemalt nende usaldusväärsest. Ta rõhutab, et ei ole mingit kinnitust, et säilinud kõnede näol oleks tegemist täpselt nende kõnedega, mis rahva ees esitati. Nende kirjapanekuga võis kaasneda ka teatav toimetamine ja lühendamine. Buckler (2000), 148-154.

⁶ Põgusa ülevaate allikatest ja kõnemeestest annab ka Rhodes oma Philippost puudutavas peatükis. Rhodes (2006), 294-296.

⁷ Hammond, N. G. L. (1972-88), *A History of Macedonia. Volumes I-III*, mille II ja III osa kirjutatud koos vastavalt Griffithi ja Walbankiga.

Hammondi (1994) enda hilisem käsitus Philipposest („Philip of Macedon“) on küll lihtsamini loetav, kuid mõnevõrra vähem detailne ja vähem rikkaliku viiteparaadiga. Mõlemal autori puhul annab tunda kergelt Philippose-meelne hoiak, millega lugeja autorite seisukohti hinnates arvestama peab. Makedoonia esiletõusust ja antiikallikate struktuuri järgiva ja neid hästi täiendava ülevaate annab Borza (1990) „In the Shadow of the Olympos. The Emergence of Macedon“, mis kajastab Makedoonia ajalugu ja esiletõusu kuningatest lähtuvalt ning lõpetab käsitluse Philipposega. Uutest käsitlustest on vahest kõige olulisemad Worthingtoni (2008) „Philip II of Macedonia“ ning Kingi (2018) „Ancient Macedonia“. Worthingtoni teos hästi on hästi loetav, Kingi Philippost puudutav osa seevastu akadeemilisem, pakkudes suhteliselt põhjaliku, rangelt kronoloogilise ning põhjaliku viiteparaadiga ülevaate Philippose tegevusest. Mõned aspektid, näiteks 339. aasta sündmusi, Neljandat Püha Sõda ning Chaironeia lahingut ümbritsev diplomaatiline ja poliitiline olukord, jäävad tal siiski vääriliselt avamata.⁸ Selles mõttes on tugevam Ansoni (2020) „Philip II, The Father of Alexander the Great“, mis on loobunud rangelt kronoloogilisest lähenemisest temaatilisema kasuks.

1.2. Hübriidsõja kontseptsioon

Töö teine aspekt puudutab hübriidsõda. Selle juures on oluline pöörata tähelepanu terminoloogiale, sest sama mõiste tähendus võib sõltuvalt ajast ja kontekstis olla erinev. On võimalik eristada kolme käsitlust. Lääne erialakirjanduses tõi hübriidsõja mõiste esile Hoffmann, kes kirjutas 2000ndate keskel asümmeetrilistest sõdadest.⁹ Ta nägi olukordi, kus konventsionaalsed sõjaväed pidid üha enam võitlema vastaste vastu, kes olid võimelised kasutama korraga nii konventsionaalsed kui ka irregulaarseid sõjapidamise vahendeid, samas omasid ka terroristlike ja kuritegelike organisatsioonide tunnuseid ja võimekusi. Ta pidas eriti silmas Lähis-Ida konteksti, mis oli loomulikult Läänes 2000ndatel aktuaalne. Selliselt jõudis hübriidsõda ka NATO ametlikku terminoloogiasse hübriidohu nimetuse all.¹⁰

⁸ King (2018), 94-95.

⁹ Hoffman (2007).

¹⁰ *Hybrid threat*. Võetud NATOTerm ametlikult leheküljelt. Sellele peaks vastama EKI militermi *hübriidoht*. Kasutatud 01.05.25. <https://sonaveeb.ee/ds/mil/> ja <https://nso.nato.int/natoterm>

Hoffmanni käsitluses on tegemist pigem kitsamalt sõjalise ja operatsioonitasandi mõistega, mis peab aitama sõjaväelistel juhtidel olla paremini valmis keerulisteks olukordadeks ning planeerida oma tegevust lahinguruumis. Tema jaoks on sellise kategooriate vahelise halli ala näol eelkõige tegemist uue esile kerkiva sõjalise probleemiga, millele on olemas sõjaline lahendus, mis tuleb ainult endale selgeks teha. Sellisel lihtsal arusaamal on puudujääke. Kõigepealt tekib küsimus, kui võrd on tegemist üldse millegi uuega, kui sõjaajaloolased on leidnud regulaarse ja irregulaarse sõjapidamise kombinatsiooni nii lähemast kui ka kaugemast minevikust. Sarnasusi on leitud näiteks roomlaste Germaania vallutamise kampaaniast ning Teutobergi lahingust.¹¹ Samuti ei ütle hübriidsõja selline definitsioon midagi strateegilise ja poliitilise taseme kohta. Tõenäoliselt sellest kriitikast lähtuvalt, või ka loomuliku arengu teel, on hübriidsõja mõiste järgnevalt laienenud.

Hübriidsõja laiendatud mõiste puhul, mida võib teise käsitlusena esile tuua, lisandusid poliitiline, majanduslik ning diplomaatiline dimensioon. Mitte-sõjaliste aspektide liitmisega muutus varem puhtalt sõjaline definitsioon tunduvalt laiemaks. Kuigi sellele andsid hoogu 2014. aasta sündmused Ukrainas, jõuti mõiste laiendamiseni tegelikult varemgi.¹² 2015. aastal, kui Ukraina sündmused oli värsked, defineeriti hübriidsõda põhimõtteliselt kõva ja pehme jõu kombineerimisena.¹³ See hõlmab väga laia spektrit sõjalistest ja mittesõjalistest meetoditest. Algest definitsioonist jõuti seega üsna kiiresti küllalt kaugele.

Venemaal esile kerkinud kolmanda arusaama järgi aga on hübriidsõda (*gibridnaya voyna*) midagi hoopis muud. Fridman juhib tähelepanu, et kuigi selle mõiste lähtekoht on samuti Hoffmani ja Lääne erialakirjutistes, on sellest tehtud järeldused, milleni jõuti, Lääne omadest oluliselt erinevad. Seda nii algsest Hoffmani määratlusest kui ka laiendatud mõistest. Fridman rõhutab, et vene arusaama sõjast on mõjutanud külm sõda ja NSVL-i lagunemine, mille taga ei nähta loomulikke protsesse, vaid vastaste sihilikku poliitikat. Seega panevad venelased oma traumast lähtuvalt palju rohkem rõhku eeldatava vastase sotsiaalsele ja poliitilisele sfäärile ja selle lammutamisele. Nii

¹¹ Lacey (2012), 18-44.

¹² "More specifically, the irregular adversaries discussed in this assessment are using hybrid approaches that mix the use of guerrilla tactics, conventional training and discipline, high-technology weapons and disruptive capabilities, terrorism, and criminal activities to achieve their objectives. These same multidimensional adversaries employ a complex blend of means that includes the orchestration of diplomacy, political interaction, humanitarian aid, social pressures, economic development, savvy use of the media, and military force." Ehk siis on selgelt näha, et juba 2011. aastal on sõjalisele osale lisandunud mittesõjaline. Joint Irregular Warfare Center (2011), 24.

¹³ Kõva jõud kui näiteks relvajõudude ning majandussanktsioonide kasutamine ja pehme jõud kui näiteks avalik ja kultuuridiplomaatia. Ruiz (2015), 2.

läheb nende arusaam omakorda kaugemale Lääne laienenud hübriidsõja kontseptsioonist. Nende jaoks on hübriidsõda osa riikidevahelistest vastasseisudest, mille abil oma tahet ellu viia või huvisid kaitsta. Mõnes mõttes on see võrreldav Lääne arusaamaga poliitilisest sõjast, milline mõiste Vene mõtteruumis sellisel kujul puudub.¹⁴

Eestis tõusis hübriidsõja mõiste esile ning jõudis laiemas käibesse seoses 2014. aasta Ukraina sündmustega. Sama aasta lõpus ilmus Postimehe lisalehes artikkel, mis sidus hübriidsõja mõiste otseselt Vene peastaabi ülema Gerassimovi mõnevõrra varasema artikliga, kus esitatud seisukohad on saanud tuntuks kui Gerassimovi doktriin.¹⁵ Gerassimovi doktriini mõiste sõnastas esmakordselt Galeotti oma blogis, milles tutvustas eelnimetatud artiklit ingliskeelsele lugejaskonnale.¹⁶ Gerassimovi artiklit¹⁷ lugedes ilmneb, et tegemist pole riikliku doktriini sätestava kirjutisega, vaid vene sõjateadlasi ja -teadureid hurjutava sõnavõtuga, kus kirjeldatakse moodsat sõjapidamist, mille rünnaku alla võib Venemaa sattuda või juba on sattunud, ja vastandatakse seda traditsioonilisele sõjapidamisele. Doktriiniks peetav osa on pigem kallutatud tõlgendus Lääne laiendatud hübriidsõja põhimõtetest. Selles mõttes on tegemist hübriidsõja laiema mõiste ja eelnevalt mainitud *gibridnaya voyna* vahepealse visiooniga. Venemaal tõusis see mõiste esile alles pärast 2014. aasta sündmusi ja otsese reaktsioonina sellele.¹⁸

Idee, et sõdade või vastasseisude ajal kasutatakse peale sõjaliste vahendite ka mittesõjalisi, ei ole uus. Juba aastatuhande vahetusel jõudsid sarnasele järeldusele hiina sõjalised teoreetikud, kes sõnastasid „Kolme sõjapidamise“ („The Three Warfares“) kontseptsiooni, mille järgi sillutavad mittesõjalised meetodid teed sõjalistele.¹⁹ Külma sõja hakul sõnastas ameerika diplomaat Kennan poliitilise sõjapidamise alused, mis sätestas, et rahvuslike eesmärkide saavutamiseks on lubatud

¹⁴ Fridman (2019), 73-5.

¹⁵ Gerasimov (2013); Kaas, K. (2014); „Veidi vähem kui kaks aastat pärast ilmumist on toosama kirjutis aga saanud kurikuulsaks kui Gerassimovi doktriin ning hübriidsõja sünnitunnistus“. Tegemist võis olla Postimehe lisalehega, mis aga praegu Internetist postimees.ee lehelt vaadates ei selgu. Artiklis olnud illustreeriv skeem on lisatud töö lõppu.

¹⁶ Ta kirjeldab Gerassimovi doktriini mõiste loomist ja selle tutvustava artikliga sidumist kui tööõnnetust, sest tema mõte oli algusest peale see, et tegemist ei ole doktriiniga, mis aga ei tähendaks, et see ei väärriks tähelepanu või analüüsi, aga seniks võiks seda ajutiselt nii nimetada. Galeotti (2014, 6. juuli) ja (2018, 5. märts).

¹⁷ Ma viitan siin ja järgnevalt Gerassimovi artiklis kujutatule arusaamale kui doktriinile, vaatamata sellele, et tegemist ei ole rangelt võttes doktriinina. Gerassimovi doktriini nime all on see aga laiemas käibesse läinud ning selliselt kõigile äratuntav, eriti Eesti kontekstis. Seda nii läbivalt kasutades on loodetavasti kogu aeg selge, millele ma viitan.

¹⁸ Fridman (2019), 76.

¹⁹ Kania (2016).

kõik riigi käsutuses olevad vahendid, välja arvatud sõda.²⁰ Ta viitas Clausewitzile, kelle üks teesidest oli, et sõda on poliitika jätkamine teiste vahenditega.²¹ Kui seda mõtet edasi arendada, siis algab vastasseis sügaval rahuajal ning selle käigus võetakse kasutusele nii mittesõjalisi kui ka sõjalisi vahendeid, mis kulmineeruvad sõjaga. Sarnast mõttekäiku on võimalik aimata näiteks Thukydidesel, kui ta eristab sõja puhkemise ettekäändeid ja sügavamaid ajendeid.²² Hiina sõjateoreetikule Sun Tzule omistatakse ütlust, et kõige parem pole võit lahingus, vaid võit ilma lahinguta.²³

1.3.Meetod ja töö ülesehitus

Seega, kuivõrd tänapäeval hübriidsõjaga seostatavatel ideedel on pikk ajalugu, ei tohiks olla problemaatiline võrrelda ka Philippose II tegevust 5. saj eKr doktriiniga, mis defineerib end väga ultramoodsana ning on tugevalt mõjutanud Eesti ühiskonnas valitsevat arusaama hübriidsõjast. Doktriin pakub selleks head võimalust tänu oma detailsusele. Reeglina on sellised teooriad väga üldsõnalised ja umbmäärased. Doktriin on aga skemaatiline ning idealiseeritud, mis võiks praktikas selle kasutamise muuta keeruliseks, sest tegelikud konfliktid ei järgi reeglina ilusaid kahemõõtmelisi graafikuid ega arene ühest astmest teiseni ja kolmandani mõõdetud viisil. Philippose tegevusega võrdlemise kontekstis on aga doktriinis defineeritud pidepunktide paljusus tervitatav, sest pakub välja konkreetseid punkte, mida Philippose tegevusest otsida. Nii võib Philippose tegevuse analüüs doktriinis kirjeldatud sammude valgusel pakkuda värske vaatenurga Makedoonia kuninga poliitika mõistmiseks, näidates ühtlasi, et uudse doktriinina sõnastatud võtteid kasutati küllalt sarnaselt juba antiikajal. Töö aktuaalsust võiks suurendada seegi, et kõnealune doktriin on Eesti ühiskonna arusaamu agressiivsest välispoliitikast tugevalt mõjutatud. Doktriinis ilmnevad selgelt kaks aspekti: ühelt poolt konflikti arenemise järgud ja selle eskaleeruv loogika ning teisalt konflikti käigus kasutatavad erinevad meetmed. Viimaseid saab jagada diplomaatilisteks, poliitilisteks, majanduslikeks ja sõjanduslikeks ning infosõja meetmeteks. Rangelt võttes ei ole doktriinis kõiki neid meetmeid täpselt selliselt välja toodud, kuid sisuliselt on

²⁰ Kennan (1948).

²¹ „War is a mere continuation of policy by other means.“ Clausewitz (1909), 1. peatüki 14. tees.

²² Thuc. 1.23.

²³ Sun Tzu, 1.18, 3.2.

nad doktriini kirjelduses üsna hästi tuvastatavad. Mõlemad aspektid on Philippose tegevusega küllalt hästi võrreldavad. Seejuures tuleb aga rõhutada, et doktriini kohaselt on hübriidsõja oluline tunnus tegevuste läbiv eesmärgipärasus. Just tegevuste selgelt määratletud ja valdkondade vaheliselt koordineeritud eesmärk vastase kahjustamiseks on see, mis eristab hübriidsõda näiteks majanduspoliitikast, mille puhul kasutatavad meetmed võivad olla sarnased. Erinevaid meetmeid ja tegevusi koordineeritakse selle ühise sihi nimel. Nii eeldab Philippose tegevuse võrdlemine hübriidsõja doktriiniga siis üsna selget eesmärki ka Philippose puhul. See on aga mõnevõrra vaieldav. Valitseb üksmeel, et valitsusaja algul oli tema eesmärk oma kuningriigi ellujäämise kindlustamine. Arvamused aga lähevad lahku selles, kas tema järgnev tegevus oli oportunistlik või sihipärane, ja mis võis olla selleks sihiks. Ajaloolased ei ole ühel meelel, millal võttis Philippos endale sihiks suure sõjakäigu Aasias Pärsia impeeriumi vastu. Mitmed autorid dateerivad sell suhteliselt hiliseks. Anson arvab, et Philippos oli pigem huvitatud Makedoonia turvalisusest ja oma võimu Traakias laiendamisest, Müller välistab varasema daatumi kui 340 ja peab selliseid ideid puhtalt propagandaks. Ka Worthington (2008) peab seda pigem ebatõenäoliseks.²⁴ Samas tunnustab Worthington, et selline idee oli õhus juba enne Philippost ning temalgi oli sellega mitu kokkupuutepunkti. Teises peatükis toon esile argumente suhteliselt varase dateeringu kasuks. Samas võib ka võrdlus hübriidsõja doktriiniga näidata Philippose tegevuse läbivat sihipärasust, mis omakorda toetaks tema suure sihiseade varajasust. See on üks koht, kus doktriin võib pakkuda uudse tõlgenduse.

Töö on üles ehitatud eelnevast lähtuvalt. Esimene peatükk annab üldjoontes kronoloogilise ülevaate Philippose tegevusest. Sissejuhatusena sellele on kajastatud ka Makedoonia ajalugu enne tema valitsusaega, mis on oluline Makedoonia ja Ateena suhete ja vastasseisu mõistmiseks. Teises peatükis võrdlen Philippose tegevust hübriidsõja doktriinis kirjeldatud meetmetega. Hübriidsõja doktriini loogikast lähtuvalt jaguneb see peatükk ka alapeatükkideks, milles konflikti põhifaaside vaatlusele järgneb doktriinis kirjeldatud meetodite Philippose poolse kasutuse analüüs. Need meetodid on jälgimise lihtsustamiseks omakorda jaotatud loogilistesse gruppidesse. Doktriinis neid otseselt sellisel moel grupeeritud ei ole, kuid sisuliselt järgib see jaotus doktriini loogikat.

²⁴ Ansoni lisapeatükk Philippose ambitsioonidest avab seda teemat mõnevõrra, kuid tema arutleb lõpuks ikkagi selle üle, kas Philippos oleks läinud sama kaugele kui Aleksander. Ta mainib nii Makedoonia positsioonide kindlustamise kui ka Kreeka Hegemoonia ja Pärsia sõjakäigu eesmärke, kuid ei paku kindlaid omaks võtmise daatumeid. Anson (2020), 151-161; Müller (2010), 178-179; Worthington (2008), 160, 168-171.

Mõnevõrra erandliku meetodite grupi moodustab infosõda, mida doktriinis ei defineerita ega jagata eraldi meetoditeks. Samas on infosõda selles oluline, sest seob omavahel mitte-sõjalised ja sõjalised meetmed ning tagab nende kõigi õigeaegse ja sihipärase kasutamise. Infosõja mõistest lähtuvalt saab vaadelda informatsiooni kontrollimise ja manipuleerimisega seotud meetodeid, mis võivad sobituda Philippose ajastu ja tehnoloogilise taseme konteksti. Infotehnoloogia ja massimeedia aspektid jäävad loomulikult välja, kuid sarnast mõju võis avaldada ka näiteks läbi avalike kirjade. Töö kokkuvõtte esitab järeltused kokkupuutepunktidest Philippose tegevuse ja doktriinis sätestatud meetodite vahel.

2. Philippose tegevus

2.1. Makedoonia enne Philippust

Makedoonia on piirkond Balkani poolsaarel, mis on tänapäeval jagunenud suuresti Kreeka ja Põhja-Makedoonia vahel. Ka kliimatiliselt on tegemist piirialaga, kus toimub üleminek vahemereliselt kontinentaalsele kliimale.²⁵ Tegemist on mägise piirkonnaga, kus Balkani mäeahelikud ulatuvad rannikule välja, mis liigendavad selle juba antiikajal tunnustatud piirkondadeks.²⁶ Läänes asuva Ülem-Makedoonia näol on tegemist mägede vaheliste loode-kagu suunaliste orgudega, kus voolasid jõed ja moodustusid järved. Alam-Makedoonia asus Therme lahe kallastel, kuhu suubuvad suured Haliakmoni ja Axiose jõed tõid mägedest hulgaliselt setteid, mis moodustasid viljaka teistest külgedest mägedega ümbritsetud rannikutasandiku. Axiosest ida pool asus järgmise väiksema aheliku taga Strymoni jõe org, mille kesk- ja alamjooks moodustasid koos Chalkidike poolsaarega Ida-Makedoonia piirkonna. Enne makedoonlaste vallutust ning kuningriigiga liitmist 5. sajandil tunti seda kui Traakia-poolset maad, mis eelnes Traakiale või oli osa sellest, ning oli kreeklaste koloniseerimise tandraks.²⁷

Makedoonlaste näol oli tegemist kreeklastele väga lähedase rahvaga, kuigi kreeklased eristasid neid endist.²⁸ makedoonlased olid eriti lähedased loodekreeklastega ning rääkisid nendele sarnast murret, Kreeklastest eristamise taga võib aga olla pigem viide nende erinevale elu- ja riigikorraldusele kui kultuurilistele ja religioossetele erinevustele. Nii mütoloogias kui ka religiooselt olid makedoonlased kreeklastega tugevalt seotud.²⁹ Kuid kreeklastest erinevalt oli tegemist rohkem mägedes elavate küttide ja karjakasvatajatega, kes ei moodustanud kreeklastele omaseid linnriike. See ei tähenda, et neil puudusid linnalised asulad, kuid need ei olnud iseseisvad.

²⁵ Köppeni-Geigeri klassifikatsiooni järgi moodustab Makedoonias ja Tessaalias nii niisketest ja jahedatest põhjapoolsematest Ida-Euroopa kliimatsoonidest (Dfa ja Dfb) ning soojematest ja kuivematest lõunapoolsematest Vahemere omadest (Csa ja Csb) eristuv jaheda ja kuiva stepivöönditele omase kliimaga tsoon (Bsk). B-tsooni näol ongi tegemist A ja C vahelise tsooniga, seega ei ole selles midagi tähelepanuväärset, kuid tähelepanuväärne võib olla see, et nii Makedoonia kui Tessaalia piirkonnad kattuvad päris täpselt selle kliimatsooniga. Erandiks on mõnevõrra Ülem-Makedoonia, mille näol on tegemist mäeahelike vahel ja merepinnast kõrgemal asuvate orgudega. Kreeka kliimatsoonide kaardile vaadates joonistub Philippos II aegne Makedoonia kuningriik väga ilusti välja.

²⁶ Herodotos ja Thukydides eristasid Ülem- ja Alam-Makedooniat juba 5. sajandil. Hdt. 7.173; Thuc. 2.99

²⁷ *Thraceward region* inglise keeles. Sellega tähistasid kreeklased Axiosest idas asuvaid alasid, mis olid või olid olnud traaklastega asustatud. Lisaks, Hatzopoulos annab hea ja värske ülevaate Makedoonia erinevatest piirkondadest ning kuningriigi osistest. King (2018), 9; Hatzopoulos (2020), 4-47.

²⁸ Nende seoste täpsem väljaselgitamine on keeruline. Borza kirjeldab seda probleemistikku ja võimalikke lahendusi lähemalt. Borza (1990), 62-74.

²⁹ Strabon mainib nende sarnasust Epeirose Loode-kreeklastega. Strab. 7.7.8

Alam-Makedoonias oli linnaliste asulate puhul tegemist poliitiliste üksustega, mis moodustasid osa Argeaadide kuningriigist. Ülem-Makedoonias olid linnalised asulad suuremate territoriaalsete hõimude (ethne) keskusteks. Algselt iseseisvad, kujunesid neist hõimudest kuningriigiga liitmise järel selle suured poliitilised üksused.³⁰

Makedoonia kuningriik tõusis esile, kui tõenäoliselt Ülem-Makedoonia Orestisest pärit Argeaadide suguvõsa juhtimisel õnnestus osal makedoonlastest hõivata osa Pieria piirkonnast kesksest tasandikust otse lõunas.³¹ Sealt lähtus nende edasine vallutus arhailisel ajal, tõenäoliselt 7. sajandil.³² Nad vallutasid Pieria ja Alam-Makedoonia tasandiku kuni Axiose jõeni välja, samuti ka Alompia, mis oli sellest mõnevõrra põhjapool ja eraldatud, ning Eordaia, mis oli küll geograafiliselt osa Ülem-Makedooniast, kuid oli järgnevalt alati seotud ja liidetud Makedoonia kuningriigiga. Kõigilt mainitud aladelt ajasid nad eelnevad asukad ära ja asustasid need ise.³³ Järgnevalt sai Alam-Makedoonia tasandikust kuningriigi keskus ja tuumikala. Selle tasandiku lõunapoolsema serva äärde rajasid nad oma pealinna Aigai, mis jäi ka hiljem olulise kultuskeskusena püsima.³⁴

Tõenäoliselt pakkus Makedoonia kreeklastele huvi juba enne allikatesse ilmumist, sest Therme lahe kaldale ja Chalkidikesse rajati mitmeid kolooniaid.³⁵ Selle taga oli tõenäoliselt soov olla lähedal kaubateedele ja Makedoonia toormele, mille poolest see piirkond rikas oli.³⁶ Ajaloolistesse allikatesse ilmub Makedoonia Pärsia sõdade ajal, mil järjestikused kuningad Amyntas I ja Aleksander I pidid arvestama Pärsia huvidega. Pärsilased küll päris ei annekteerinud Makedooniat

³⁰ Hansen, Nielsen (2004), 794. Järgnevalt kastutan viitamisel lühendina Inventory.

³¹ King väidab, et see on justkui tänapäeval konsensus, aga ei paku selle koha peal viiteid. Sprawski kirjeldab selle küsimuse poleemikat, kuidas Argeaad võis viidata nii Peloponnesoses kui Orestises asuvatele Argose nimelistele linnadele, aga ka võis tegemist olla hõimunimega. Argos Orestikonile viitas juba Appianus ja sama seisukohta teotab ka Hatzopoulos Ka Koulakiotis viitab Argeaadide seost Argose Herakleididega kui vajadusele suurendada sisepoliitilist prestiiži. App. 11.10.63; King (2018), 18; Sprawski (2010), 130-131; Hatzopoulos (2018), 316, 323-324; Koulakiotis (2017), 202, 206.

³² Aja määratlus tuleneb sellest, et ei Homerosel kirjelduses ei ole Alam-Makedoonia tasandik veel makedoonlaste käes, aga Herodotosel ja Thukydidesel on, seega pidi Argeaadide vallutus jääma nende vahele arhailisel ajajärgul. See paigutub seitsmenda sajandi keskele, sest Herodotos annab Pärsia sõdade aegsetele ajaloolistele kuningatele Amyntas I ja Aleksander I viis eelkäijat. Hdt. 8.139.

³³ Thuc. 2.99.

³⁴ Diodorose seitsmenda raamatu fragment mainib Delphi oraakli ettekuulutust, mille järgi Aigai asutati. Diod. 7.16.1.

³⁵ Axiosest itta jäävate alade vallutamise ja integreerimise kohta kirjutab lähemalt Hatzopoulos. Hatzopoulos (1996), 171-179.

³⁶ Näiteks Herodotos viitas sellele mõnes kohas, milles teine on küll Strymoni jõe oru kohta käiv. Samuti pani mõni sajand hiljem Livius imeks, et Teise ja Kolmanda Makedoonia sõja vahel jõudis Makedoonia kuningas Perseus suure rikkuse kokku koguda, seda suuresti tänu Makedoonia enda ressursidele. Hdt. 5.17, 23; Liv. 45.40.

ega muutnud seda satraapiaks, kuid kuningatelt nõuti toetust ning osalemist kreeklaste-vastases sõjakäigul.³⁷ Head suhted Pärsiaga olid kuningatele kasulikud. Näiteks andis Xerxes hiljem kogu Ülem-Makedoonia Aleksandrile valitseda.³⁸ Alexander mängis Pärsia sõdade ajal osavat topelt mängu, millega täitis oma kohustusi Xerxese ees, kuid samas hoiatas ja andis ta nõu ka kreeklastele, millega teenis ära lisanime Philhellen – kreeklaste sõber.³⁹ Samuti õnnestus tal taganevate pärslaste järel oma valduseid Strymoni jõe oruni laiendada.⁴⁰ See paistab olevat tema sihilik poliitika, sest jääb mulje, et ta tahtis, et tema kreekasõbralikkus oleks väga nähtav just kreeklastele. Näiteks osales ta võistlustel Olümpias, milleks pidi tõendama oma kreeka päritolu, ja püstitas Delphis ka oma trofee pärslaste üle võidu saavutamisest.⁴¹ See periood oli tõenäoliselt makedoonlastele kasulik ja Argeaadidele edukas, sest nii pärslaste kui ka ateenlaste huvi ja tegevus Põhja-Egeuse piirkonnas pakkusid Makedooniale uusi kaubanduslikke võimalusi. Tõenäoliselt just makedoonia puidust ehtasid ateenlased oma Salamise lahingus võiduka laevastiku.⁴² Ateenlaste aktiivsus Makedoonia lähistel aga ei tähendanud ainult kaubandust, vaid ka konkurentsi, mis viis hiljem huvide kokkupõrkeni. Egeuse põhjakaldal paiknenud Eioni vallutamine pärslastelt 476. aastal ning järgnev katse 465. aastal tulevase Amphipolise asukohas

³⁷ Herodotosel on üksteisele mõnevõrra vastukäivad väited. Ühes kohas mainib ta rannikut, teises kõiki maid ja rahvaid kuni Makedooniani. Samas käivad need erinevate aegade ja väejuhtide kohta, Megabazos pärast 514. aastat, Mardonios pärast 494. a. Sprawski kirjeldab seda poleemikat lähemalt ning pakub välja variandi, et Gygaia anti Aleksandi poolt naiseks hoopis Mardoniosele 494. a järel, millega kindlustas Makedoonia endale head suhted Pärsiaga. 514. a. järel kas pärslased ei jõudnud üldse Makedooniasse või olid nad teistega samaväärselt allutatud. Igal juhul ta nihutab erisuhte alguse hilisemaks. Hdt. 5.1-2, 10, 6.44; Justin. 7.3.1; Sprawski (2010), 136-137.

³⁸ Hdt. 5.21; Justin. 7.3.7-9, 4.1.

³⁹ See võib olla temaga seostatud alles pärast tema surma ja hilisemate ajaloolaste poolt ja seda just tänu hilisemale kontekstile, kus Philippos II tahtis rõhutada oma sõbralikkust ja kreekameelsust või teda oli vaja Aleksander Suurest eristada. Sprawski (2010), 143.

⁴⁰ Erinevalt Thukydidese poolt mainitud aladest vallutati või hõivati need tõenäoliselt just pärast pärslaste taganemist. Herodotos mainib makedoonlaste osalust ning Aleksandri nõu Tempe oruga seoses ning salajast kohtumist kreeklastega Plataia lahingu eel. King esitab sündmusi samas vaimus. Sprawski aga on veendunud, et see peab olema hilisem liialdus, sest sellises olukorras, kus Pärsia kuninga väed baseerusid Makedoonias, ei oleks olnud mõeldav nii riskantset kahepalgelist mängu mängida. Samas võib palju oleneda ka Aleksandri ja Pärsia suhetest – kui sõjakäiguga käis kaasas tema positsiooni marginaliseerumine ja erisuhte kadumine, siis võis ta just olla motiveeritud pärslaste vastu tegutsema. Hdt. 7.135, 173 9.44-45; King (2018), 28-30; Sprawski (2010), 138-139.

⁴¹ Tõenäoliselt viitab sellele Herodotose mainitud kujule hiljem Philippos oma ateenlastele adresseeritud kirjas. Hdt. 5.22, 8.121; Dem. 12.21.

⁴² King mainib, et Aleksander asus vermima münte nii Pärsia kui Ateena standardi järgi, mis tõenäoliselt viitab kaubanduslikule aktiivsusele mõlemas suunas. Samuti toob nii tema kui Sprawski välja võimaluse, et puit tuli just sealt, aga ei võta kindlat seisukohta ja viitavad nii poolt kui vastuargumentidele. King (2018), 34; Sprawski (2010), 141.

tugipunkti rajada, mis küll ebaõnnestus, ning Amphipolise lõplik rajamine 437. aastal viitab selgele Ateena huvile kontrollida Strymoni jõe orgu või vähemalt ligipääsu selle ressursidele.⁴³

Kui Aleksandri valitsusaeg oli kokkuvõttes positiivne ning tema kuningriik laienes ning muutus jõukamaks, siis järgnevad 100 aastat olid keerulisemad. Riik sattus dünastiasiseste tulide ja kodusõdade mõjul langusesse ja kaotas kontrolli tuumikust kaugemal olevate alade üle.⁴⁴ Tõenäoliselt kannatas ka majandus.⁴⁵ Täieliku kontrolli saavutas alles Perdikkas 430ndatel, kuid oli sunnitud kogu Peloponnesose sõja perioodi Ateena ja Sparta vahel laveerima. Samas innustas ta Chalkidike liitu rajama läbi sünoikismi Olynthosesse suurema linna, millest sai edaspidi tugev konkurent mitte ainult Ateenale, vaid ka Makedooniale endale.⁴⁶ Perdikkase järel tuli võimule tema poeg Archelaos, kellele viitab Thukydides kui suurele kindlustuste ja teede ehitajale ja sõjaväe reformijale.⁴⁷ Allikatest ilmnevad tema head suhted Ateenaga. Ta tagas ateenlastele ligipääsu puidule nende laevastiku jaoks, mis aitas tal finantseerida oma siseriiklikke ümberkorraldusi, millest üks oli pealinna üleviimine Aigai'st Pella.⁴⁸ Sajandi lõpuks oli Makedoonia tõenäoliselt tugevaimas positsioonis Aleksander I surmast alates, millele osutab ka Archelaose suutlikkus sekkuda Tessaalia sisemisse võimuvõitlusse. Tema enneaegne ootamatu surm tähistas aga dünastiliste konfliktide taaspuhkemist.⁴⁹

393. aastal võimule tõusnud Amyntas III⁵⁰ positsioon ei olnud kindel ning Makedooniat ähvardasid nii lähemad kui kaugemad vaenlased. Suur sõda Olythosega tõmbas konflikti ka spartalased, mis

⁴³ Ruffing annab ülevaate Makedoonia majandusest ja Ateena huvidest Põhja-Egeusel. Hdt. 7.107, Thuc. 4.102; Ruffing (2017), 127-133.

⁴⁴ Aleksander I surma järel 450ndate keskel sai kuningaks küll tema poeg Perdikkas II, kuid ta pidi arvestama ja jagama võimu oma vendadega, kellel oli võim kuningriigi teatud piirkondade üle või oli Aleksander nad seal enda asevalitsejateks teinud. Et allikad on Makedoonia kohta 5. saj. keskel väga puudulikud, siis on tahes tahtmata tegemist suuresti spekulatsiooniga. Hammond arvab, et nad valiti korruga kuningateks. Nii King, Borza kui Roisman arvavad pigem, et Aleksander ise andis neile vastutusosalad. Hammond (1989), 71; King (2018), 34-35; Borza (1990), 134-5; Roisman (2010), 146.

⁴⁵ Sellest annab tunnistust vähenenud müntide leiumaterjal, mis viitab katkendlikule verimisele. King (2018), 31.

⁴⁶ Tervest sõjast annab ülevaate Thukydides, aga toon siin välja siis mainitud kohad. Thuc, 1.56-58.

⁴⁷ Thuc. 2.100.2.

⁴⁸ Platon nimetab teda küll oma Gorgiase dialoogis läbi Sokratese sõnade õnnetuks türanniks, kes tappis ebaõiglaselt oma onu, aga see ei pruugi olla ajalooline. Andokides kirjeldab Makedooniast puidu ostmist 411. a. türannia ajal ning Diodoros ateenlaste ja Archelaose koos Pydna vastu tegutsemist. Pella kohta Borza. Andoc. 2.11; Diod. 13.49.1-2; Plat. Gorg. 470d; Borza (1990), 166-171.

⁴⁹ King kirjutab mõnevõrra segastest Tessaalia sündmustest. Diodoros mainib surma kui õnnetust. Diod. 14.37.5; King (2018), 43.

⁵⁰ Diod. 14.89.

tõi Makedoonia kuninga Kreeka saatust mõjutavate suurte sündmuste juurde.⁵¹ 375. aastal sõlmis Amyntas III liidu- ja kaubandusleppe Ateenaga, mis tagas talle sissetulekud ning ateenlastele oma uue mereliidu tõttu esile kerkinud laevaehituseks vajaliku puidu ja muud ressursid.⁵² 371. aastal, kui Spartas sõlmiti üle-Kreekaline rahu, olid kohal ka Amyntase saadikud, kes nõustusid rahu tingimustega, mis muuhulgas sätestasid Amphipolise kuulumise Ateenale.⁵³ Ei ole võimatu, et ateenlased kasutasid Makedoonia kuningriigi suhtelist nõrkust, et uuesti Strymoni jõe org oma kontrolli alla saada. See eeldas Amphipolise vallutamist, mis oli selleks ajaks olnud pikalt iseseisev ning muutunud suureks ja tugevaks linnaks.⁵⁴ Makedoonia võimalikule nõrkusele viitab ka see, et pärast Leuktra lahingut, millega Sparta oli minetanud oma hegemoniaalse seisundi, üritas Tessaalias esile tõusnud türann Iason seda tühja kohta täita ning ise hegemooniat püüdlema hakata. Selle jaoks oli ta sõlminud või tõenäoliselt sundinud Amyntast endaga liitu sõlmima. Selle hoidis ära vaid see, et Iason suri üsna pea pärast seda ära, juhuslikult täpselt samal ajal kui Amyntas.⁵⁵

Kui Amyntas III 370ndal aastal suri, jäi temast maha kaks leske kuue pojaga. Tema pojad Aleksander, Perdikkas ja Philippos said kõik järgemööda kuningateks. Tütar Erynoe oli pandud naiseks Alorose Ptolemaiiosele, kes oli samuti Argeaad.⁵⁶ Troonile tõusis Aleksander II, kellel avanes võimalus sekkuda Tessaalia asjadesse. Larissast pagendatud Aleuaadid kutsusid Makedoonia kuninga endale appi ning neil õnnestus Larissa vallutada. Tessaaliasse tulid ka Teeba väed eesotsas silmapaistva väejuhi ja riigimehe Pelopidasega, kes hõivas omakorda Larissa ning korraldas seal asjad teebalaste jaoks sobivaks. Sealt läks ta edasi Makedooniasse, kus lahendas

⁵¹Diodoros mainib lisaks illüürlaste sissetungi, mis jättis ta ajutiselt troonist ilma ning sundis Olynthosele territoriaalseid järeleandmisi tegema, mille tagastamisest viimased hiljem keeldusid. Xenophon annab Olynthose sõjast ning Teeba Kadmeia hõivamisest pikema ülevaate. Viitan siin kõnele, mis tõmbas nad sinna sõtta. Diod. 14.92, 15.19; Xen. Hell. 5.2.12-19.

⁵²Sellele viitab üks fragment, mis paigutatakse reeglina 375. aastasse. Borza (1990), 187; Roisman (2010), 160; King (2018), 60.

⁵³Nagu väitis Aischines. Aeschin. 2.32.

⁵⁴Peloponnesose sõja ajal oli Sparta väejuht Brasidas suutnud 424. a. Amphipolise hõivata ning seda edukalt ateenlaste vastu kaitsta. Thuc. 4.106-107, 5.3-17.

⁵⁵Diodoros kirjeldas olukorda Leuktra lahingu järel ja ütleb, et Makedoonia oli Iasoni liitlane. Ta toob välja, et Iason ja Amyntas surid samal aastal. Xenophon aga vahendas Iasoni sõnu, milles ta kirjeldas Makedooniat kui enda kontrolli all olevat piirkonda ja mitte ainult kui liitlast. Või siis kavatsust seda enda kontrolli alla saada. Samuti kinnitab see seda, et ateenlased hankisid juba 370ndate teises pooles põhiliselt Makedooniast puitu. Diod. 15.60; Xen. 6.1.11.

⁵⁶Alorose näol on tegemist ühe Aigai lähedase asulaga, mis viitab tema seotusega Alam-Makedoonia aristokraatiaga. Justinus kujutab nii Ptolemaiost kui Erydiket väga negatiivselt, kus nad on seebiooperlike salasepistuste ja -mõrvade taga. See tundub mõnevõrra liialdatud ning võib olla kajastab mingisuguseid hilisema aja hoiakuid või kuulujutte. Inventory, 799; Justin, 7.4.

konflikti Aleksander II ja Ptolemaiiose vahel, sõlmis liiduleppe Aleksandriga ning viis Teebasse mitukümmend kõrgest soost pantvangi, teiste seas ka veel alaealise Philippose. Tundub, et Aleksandrit survestasid ka illüürlased, sest allikad mainivad neile andami ja pantvangide andmist.⁵⁷

Ptolemaios tappis 368. aastal Aleksandri ning asus tema noorema venna Perdikkase eest regendina valitsema.⁵⁸ Seda segadust üritas ära kasutada üks pretendent Pausanias, kelle vastu sai Ptolemaios abi Ateena väejuhilt Iphikrateselt, kes oli omakorda valmistumas Amphipolise-vastaseks sõjakäiguks.⁵⁹ Ptolemaiiose tegevus ning Ateena mõju kasv tõid Pelopidase uuesti Makedooniasse. Seal tunnustas ta Ptolemaiost Perdikkase regendina ning sõlmis uue liidu või surus talle selle peale. Kui mitte varem, siis selle leppe osa pidi olema Teeba ligipääs Makedoonia puidule laevastiku ehitamiseks.⁶⁰ Igal juhul muutus kas Makedoonia poliitika Amphipolise suunal Ateena-vaenulikuks.⁶¹

365. aastal sai Perdikkas täisealiseks, tappis Ptolemaiiose ning hakkas ise valitsema.⁶² Ta saavutas Philippose vabastamise Teebast ning tõenäoliselt pani ta Amphixitise piirkonna asevalitsejaks riigi idaosas. See oli tõenäoliselt märk headest suhetest Teebaga tema troonile tõusmise ajal, mis aga ei kestnud kaua. Ateena oli 360ndatel väga aktiive Põhja-Egeusel ning ateenlastel õnnestus hõivata Therme lahe ümber mitmed tugipunktid, nende seas Pydna, Methone ja Potidaia.⁶³ Perdikkas III tõenäoliselt survestati astuma Ateenaga liitu, mille tagajärel ta aitas ateenlasi Olythose ja Amphipolise vastu.⁶⁴ Kuid peagi toetas Perdikkas taas Amphipolist ning saatis sinna ka

⁵⁷ Kuigi nii Diodoros ja Justinus mainivad, et taaskord oli Philippos pantvangiks, siis tundub see logistiliselt ebausutav. Näiteks, Roisman kajastab seda sündmustikus, kuid Worthington jätab selle välja ning räägib ainult Philippose Teebas viibimisest. Diod. 15.67, 71, 16.2.2; Plut. Pel. 26; Just. 7.5.1-2; Roisman (2010), 161; Worthington (2008), 17-19.

⁵⁸ Diod. 15.71.1.

⁵⁹ Amyntas III oli Iphikratese eelnevalt lapsendanud, kui too oli 380ndate teises pooles Traakia kuninga teenistuses ning Amyntas lootis neilt abi Chalkidike vastu. Aeschin. 2.27-29.

⁶⁰ Teebast on teada üks fragment umbes 365. aastast, millega austatakse üks makedoonlaste eriliste teenete eest. Tõenäoliselt on tegemist puidu tarnimisega ja laevastiku ehitamisega seotud asjadega. Aga ei ole selge, millal puidu tarnimine algas. Plut. Pelop. 27; King (2018), 63; Borza (1990), 195.

⁶¹ Aeschin. 2.29.

⁶² Diod. 15.77.5.

⁶³ Isokrates kirjeldas Timotheuse 365-4. aasta sõjaretke, millega ta vallutas mitmeid olulisi linnu ja tugipunkte. Isoc. 15.108-113.

⁶⁴ On tõenäoline, et Ateena ja Timotheuse edu pani Perdikkase suure surve alla. Roisman peab tõenäoliseks, et teiselt poolt avaldas talle survet Olynthos, kes võitles Amphipolise poolel või pärast. Dem. 2.14; Polyæn. 3.10.14; Roisman (2010), 164.

garnisoni.⁶⁵ Mõnevõrra ootamatult läks ta sõjakäigule illüürlaste kuninga Bardylise vastu, kus makedoonlased said lahingus rängalt lüüa ning Perdikkas ise langes. Sellises kriitilises olukorras tõusis troonile Philippos II.⁶⁶

Seega, alates hetkest, mil Makedoonia ilmus ajaloolistesse allikatesse, joonistub välja piirkonna olulisus nii strateegilises kui ka majanduslikus mõttes. Alam-Makedoonia oli oluline lüli Kreeka ja Traakia vahel, mida läbisid olulised ühendus- ja kaubateed. Loodusressursside poolest rikka piirkonnana pakkus Makedoonia juba varakult huvi kreeklastele, kes rajasid selle lähedusse kolooniaid ning otsisid ligipääsu nii puidule kui ka metallileiukohtadele. Eriti oluliseks osutus piirkond ateenlastele, kelle jaoks olid väga tähtsad Põhja-Egeuse mereteed, nagu ka Traakia rannikupiirkonna looduslikest ressursidest saadavad sissetulekud. Kreeka tugevate linnade ja liitude kõrval oli Makedoonia kuningriik suhteliselt nõrk ning sunnitud nende vahel laveerima. Samuti oli Argeaadide monarhia ebastabiilne ning dünastia-sisesed konfliktid sagedased. Kuid stabiilsetel perioodidel suutsid kuningad oma võimu ja mõju laiendada, mis näitas Makedoonia potentsiaali järgnevaks tugevnemiseks.

2.2. Philippose võimuletõus ja olukorra stabiliseerimine 360-357

Philippos tõusis troonile 360. aastal väga keerulises olukorras.⁶⁷ Perdikkas III surmaga lõppenud lahingus oli langenud tuhandeid makedoonlasi, mis oli signaaliks riigi haavatavusest. Nii lähemad kui ka kaugemad Makedoonia naabrid asusid otsima võimalusi olukorra enda kasuks pööramiseks. Taas tõusid esile pretendendid, kes üritasid trooni endale haarata. Pausanias, kellel oli ühe Traakia kuninga toetus, oli tõenäoliselt sama Pausanias, kelle vastu oli sõdinud Iphikrates, ähvardas Philippost idast.⁶⁸ Üks teine pretendent saavutas ateenlaste toetuse ning ohustas Philippost lõunast. Illüürlaste kuningas Bardylis läänes ja paiaoonlased põhjas valmistasid Alam-Makedooniat

⁶⁵ Diodoros kirjutab, et Philippos kutsus garnisoni tagasi ja jättis Amphipolise „autonoomseks“. Aischines mainis oma kõnes, et Kallisthenes tegi Perdikkasega vahele. Diod. 16.3.3; Aeschin. 2.30.

⁶⁶ Diod. 16.2.4.

⁶⁷ Perdikkasel oli tegelikult küll üks imikust poeg, aga ilmselgelt ei saanud see troonile asuda. On lahtine, kas Philippos oli alguses regent või asus ta kohe troonile, aga kindel on, et kuningavõim oli tema käes kohe Perdikkase surma järel. Müller ütleb, et regendiks olemise küsimus „doesn't deserve credence“. Just. 7.5.9-10; Diod. 16.1.3, 2.4; Müller (2010), 166.

⁶⁸ Diodorus ei nimeta teda nimepidi. Et Traakia kuninga Kotyse surm ja Traakia jagamine tema poegade vahel jääb täpselt samasse aega, siis on ebaselge, kas tal oli Kotyse või Lääne-Traakia Berisadese toetus. Demosthenes kirjeldas hiljem kuningriigi jagunemist tema poegade vahel. Diod. 16.2.6; Dem. 23.8-12.

ründama. Seega oli Philippos sõna otseses mõttes vaenlastest ümbritsetud ning nendega kõigi vastu korraga sõdimiseks ei olnud tal vägesid. Ta pidi leidma viisi, kuidas nendega ükshaaval tegeleda.⁶⁹

Philippos asus kiirelt tegutsema. Ta maksis raha või andamit paioonlastele, et nad teda ei ründaks, millega käis tõenäoliselt kaasas lubadus edaspidi sama teha. Samuti ostis ta ära Traakia kuninga, et too lõpetaks Pausaniase toetamise. Ta kutsus Amphipolisest tagasi sinna juba Perdikkase ajal saadetud väed ning signaliseeris ateenlastele, et aktsepteerib nende ja loobub oma taotlustest sellele linnale. Ateenlaste poolt toetatud pretendent oli aga jõudnud juba palgasõduritega Methones maabuda. Seal aga õnnestus Philipposel teda koos saatkonnaga, kelle seas oli ka ateenlasi, varitsuses või lihtsalt ootamatult tabada ja kõrvaldada, mis selle ohu ilma suure lahinguta lahendas. Väärrib tähelepanu, et ta vabastas vangilangenud ateenlased ilma lunarahata ning korvas nende kahju. Pretendendi toetamine ei saanud Ateenlastele takistuseks Philipposega liidu sõlmimiseks, mille nimel oli Philippos valmis ametlikult Amphipolisest loobuma.⁷⁰

Bardylis oli 360. aastal ideaalses positsioonis Alam-Makedoonia ründamiseks, kuid Perdikkase hävingule vaatamata ta seda ei teinud. Üks põhjus võis olla see, et Philippos sõlmis temaga lepingu, mis sissetungi ära hoidis. Tõenäoliselt tunnustas see illüürlaste kontrolli vähemalt osa Ülem-Makedoonia üle ja tõenäoliselt säilitas või võttis Philippos endale andamikohustuse, võib-olla ka mingi sõltuvussuhte. Võimalik, et leping kinnitati abieluga. Philippose üks esimesi naisi oli Bardylise hõimlane või lapselaps Audata, mis sobiks hästi 360. aasta konteksti. Tema esimeste abielude järjekorda ja täpsemat aega on puudulike allikate tõttu võimatu täpsemalt määrata, kuid kahe esimese abielu sõlmimine lääne ja Ülem-Makedoonia suunal – Audataga Illüüriast ja Philaga Elimeias – viitab eesmärgile maandada sealt tulevaid ohte.⁷¹

⁶⁹ Diodoros kirjeldab tema vastaseid täpselt, aga ka Justinus annab edasi vastase paljususe ja nendega ükshaaval tegelemise idee. Diod. 16.2.6, Justin. 7.6.4-7.

⁷⁰ Demosthenes mainib selles kontekstis ka Philippose avalikku kirja ateenlastele, millega avaldas ta soovi sõprus- ja liitlассuheteks. Diodoros mainib samuti Philippose saadikuid, kes veensid ateenlasi temaga liitu sõlmima. Tõenäoliselt oli Amphipolise küsimus seal võtmetähtsusega, aga midagi täpsemat kui seda, et Philippos tõmbus linnast ametlikult tagasi, on raske kindlaks määrata. Diod. 16.3; Justin. 7.6.6; Dem. 23.121, Polyæn. 4.2.17.

⁷¹ Kõige parema ülevaate annab Athenaios, kui tema kirjutatud dialoogis kerkib esile õnnelike meeste teema. Seal on Audatat nimetatud esimesena, kuid see ei pea olema tingimata kronoloogilises järjekorras. Tänapäeva uurijatel on järjekorra kohta palju arvamusi. Näiteks, Worthington peab varajast abielu Audataga tõenäoliseks, aga usub, et abielu Philaga oli juba eelnevalt Perdikkase poolt korraldatud ning jäi 360ndatesse. Hammond (1994) aga arvab, et Audata oli Philippose esimene naine, kuid abielu sõlmiti hiljem 358. aastal. Ath. 13.4; Worthington (2008), 19, 23, Hammond (1994), 27.

Illüürlaste sissetungi igal juhul ei toimunud ja Philippos sai asuda Makedoonia sõjaväe võitlusvõimet taastama. Ta reformis jalaväelaste relvastust ning võttis esimesena lahingurivina kasutusele Makedoonia faalanksi, mis järgnevalt kujunes standardiks hellenistlikes armeedes. Makedoonlaste ratsavägi oli juba traditsiooniliselt tugev ning hinnatud, nii Alam- kui Ülem-Makedoonia oma, kuid nende jalaväge peeti nõrgaks ning vähe võitlusvõimeliseks.⁷² Jalaväelaste varustuse ja taktika muutmine ning uuendamine andis Philipposele võimaluse moodustada armee, mille jala- ja ratsavägi olid mõeldud lahinguväljal koos töötama ning üksteise nõrkusi katma. Seega tähendasid need reformid, et tugeva ratsaväe kõrvale tekkis tugev ja spetsialiseerunud jalavägi, mis toetas lahingus ratsaväe tegevust. Kuigi allikad jätavad mulje, et Philippos viis need reformid kiiresti ellu, on tõenäoline, et tegu oli pikema ja järkjärgulise protsessiga. Ratsaväe ja faalanksi koostöö kujutas endast küllalt keerulist taktikat, mis nõudis ettevalmistust ja pidevat harjutamist.⁷³

Philipposel avanes võimalus oma värske sõjavägi proovile panna, kui suri paioonlaste kuningas Agis. Seda ära kasutades tungis Philippos Paiooniasse, oli võidukas ning ta muutis paioonlaste sõltuvateks liitlasteks.⁷⁴ 358. aastal otsustas ta rünnata Bardylit. Ta viis oma kümnetuhandelise väe Ülem-Makedooniasse ning nõudis, et illüürlased sealt taanduks. Bardylise rahulettepanekuga, mis oleks jätnud poole Ülem-Makedooniast illüürlastele, Philippos ei nõustunud, vaid otsustas minna lahingusse, kus saavutas hiilgava võidu.⁷⁵

Sellega õnnestus Philipposel murda illüürlaste poolt lähtuv oht, mis oli olnud aktuaalne mitmeid aastakümneid. Ta sundis nad Ülem-Makedooniast taanduma ning annekteeris Lychnitise järve⁷⁶ ümbritsevad alad, mida läbisid olulised ühendused ja mis oli varasemast piirist sõjaliselt kergemini kaitstav.⁷⁷ Ülem-Makedoonia liitis ta oma kuningriigiga⁷⁸ – nii need Ülem-Makedoonia

⁷² Xenophon vahendab Sparta väejuhi nõuannet Amyntasele Olynthose sõja puhkemisel 380ndatel, millega ta soovitas kuningal palgasõdureid palgata. Seda tõlgendatakse kui vihjet, et Makedoonia enda jalavägi oli sel ajal veel nõrk. Xen. Hel. 5.2.37-38.

⁷³ Pidevale harjutamisele vihjavad nii Diodoros kui Polyainos. Samuti võttis ta juba varakult kasutusele piiramismasinad, mis justkui võiks eeldada mõningast eeltööd ja harjutamist, mis peaks siis samuti jääma siia samasse perioodi. Diod. 16.3.1-2, 8.1; Polyainos. 4.2.10.

⁷⁴ Diodoros ei täpsusta millal, ainult nii palju, et Ateenaga liidu sõlmimise järel ja Bardylise ründamise eel. See võib tähendada nii 359. kui 358. aastat. Diod. 16.4.2.

⁷⁵ Diod. 16.4.3-7, Justin. 7.6.7.

⁷⁶ Tänapäeval Orhidi järv, mis jääb Albaania, P-Makedoonia ja Kreeka piirialadele.

⁷⁷ Borza kirjeldab järve ümbritsevaid ühenduseid. Diod. 16.8.1; Borza (1990), 201.

⁷⁸ Eelnevalt oli see õnnestunud vaid Aleksander I, kuid tema järel muutusid Ülem-Makedoonia maakonnad taas Alam-Makedoonias baseeruvast Argeaadide kuningavõimust sõltumatuks. Näiteks oli Perdikkas II kutsunud 420ndatel Sparta väejuhi Brasidase endale appi Lynkestise kuninga vastu võitlema. Thuc. 4.83.

maakonnad, mis olid olnud Bardylise kontrolli all, kui ka need, mis olid 360ndatel liitunud Epeirose riigiga.⁷⁹ Piirkondade kindlat sidumist kinnitas abielu Elemeia kuningatütre Philaga, mis sõlmiti kas enne või pärast võitu Bardylise üle.⁸⁰ Järgnevalt kohtles Philoppos Ülem-Makedoonia aristokraatiat Alam-Makedoonia ülikutega võrdselt, võttes nad osaks oma lähikonnast. Ülem-Makedoonia liitmine võimaldas lisaks kuningriigi maksubaasile laiendada ka sõjaväekohustuslaste hulka.⁸¹ Nii Ülem-Makedoonia aristokraadid kui väeüksused moodustasid järgnevalt olulise osa Philippose kaaskonnas, õukonnas ja sõjaväes.

Sellega oli Philippos kõigi troonile tõusmisel esile kerkinud probleemidega hakkama saanud ning tema olukord oli võib-olla isegi ootamatult hea. Mõne aastaga oli Makedoonia kuningriik muutunud tugevamaks ja stabiilsemaks, kui see oli olnud alates Archelaose või isegi Aleksander I ajast saati.⁸² Märk tema tugevusest või enesekindlusest võis olla see, et juba 358. aastal kutsusid Aleuaadid ta uuesti Tessaaliasse, kus ta võttis nende seast oma järjekordse naise, Philinna.⁸³ Kuigi sellele ei järgnenud esialgu suuri samme ega vallutust, oli Larissa Aleuaadidega sõlmitud liidu näol tegemist esimese sammuga mõjuvõimu suurendamisel Tessaalias.⁸⁴ 357. aastal sõlmis Philippos abielu Epeirose kuninga Arybbase vennatütre Olympiasega, mis tagas talle liitlase illüürlaste vastu läänes, kes kujutasid ohtu nii Epeirole kui ka Makedooniale. Samas oli Arybbase valitsus nõrk, mis tagas Philipposele võimaluse järk-järgult Makedoonia mõju Epeirole üle suurendada.⁸⁵

⁷⁹ Ei ole võimatu, et nende prominentsus tekitas hiljem Alam-Makedoonia eliidi seas nurinat, millest võis olla ajendatud tema viimane abielu Alam-Makedoonia eliidi seast pärit Kleopatraga. Heckel toob välja fakti, et kõik Argeaadid abiellusid 4. saj. pigem mitte-Alam-Makedoonia päritolu naistega ning väejuhtide seas on selgelt näha Ülem-Makedoonia üle-esindatus. Strabon vihjab, et Makedoonia ja Tessaalia vägevuse kasvamisel liitsid mõlemad mägiste alade piirkondi või rahvaid endaga. Strab.9.5.11; Heckel (2017), 68-74.

⁸⁰ Enne sõjakäiku endale olulise liitlase kindlustamise ei saa samuti välistada. Näiteks King on seda meelt, et selle taga võis olla soov kaasata lahingusse nende ratsavägi. King (2018), 73.

⁸¹ Worthington hindab, et see samm kahekordistas nii riigi tulusid kui sõjaväe suurust. Worthington (2008), 35.

⁸² King (2018), 17 toob esile võimaluse, et Makedoonia nõrkust on antiikautorid üle hinnanud, tõenäoliselt Philippos II ja Aleksander III saavutustega võrreldes. Ta rõhutab, et Perdikkas III oli võimeline nii mõndagi ette võtma, mille hulgas oli ka julge Ateena-vastane poliitika ajal, mil ateenlased olid piirkonnas väga agressiivsed ja edukad, ning tema poolt Bardylise vastu välja pandud kümnetuhandeline vägi oli tähelepanuväärne.

⁸³ See pole esimene kord, kui ennast tugevamalt tundev Makedoonia kuningas sidus end Tessaalia asjadega. See võib olla üldine signaal Makedoonia tugevuse kohta.

⁸⁴ Justinus 7.6.8-9 tõenäoliselt eksib, kui räägib välksõjast tessaallaste vastu sel ajal. See ei sobi järgnevate sündmustega, mis on teada teistest allikatest. Kuid tema nimetud Philippose motiiv, milleks oli Tessaalia ratsaväe oma kasutusse saamine, võis olla juba aktuaalne.

⁸⁵ Täpset kronoloogiat on keeruline paika panna. Justin. 7.6.10-11; Vt. King (2018), 76-77.

2.3. Positsiooni kindlustamine 357-352

357. aastal tundis Philippos end piisavalt kindlalt, et rünnata Amphipolist. Kuigi ta pidi teadvustama, et see samm rikuks tõenäoliselt tema suhted ateenlastega, pakkusid Strymoni jõe org ning sellest idas olev maagirikas Pangaioni mägi liialt suurt majanduslikku tulu, et lasta käest võimalus selle üle kontrolli saavutamiseks. Olukord oli soodne ka seetõttu, et Ateena oli juba võitlemas Teeba vastu Euboial ning ateenlaste mereliidu olulised liitlased oli alustanud Ateena vastu sõda.⁸⁶ On võimalik, et Amphipolise ründamisele eelnes ka teatav diplomaatiline tegevus, sest Demosthenes mainib Amphipolise saadikuid, kes tulid ateenlasi hoiatama ja kutsusid üles linna kiiresti hõivama, samuti salatehingut Philipposega, kes lubas ateenlastele, et ta vallutab Amphipolise ja vahetab selle Pydna linna vastu, mis oli alates 360ndatest Ateena valduses. Amphipolise piiramine läks Philipposel kiiresti ja edukalt, osalt ka piiramismasinade kasutamise tõttu. Ta pagendas linnast oma vastased, mis tõenäoliselt tähendas Ateena-sõbralikke kodanikke, ning liitis Amphipolise ja Strymoni jõe oru oma kuningriigiga.⁸⁷

Samal aastal vallutas Philippos Pydna linna Therme lahe kaldal. Sellele järgnes Ateena-poolne sõjakuulutus, mis näitab, et ateenlased tundsid end petetuna ja reedetuna. Kuid otsest sõjategevust ei järgnenud, sest Ateena fookus oli liitlassõjal. Seda olulisemaks muutus aga Olynthose juhitud Chalkidike liidu roll. Kuigi Sparta oli 380ndate sõjaga Chalkidike liidu laiali saatnud, oli liit 350ndateks taasloodud ning tugevnenud.⁸⁸ Selliselt olid Chalkidike linnad potentsiaalselt olulised liitlased nii ateenlastele kui ka Philipposele. Philippos pakkus neile liitu astumise eest seda, et ta vallutab Potidaia ning annab selle Olynthosele üle. Tegemist oli ahvatleva pakkumisega, sest Potidaia oli tugev ateenlaste kontrollitud tugipunkt Olynthose lähedal.⁸⁹ Olynthos ja Philippos

⁸⁶ Teeba ja Ateena sõda Euboial 359-357 ja Liitlassõda 357-355 Diod. 16.7, 21-22.

⁸⁷ Demosthenese väide salatehingust tekitab uurijates kõhklosti, sest kuidas oleks Ateena demokraatias salatehingud praktiliselt võimalikud. Samas on ateenlaste passiivsus tähelepanuväärne ning Philippos pakkus mõni aeg hiljem sarnast teingut Olynthosele ja viis selle ka ellu. Ka mainib Demosthenes avalikku kirja, mille Philippos Amphipolise piiramise ajal ateenlastele saatis, millega kinnitas ta taas, et taastab Amphipolise Ateenale. Seega see päris võimatu ei ole, aga kogu Amphipolist ümbritsenud olukord alates 360ndates on meile väga ebaselge. Diod. 16.8.2-3; Dem. 1.8; 2.6, 7.27.

⁸⁸ Sparta saatis liidu laiali 379. aastal, kuid Ateena mereliidu taasloomisel see taastati ka see 370ndatel. Demosthenes kirjeldab Olynthose juhitud Chalkidiket kui märkimisväärset jõudu, mis suutis välja panna kümmetuhat jala-, tuhat ratsameest ja 50 sõjalaeva. GHI, fr. 125; Dem. 19.266.

⁸⁹ Ateenlased oli selle 360ndatel Timotheuse retkega vallutanud ning sinna oma kolonisaatorid saatnud. Kuid Demosthenes mainib, et Amphipolise vallutamine ajas ka neid ärevusse ning olynthoslased otsisid kontakte ateenlastega. Seega oli Ateena-Olynthose liidu võimalus reaalne. GHI, fr. 146; Dem. 2.6.

sõlmisidki liidu, mille üks tingimus oli see, et kumbki osapool ei tohtinud ilma teise nõusolekuta Ateenaga rahu teha. Ebatavaline oli see, et rahulepingu tekst püstitati avalikult Delphis. Järgneva aasta jooksul piiraski Philippos Potidaiat, tõenäoliselt ajastades selle nii, et ateenlaste abiväed ei jõuaks õigeaks ajaks kohale. Ta andis linna Olynthosele ning müüs elanikud orjadeks, kuid tähelepanuväärselt lasi ta taaskord ateenlased vabaks.⁹⁰

356. aastal avanes Philipposel võimalus laiendada oma võimu Amphipolisest idas. Kulla- ja hõbedarikka Pangaioni mäe jalamile olid thasoslased rajanud Krenidese asula, mis aga oli sattunud traaklaste surve alla. Kredidese thasoslased kutsusid Philippose endale appi, mis oli Philipposele väga soodne, sest aitas nõrgestada Ateenat, mis oli Amphipolise vallutamise järel sõlminud liidu kõigi kolme Traakia kuningaga.⁹¹ Philipposel õnnestus mitte ainult saavutada kontroll Krenidese üle, vaid ka muuta endast sõltuvaks kõige läänepoolsem Traakia kuningas, kas siis Berisades või tema poeg Ketriporis. Ta asutas Krenidesesse uusi asukaid ning nimetas selle enda järgi Philippiks⁹². Sealsed Pangaioni kaevandused pakkusid talle järgnevalt suurt tulu ning olid võtmetähtsusega tema sõjaväe laiendamisel, relvastamisel ja varustamisel. On tõenäoline, et sel hetkel annekteeris ta maad kuni Nestose jõeni, mis oma raskelt ületatavuse tõttu moodustas soodsa loodusliku piiri. Samuti on tõenäoline, et Philippos hõivas või hävitas Stryme ja Nestose vahelisel rannikul olnud ateenlaste tugipunktid.⁹³

355. aastal sekkus Philippos taaskord Tessaalias, kus Aleuaadid kutsusid ta appi järjekordsete Pherai türannide vastu. Ta oli võidukas, kuid paistab, et ühtegi vallutust ta veel ette ei võtnud. See muutis ta Tessaalias väga populaarseks ning on tõenäoline, et ta abiellus seejärel Nikesipolisega, kes oli seotud Pherai aristokraatlike suguvõsadega. Paistab, et tema eesmärk oli saavutada mõlema vaenutseva poole toetus ning laiendada seeläbi oma mõju, mitte vallutada ühe poole huvides teise linnu.⁹⁴ Aasta lõpus või järgmise alguses ründas ta Methonet, mis oli jäänud viimaseks Ateena-

⁹⁰ Demosthenes mainib Potidaiat kui üht kordadest, mil Ateena abivägi oli teel, aga jäi hiljaks. Ka Diodoros rõhutab Olynthose tugevust ning selle liidu olulisust. GHI lepingu enda kohta, kus on eraldi välja toodud selle Delphis püstitamine. Diod. 16.8.3-5; GHI, fr. 158; Dem. 4.35.

⁹¹ Jääb mulje, et ateenlased üritasid moodustada Philippose-vastast koalitsiooni Balkanil, mis aga lagunes, kui Philippose väejuht Parmenion võitis illüürlasi 356. aastal lahingus ajal, mil Philippos oli just vallutanud Potidaia. GHI, fr. 151-50; Plut. Alex. 3.4-5; Diod. 16.22.3.

⁹² Kui nüüd täpne olla, siis see on ladinakeelne nimetus, mis on tänapäeval ajalookirjutuses kinnistunud. Kreekakeelne nimetus oli ikkagi Philippoi.

⁹³ Diodoros mainib 1000-talendist aastatulu. King ütleb, et allikad on ebamäärased, kuid usub, et Krenidest tuli abipalve ning Ketriporis muudeti Philippose vasalliks. Strabon Pangaioni ja Nestose ning hävitatud linnade kohta. Diod. 16.3.7, 8.6-7; Strabon, 7.34-35; King (2018), 75.

⁹⁴ Diod. 16.14.

sõbralikuks linnaks Therme lahe ääres. Ateenlased üritasid sinna küll abi saata, kuid jäid taas hiljaks. Philippos vallutas linna, kuid raske piiramise käigus tabas teda nool silma. Vallutuse järel ajas ta endised elanikud linnast välja ning asutas linna makedoonlased. Sellega oli ateenlaste mõju Makedoonia lähiümbrusest peaaegu välja juuritud.⁹⁵

356. aastal oli Kesk-Kreekas puhkenud Kolmas Püha Sõda, kui teebalased üritasid läbi Delphi pühamut majandava Amphiktüoonia nõukogu karistada fookislasi ja spartalasi. Fookislaste etteotsa tõusnud Philomelos veenis neid, et nad ei alluks teebalaste absurdset suurele trahvinõudele, vaid hõivaksid Delphi. Järgnevalt suutsid nad Delphi pühamu varanduste najal luua palgasõduritest suure väe, millega astusid sõda Teebat toetavatele Amphiktüoonia nõukogu liikmetele vastu. Teebat toetasid lokrislased ja tessaallased, fookislasi aga Sparta ja Ateena. Fookislased olid võidukad küll ühes suures lahingus, kuid 354. aastal kaotasid teebalastele teise suure lahingu, mille järel sai Philomelos surma.⁹⁶ Teebalastele tundus, et sõda on läbi, ning saatsid viietuhandelise väe Väike-Aasiasse sõdima, kus satraap Artabazos oli tõusnud üles Pärsia kuninga vastu. Teel kohtasid nad Philippot, kes eskortis neid läbi Makedoonia ja Traakia. Selle käigus vallutas Philippos järjekordsed Ateena-meelsed linnad Abdera ja Maroneia, millega ulatus tema mõju juba Hebrose jõeni. See on väga lähedal Chersonnesosele, mille üle saavutasid ateenlased kontrolli umbes samal ajal.⁹⁷

353. aastal sekkus Philippos tessaallaste appikutsel otseselt Pühasse Sõtta. Pherai türann Lykophron oli asunud fookislaste poole ja Philippose liitlased Larissast kutsusid ta võitlema Pherai vägede astu. Ta oli edukas ja võitis ka Lykophronile appi tulnud fookislasi. Selle kaotuse peale tuli Onomarchos, kes oli pärast Philomelose surma tõusnud fookislaste juhiks, oma põhivägedega Tessaaliasse ning lõi Philippose suures lahingus tagasi. Philippose jaoks oli tegemist ootamatu ja tõsise tagasilöögiga, mis näitaks, et temagi polnud võitmatu. Kui ta järgmisel aastal Tessaaliasse tagasi tuli, lasi valiti ta Tessaalia liidu arhooniks, millega ta sai Tessaalia vägede ülemjuhatajaks. Oma sõduritel lasi ta kiivritele kinnitada loorberilehed, millega sümboliseeris, et tema vägi võitleb jumalate nimel fookislastest pühaduseteotajate vastu. Järgnenud suures lahingus oli Philippos võidukas ning hukkas seejärel hulga vange. Selline religioosete sümbolitega laetud hiilgav võit

⁹⁵ Eeldus on, et Methone kreeklased muudeti poolsõltuvateks ümberkaudseteks külaelanikeks, kes harisid linna asutatud makedoonia veteranide maid või maksid kümnist. Diod. 16.31.6, 34.3-5; Justin. 7.6.13-16.

⁹⁶ Diod. 16.23-31, Justin. 8.1.4-14.

⁹⁷ Diod. 16.34.1-4; Polyæn. 4.2.22.

ning justkui jumalikku õiglust järgiv teotajate karm karistamine tugevdas tema prestiiži.⁹⁸ Ta hõivas Pherai ja selle sadamalinna Pagasai ning kas võttis, kohe või üsna pea, enda kontrolli alla ka Magneesia ning Tessaalia ja Makedoonia vahelised piirialad.⁹⁹ Need tagasid talle peale poliitilise mõju ja strateegilise kontrolli ka sadamatest laekuvad sissetulekud.¹⁰⁰

Ateenas tõi tema võit kaasa suure paanika, sest Philipposel oli tee Kesk-Kreekasse nüüd vaba. Eelnevalt oli Ateena sõda Philippose vastu mõnevõrra kummaline, sest Philipposel ei olnud praktilist võimalust Ateenat otse rünnata ning ateenlased said seda sõda pidada kui suhteliselt mugavat koloniaalsõda. Kui aga Onomarchose vägi lüüa sai, jäid ka Termopüülide maakitsust kontrollivad kindlustused kaitseta ning Philippose edasitung oli vaid aja küsimus. Philippose vägede liitumine Teeba omadega tähendanuks juba reaalselt ohtu Atikale ning Ateena piiramise oht polnuks välistatud.¹⁰¹ Sellises olukorras reageerisid ateenlased kiiresti ning mobiliseerisid väe, mille saatsid laevadega Termopüülidesse. Nad jõudsid kohale enne Philippost, kellel oli nüüd omakorda valiku ees, kas taganeda või vallutada Termopüülid jõuga. Kuigi ta oli ateenlastega sõjas, nüüd juba mitmes sõjas korraga, ning tema vägi oli tõenäoliselt ateenlaste võitmiseks piisavalt tugev, oleks see võit tulnud ainult suure verevalamise hinnaga. Tõenäoliselt soovis ta seda vältida, et mitte rikkuda oma renomeed, mida oli hoolega kujundamas. Seega otsustas ta taganeda.¹⁰²

2.4. Hegemoonia taotlemine 352-346

Veel 352. aastal võttis Philippos ette retke Traakiasse. Seal oli kuningas Kersobleptes survestamas Kreeka linnu, kellele Philippos tuli appi. Selle tulemusel õnnestus tal enamus Traakiast oma kontrolli alla saada. On võimalik, et ta annekteeris Lääne-Traakia alad, mida oli temast sõltuvana

⁹⁸ Justinus kirjeldab siis hästi selle lahingu võiduga kaasas käivat kuulsust ja imagot. Demosthenes tema vallutuste järjekorda. Diod. 16.35; Justin. 8.2.1-7.

⁹⁹ Demosthenes ja Isokrates viitavad piirialade kontrollimisele ja ülevõtmisele. Polyainos viitab tema kavatsusele kogu Tessaalia üle kontrolli saavutada läbi diplomaatilise ja suuremeelse käitumise. Justinus aga kujutab seda palju mustemates toonides. Dem. 1.13; Isoc. 5.21; Polyaen. 4.2.19; Justin. 8.3.1-5.

¹⁰⁰ Demosthenes viitab selgelt, et Philippos kasutas Pagasai sadamast, mis oli Tessaalia peamine sadam, saadud tulu enda äranägemise järgi. Ka näitab see, et Tessaalia ülevõtmine ei läinud valutult ning ka seal oli tal vaja diplomaatilist manööverdumist. Tema hilisem kõne annab mõista, et ta pidi tessaallaste lepitamiseks Magneesia neile tagasi andma. Dem. 1.22, 6.22.

¹⁰¹ Dem. 19.83.

¹⁰² Dem. 19.84; Justin. 8.2.8-12.

valitsenud Ketriporis, ning muutis Kesk-Traakia kuninga endast sõltuvaks.¹⁰³ Siia perioodi jäid tõenäoliselt veel sõjakäigud Paionias, Illüürias ja Epeirooses, kuid allikates ei ole need hästi kajastunud. Epeirooses muutis ta Arybbase endast täielikult sõltuvaks ning tõi sealt endaga kaasa Olympiase venna Aleksandri, kelle kasvatas järgnevalt üles Makedoonia õukonnas.¹⁰⁴ Samal ajal hakkasid pinged Olynthose ja Philippose vahel kasvama. Tõenäoliselt tegi Philippose võimu kiire kasv olynthoslased murelikuks. Demosthenes ütles ühes selleaegses kõnes, et Olynthos oli nüüd ateenlastele sõbralik ning lubas nendega liidu sõlmida.¹⁰⁵ Sellest oli kindlasti teadlik ka Philippos, sest Olynthoses oli nii Ateena- kui Makedoonia-meelsed ringkonnad. Sarnane olukord valitses ka Euboial, kus Philipposel õnnestus peatselt mahitada Ateena-vastane ülestõus.¹⁰⁶

349. aastal ründas Philippos Olynthost. Tõenäoliselt Chalkidike liidu tugevuse tõttu ei sõandanud ta linna otse rünnata, vaid pidi kõigepealt liidu nõrgemaid liikmeid kas vallutama, hävitama või sundima nad Olynthose liidust väljuma.¹⁰⁷ Ateenlased saatsid Olynthosesse küll abivägesid, kuid et nad oli sunnitud sõdima ka Euboial, oli abivägede hulk piiratud. Philippose strateegia oli edukas ka selles mõttes, et väiksemate linnade hõivamine röövis Ateena laevastikult tugipunkte, mille kaudu Olynthost toetada. Kokkuvõttes isoleeriti Olynthos nii oma liidu liitlastest kui ka Ateenast.¹⁰⁸ Samuti õnnestus Philipposel äraostmiste teel hõivata ilma lahinguta Olynthose sadamalinn. Pärast pikka ja rasket piiramist õnnestus tal ära osta ka Olynthose kaitsjate juhid, kes reetsid linna. Olynthose langemisel hävitas Philippos linna täielikult ning müüs elanikud orjadeks. Jällegi tähelepanuväärselt, tegi ta vangilangenud ateenlastele erandi. Ta ei lasknud neid küll vabaks, nagu oli varem teinud, kuid ei müünud neid ka orjadeks. Tõenäoliselt saatis ta ka Chalkidike liidu laiali, kuid ei liitnud tervet poolsaart otseselt oma kuningriigiga, vaid jättis sealsed linnad sõltuvateks liitlasteks.¹⁰⁹

Suure ja võimsa kreeka linnriigi hävitamine muutis ateenlased ärevaks, ent kui nende püüded leida Philippose vastu toetajad Peloponnesoselt ei kandnud vilja, asusid nad 346. aastal otsima

¹⁰³ Dem. 1.13, 3.4-5; Justin. 8.3.6.

¹⁰⁴ Justinus kujutab seda väga mustades toonides. Siiski Epeirooses mingi sekkumine ning Arybbase sõltuvaks muutmine pidi toimuma, sest sellele viitab Demosthenes. Justin. 8.6.4-8, Dem. 1.13; Isoc. 5.21.

¹⁰⁵ Dem. 3.7, 23.109.

¹⁰⁶ Dem. 9.56, 66; 4.37-38.

¹⁰⁷ Diod. 16.52.9.

¹⁰⁸ King (2018), 82.

¹⁰⁹ Diodoros mainib mitme linna juures reetmise ja ära ostmise rolli ning rõhutab selle üldiselt veel korduvalt Philippose juures üle. Griffith kirjutab poolsaare edasisest juriidilisest olukorrast, kus on tõenäoline, et maade ümberjagamine makedoonlastele oli pigem piiratud. Diod. 16.53,54.3-4; Griffith (1979), 375-77.

võimalusi rahu sõlmimiseks.¹¹⁰ Püha Sõda veel kestis, kus fookislased võitlesid põhiliselt teebalastega, kuid sealgi olid mõlemad osapooled kurnatud ning tingimused rahu sõlmimiseks soodsad.¹¹¹ Seega, kui ateenlased saatsid oma saatkonna Makedooniasse, olid seal teiste esindajad juba ees. Philippos andis ateenlastele edasi oma tingimused, millega jättis neile alles vaid Chersonnesose, ning kasutas aega, mil Ateena saadikud viisid need rahvakoosoleku ette arutamiseks, et rünnata Kersobleptest ja teha temastki oma vasall.¹¹² Kui ateenlaste saadikud tagasi jõudsid, kohtus Philippos kõigi linnriikide saadikutega.¹¹³ Nii Demosthenes kui Aischines kirjeldasid keerulist diplomaatilist olukorda, kus Philippos üritas sõlmida korraaga liitu nii Teeba kui ka Ateenaga, kes omavahel vaenus olid. Paistab, et tema eesmärk oli meelitada ateenlased rahu sõlmima nii, et neil poleks võimalust taas takistada tal Termopüüle hõivamast. Teebalastega, kes olid Püha Sõja algatajad ning seda kümme aastat pidanud, oli tal tarvis sõlmida liit nii, et ka nemad ei takistaks Termopüülide hõivamist, ning et sõja lõpetamise au saaks kuuluma talle endale. Tõenäoliselt oli ta teistele osapooltele teadmata juba jõudnud kokkuleppele Termopüüle hoidvate fookislastega, mis tähendas, et ta peamine eesmärk oli saadikuid nii kaua kinni hoida, et ei Ateenas ega Teebas jääks rahvakoosolekul pikalt aega asja arutada. Tema õnneks oli makedoonia vägi juba Tessaalia lõunaosas Halose linna piiramas, mis tähendas, et Termopüülide hõivamine oli päevade, mitte nädalate küsimus. Selline saadikutele vande andmisega venitamine muutis teebalased ja ateenlased küll ärevaks ning see tekitas küsimusi, kuid tagas nende tegevusetuse, nii et Philipposel õnnestus ootamatult kiiresti Termopüülid hõivata ja fookislastelt üle võtta.¹¹⁴

See samm ehmatas ateenlasi, kes olid arvanud, et jõuavad vajadusel alati sinna fookislastele appi ning suudavad koos Philippose Kesk-Kreekast eemale hoida.¹¹⁵ Philippos kutsus ateenlasi kui oma vastseid liitlasi ühinema Fookise-vastase sõjakäiguga. Tõenäoliselt valitses Ateenas kartus, kui Philipposel õnnestuks Ateena sõjavägi linnast eemale meelitada, jääks Ateena ise kaitseta ning tema

¹¹⁰ Philippos oli asunud signaliseerima oma valmidust rahu sõlmimiseks juba 348. aastal, aga ateenlased üritasid luua tema vastast koalitsiooni Peloponnesosel. Reaalsete kõnelusteni jõuti alles 346. aastal. Aeschin. 2.12,79; Dem. 19. 303-307, Diod. 16.54.1-2.

¹¹¹ Diod. 15.35-39, Diod. 16.59.1.

¹¹² Aischines mainib, kuidas Kersobleptes üritas saavutada enda kaasamise viimasel hetkel, et heidutada Philippose rünnakut. Aeschin. 2.81-85.

¹¹³ Aischines jätab mulje konverentsist, mis aga ei välista üks-ühele kohtumisi. Aeschin. 2.112.

¹¹⁴ Aischines jätab mulje, et teebalased oli koguni väga murelikud ning mobiliseerusid igaks juhuks. Demosthenes kirjeldab oma nägemust Philippose Teeba-suunalistest plaanidest. Justinus kirjeldab, kuidas Philippos jagas saadikutele vastukäivad lubadusi, mis võimaldas tal ootamatult Termopüülid hõivata. Ka Demosthenes mainib Boiootia linnade taastamise lubadustest. Aeschin. 2.135-137; Dem. 5.20-22, 19.42; Justin. 8.4.1-12.

¹¹⁵ Dem. 18.32, 19.322.

meelevalda. Peloponnesosel nägid ateenlased oma liitlast Spartat kui Philippose viimast vastast, kelle hävitamisel oleks kogu Kreeka tema kontrolli all.¹¹⁶ Seetõttu veenis Demosthenes ateenlasi, et nad ei ütleks ära äsja sõlmitud Philokratese rahust ja liidulepingust Philipposega, kuid hakkaksid sellegipoolest töötama tema vastu. Ta kirjeldas Ateena positsiooni haavatavust ajal, mil Philippose prestiiž ja renomee olid tõusnud enneolematutesse kõrgustesse seoses Püha Sõja veretu lõpetamisega. Ta oli saanud kontrolli Termopüülide üle ning nõrgestanud kokkuvõttes Teebat, hoolimata sellest, et ei vabastanud Boiootia linnu Teeba võimu alt, nagu ateenlased olid lootnud, vaid andis fookislaste poolt okupeeritud Boiootia linnad teebalastele ning tõenäoliselt okupeeriti ühiselt ka Fookist. Sellegipoolest oli teebalaste positsioon nõrgem kui enne sõda. Nad olid kaotanud oma hegemoonia Kesk-Kreekas ja Amphiktüoonia nõukogus. Ka sõja lõpetamise au ja kuulsus läks Philipposele, olgugi et teebalased oli kümme aastat lakkamatult fookislastega võidelnud. Veelgi enam, Philippos ei karistanud fookislasi nii karmilt, kui teebalased oleksid oodanud või võimalusel ise seda teinud. Ta sundis fookislased asuma linnadest välja küladesse ja saatis laiali polised poliitiliste ühenduste mõttes, ning määras neile suured reparatsioonid. See tähendab, et teebalased jäid ilma võimalusest annekteerida Fookise maakond ja kontrollida ise Delphi pühamut. Selle asemel sai Delphi eestkostjaks ja templiröövli käest vabastajaks Philippos, mis veelgi tõstis tema prestiiži. Ka Amphiktüoonia nõukogus jäi nüüd häälteenamus Philipposele.¹¹⁷ Philippose roll ja võimekus Kesk-Kreeka asjades kaasa rääkida kasvas sellega tohutult, isegi kui ta ei saavutanud veel täielikku hegemooniat.

2.5. Hegemoonia saavutamine 346-338

Järgnevalt tegutses Philippos põhja pool, mille kohta aga täpset ülevaadet ei ole. Ta kindlustas Makedoonia julgeolekut ja piirialasid sellega, et asustas ümber hulga rahvast strateegiliselt olulistesse piirkondadesse, lõhkudes sisemist vastuseisu ja tugevdades piirialasid.¹¹⁸ On tõenäoline, et sellega käis kaasas ka maade jagamine, mitte ainult eliidile ja suurmaavaldajatele, vaid ka keskmise jõukusega maavaldajale, kes seega suutsid tagada endale raskerelvis jalaväelase

¹¹⁶ See kirjeldab tõenäoliselt sel hetke Ateenas valitsenud kartusi ja hirme. Demosthenes mainib samuti ateenlaste reaktsiooni. Isoc. 5.74; Dem. 19.125.

¹¹⁷ Diodoros annab sellest ülevaate. Griffith seda rahulepet läbinisti Teebale positiivsena. Diod. 16.59-60; Griffith (1979), 342-347.

¹¹⁸ Justinus kirjeldab seda väga suure julmusena ja põhimõtteliselt küüditamiste lainena, kui tõenäoline on, et ta liialdab mõnevõrra. Justin. 8.5.7-8.6.2.

varustuse.¹¹⁹ Samuti võttis ta ette sõja illüürlaste vastu ning pidi taaskord Tessaaliasse sekkuma, kus Pherai linna vastuseis vajab tõenäoliselt sõjalist lahendust.¹²⁰ Seekord korraldas ta Tessaalia valitsemise ümber, jagades maakonna piirkondadeks ning pannes nende etteotsa asevalitsejad.¹²¹ Nii sai ta lõpliku kontrolli Tessaalia üle ja sidus selle Makedoonia kuningriigiga. 342. aastal vahetas ta välja ka Epeirose valitseja, kui kukutas Arybbase ning pani troonile Olümpiase venna Aleksandri.¹²² Sellega kaasnenud sõjakäik Ambraakiasse muutis aga Kreeka linnad ärevaks, mida asus ära kasutama Demosthenes.¹²³ 342. aastal puhkes Philippose mõjutustel taas võitlus Euboial, kus makedoonlased ja ateenlased toetasid vastaspooli, ning lõpuks jäi peale Ateena-meelsem osapool.¹²⁴ Nagu ka eelmisel korral võis Euboia tüli õhutamise eesmärk olla ateenlaste tähelepanu kõrvalejuhtimine, et Philippos saaks keskenduda oma hetke põhieesmärgile Traakias.

Alates 342. aastast keskenduski Philippos peamiselt Traakiale. Seal oli ta juba eelnevalt võtnud ette sõjaretki Traakia kuningate vastu, kes olid aga taaskord pead tõstnud. Philippos astus liitu Getai kuningaga, et traaklasi nii põhjast kui ka lõunast rünnata. Järjekordselt abielludes võttes ta naiseks kuningas Kothelase tütre Meda. Liit aga tähendas, et Philippos pidi Kothelast aitama Doonau alamjooksul asuvate sküütide vastu, millest kujunes pikk ja raske sõjakäik. Lõpptulemusena õnnestus tal Kersoplebtes endast lõplikult sõltuvaks muuta ning rajada Traakia sisemaale kindlustatud linnu, kuhu asustas makedoonlasi ja kreeklasi. Tegemist oli põhjaliku lahendusega, mis andis Philipposele tugeva kontrolli kogu Traakia üle.

Traakia vallutamine ning tegevus Doonau alamjooksul muutis ärevaks suuremad Musta mere viljakaubandust vahendavad Kreeka linnad, nagu Byzantion ja Perinthos, kelle juures käis

¹¹⁹ Mari toob selle esile kui võtmetähtsusega aspekti, mis võimaldas Philipposel Makedoonia sõjaväge arvuliselt suurendada. Mari (2019), 216.

¹²⁰ Jääb mulje, et Pherai oli üsna allumatu, tõenäoliselt selle tõttu, et Philippos hoidis jätkuvalt Pherai sadamalinna Pagasaid enda käes. Demosthenes mainib nende allumatust, mingil hetkel Pherai müüride ründamist ning seda, et mitmetes Tessaalia linnades oli Makedoonia garnisonid. Dem. 8.59, 19.260, 320.

¹²¹ Demosthenes vihjab, et Philippos kasutas 346. a. rahu oma võimu ja piiride laiendamiseks, aga ei täpsusta. Kui sõda illüürlaste vastu toimus 345. aastal, siis Tessaalia ümberkorraldused jäid 344-2. aastate vahele. Griffith kirjeldab probleeme kronoloogia kindlaks määramisel. On tõenäoline, et Termopüülide tessaallaste kontrolli alla andmine toimus sel ajal, kui mitte rahulepingu osana. Diod. 16.69.7-8; Dem. 6.22, 19.89; Griffith (1979), 470.

¹²² Diod. 16.72.1, Justin. 8.6.3-8; Dem. 7.32.

¹²³ Demosthenes jätab mulje, et mingi diplomaatiline tegevus Peloponnesosel toimus, millele ta omistab Philippose Ambraakia sõjakäigu lõppemise. Samas mainib ta justkui ka Philippose diplomaatilisest aktiivsust Peloponnesosel. Dem. 9.72, 6.15, 19.

¹²⁴ Aischines kirjeldab seda küll negatiivsena, sest Euboia astus liitu otse Ateenaga ja mitte läbi mereliidu raamistikku. Aeschin. 3.89-92, Diod. 16.74.1.

Demosthenes agiteerimas Philippose vastu.¹²⁵ Samuti teravnes olukord Chersonnesosel. Kogu poolsaar oli ateenlaste kontrolli all, välja arvatud Kardia linn, mis oli liidus Philipposega. Kui ateenlaste ja kardialaste vahel tekkisid seal arusaamatused, saatis Philippos Ateenasse avaliku kirja, milles mõistis hukka enda vastu suunatud ateenlaste tegevuse rahu- ja liiduleppe sõlmimisest alates.¹²⁶

340. aastal ründas Philippos Perinthost.¹²⁷ Kuna tegemist oli olulise ja jõuka ning hästi kindlustatud linnaga, jäi piiramine venima, seda vaatamata Philippose eesrindlikule piiramistehnikale. Linna asusid toetama nii Byzantion kui ka Ateena. Viimane suutsid enda poole meelitada ka Pärsia kuninga, kes andis oma satraapidele käsu samuti Perinthost toetada. Philippos üritas kiiresti Byzantioni piirama asudes vastaseid üllatada, kuid Ateena ja teised kreeka linnad viisid Hellespontosele oma laevastiku, mis tagas neile üleoleku merel ning võimaluse mõlemat linna toetada.¹²⁸ Philippose jaoks oli tegemist keerulise olukorraga. Ta üritas liitlaste toetust kavalusega vähendada ning tal õnnestus hõivata ateenlaste poolt eskorditud viljalaevade konvoi. Selle eest sai ta küll suurt tulu oma sõjakäigu jätkamiseks, kuid vihastas ateenlased lõplikult välja, kes kuulutasid talle sõja ning asusid rünnaku alla langenud linnu otseselt toetama.¹²⁹ Philippos oli sunnitud piiramised katkestama ning taanduma, kuid seegi ei läinudvalutult, sest ta kaotas tõenäoliselt taandumisel vähemalt ühe merelahingu. See oli järjekordne tõestus mereülemvõimu

¹²⁵ Diodoros viitab, et Perinthos oli juba eelnevalt kaldumas Ateena poole, mis viitab tõenäoliselt Philippose Traakia sõjakäigu ajale. Dem. 8.44-45; Diod. 16.71.1-2, 74.2.

¹²⁶ See on ainus tema avalikest kirjadest Ateenale, mis on säilinud Demosthenese kõnede korpuses. Tõenäoliselt 341. aastast. Dem. 12.

¹²⁷ Justinus kujutab seda kui plaani saada Byzantion, ja kuigi ta seda ei maini, siis tõenäoliselt ka Perinthos enda kontrolli alla, et seda oleks võimalik kasutada Pärsia vastase sõjakäigu platstarmiks. Justin. 9.1.2.

¹²⁸ Põhiliselt suuremad Egeuse saareriigid, kes olid 357. a. koos Byzantioniga Ateena vastu Liitlassõda alustanud. Tõenäoliselt olid nad sellest viljakaubateest huvitatud ning neil oli ka reaalne meresõjaline võimekus. Diod. 16.21.1, 77.2.

¹²⁹ Worthington toetab tõlgendust, et Philippos oli juba Ateenale sõja kuulutanud oma 341. aasta avaliku kirjaga, milles lubas ta nendega „tegeleda“ (ingl. k. „/.../ I shall deal with you about these matters“ või teises tõlkeversioonis „/.../ I shall bring my dispute with you to an issue.“). See justkui õigustaks Philippose järgnevaid agressiivseid samme ning kaubalaevade hõivamisi. See tundub aga natuke kohatu, sest kuidas saab sõjakuulutus olla ebamäärane? Sellisel juhul saaksime leida ajaloost lõputuid teravaid sõnavõtte, mida sõjakuulutusena tõlgendada. Kui see oli ateenlastele sõjakuulutusena mõistetav, siis miks kuulutada talle uuesti sõda aasta hiljem? See ei saa olla tahtmatu arusaamatus, sest kindlasti oli Philippos võimeline sõjakuulutust ka selgesti sõnastama. Plutarchos vastandab ateenlaste toetust Charese ja Phokioni ajal, ehk siis enne ja pärast sõjakuulutust. Philochorose Atthise fragmentidest on ka näha, et mõlemad pooled süüdistasid teineteist sõja puhkemises. Dem. 12.23; Plut. Phoc. 14; Philochoros, Fr. 53; Worthington (2008), 128-129.

olulisusest.¹³⁰ Byzantioni ja Perithose piiramiselt läks Philippos uuele sõjakäigule Traakiasse, kus oli tekkinud konflikt Doonau alamjooksu sküütidega. Tõenäoliselt oli tegemist mõnevõrra fabritseeritud konfliktiga, mis aitas tal võtta kontrolli alla Musta mere rannikualad, mis olid olulised viljaimpordi alad Byzantioni jaoks. Sõjakäigult naastes sattus ta varitsusse ning sai raskelt haavata.¹³¹

Uus võimalus tekkis Kesk-Kreekas, kus oli ootamatult puhkenud uus konflikt, mis arenes Neljandaks Pühaks Sõjaks. Selle taga oli Aischines, kes ateenlaste saadikuna Amphiktüoonia nõukogus ässitas amphiktüoonlased üles Delphi naabruses asuva Amphissa linna vastu. Ta ise kaitses oma tegevust sellega, et süüdistas teebalasi, et nad olid solvunud selle peale, et ateenlased pühendasid hiljuti taastatud Delphi pühamusse kuldsed kilbid, millel olevad kirjad viitasid sellele, et ateenlased olid võidelnud 480. aastal Plataia lahingus pärslaste vastu, teebalased nende poolt. Viimased üritasid nüüd amphissalaste, kes olid olnud Kolmandas Pühas Sõjas ja olid jätkuvalt Teeba liitlased, vahendusel ateenlasi selle eest trahvida. Enda väitel kaitses ta ateenlasi teebalaste ja amphissalaste süüdistuste vastu ja juhtis tähelepanu, et amphissalased harisid üles jumalatele pühendatud maa, kuhu ehitasid ka oma sadamalinna, mida tema poolt vihaseks aetud rahvamass üritas järgnevalt põlema panna. Amphissalased tulid seda takistama ning ajasid märatseva ja hooneid süütava rahvahulga laiali, mille peale Amphiktüoonia nõukogu kuulutas välja sõja amphissalaste karistamiseks. Et nõukogus domineeris Philippos, on tõenäoline, et selline oluline sündmuste eskaleerumine toimus tema teadmisel ja nõusolekul. Järgnevalt ootsiti võimalust, et anda sõja juhtroll Philipposele. Demosthenes ei kahelnud, et tegemist oli Philippose septsusega, milles tema poolt ära ostetud Aischines võtmerolli mängis.¹³²

Kuigi Demosthenes annab mõista, et tegemist oli juba eos Philippose Ateena-vastase plaaniga, siis sündmuste areng tema loogikat täielikult ei toeta. Kui Aischinese tegevuse taga oli Philippos, oli

¹³⁰ Diodoros annab ülevaate Perinthose ja Byzantioni piiramisest, Justinus aga kaubalaevade hõivamisest, millele viitab ka Demosthenes. Plutarchos mainib hõivatud makedoonlaste laevu, mis viitab toimunud lahingule. Diod. 16.74.2-77.4; Justin. 9.1.5-8; Dem. 18.73-74; Plut. Phoc. 14.

¹³¹ Polyainos viitab mitmel korral Philippose barbarite-vastasele sõjategevusele, mida on raske dateerida ja lokaliseerida. Mõni neist võib vabalt käia selle mitmeaastase sõjakäigu kohta. Polyæn. 4.2.4,13,16; Justin. 9.2.1-3.3.

¹³² Mainitakse kahte Amphissa-vastast sõjakäiku, millest esimese teostasid tessaallased, aga see oli nii nõrk, et amphissalased ei pidanud vajalikuks sellele lõpuni alluda. Seega pakuti amphiktüoonlastele valikut, kas panustada ühendväkke meeste ja rahaga või anda sõjas juhtroll Philipposele. Mõneti tundub jälle tegemist Philippose kasuks oleva valikuga, sest kes ikka tahaks ise sõdima minna. Aischines loomulikult rõhutab Philippose Ateena-meelsust ja Teeba-vastasust, Demosthenes vastupidi. Aeschin. 3.115-130, Dem. 18.145-153.

viimase eesmärk pigem isoleerida Teebat.¹³³ Seda võib aimata sellest, et konflikt algas Ateena linna ebaõiglase süüdistamisega Teeba mahitusel läbi Amphissa saadikute. Aischinese teatraalne kõne ja tegevus oli see, mis jättis Teeba ja Amphissa selgelt amphiktüoonlastest eraldi ning pani Ateena viimastega samale poolele. Et Ateena ja Teeba suhted oli traditsiooniliselt teravad, siis eeldus, et ateenlased oleks võinud teebalaste karistamise ja Boiootia linnade nende võimu alt vabastamise võimalusest kinni haaranud, oleks olnud reaalne ja usutav, et selle peale diplomaatiliselt ja Aischinesega ja Philippose mõju või kontrolli all olnud saadikutega kokku mängides ja samme koordineerides panustada. Philippos saanuks seejärel tulla ateenlastele appi nende au kaitsma, mis oleks andnud talle võimaluse nende suhteid parandada, oleks pannud Philippose ja Ateena selgelt ühele poolele ning teinud neist liitlased.¹³⁴ Kahtlemata oleks see andnud talle ka võimaluse laiendada oma mõju Boiootias ning mehitada näiteks Kadmeia oma garnisoniga, mis oleks pakkunud potentsiaalselt väga hea platsdarmi ateenlaste ründamiseks, mis oleks teoorias võinud muuta Ateena liitlasena taltsamaks ja koostööaltimaks. Tõenäoliselt näitas sõda Byzantioni all taas Philipposele, kui oluline võib merevägi olla rannikualade ründamisel, seega oli tema eesmärk pigem Ateena sõprus ja liitlassuhe ning mitte Atika vallutamine, et saaks kasutada ateenlaste laevastikku Väike-Aasias.¹³⁵

339. aastal, pärast Traakiast naasmist, tuligi Philippos väga lõunasse. Veel ajal, mil ta oli olnud Traakias sõdimas, ning tõenäoliselt ajal, mil Aischinese kirjeldatud sündmused Amphissas olid värskelt toimunud, võttis Teeba tessaallastelt üle Termopüüle kontrolliva Nikaia kindluse. Philippos üllatas kõiki, kui tuli vastu talve Kesk-Kreekasse, aga mitte läbi Termopüülide, vaid mööda raskemat teed otse lõunasse Dorisesse, ja läks talvituma Elateiasse Fookises, Boiootia vahetus läheduses. Sellega lõikas ta läbi ühendustee Teeba ja Termopüülide vahel. Järgnes vilgas diplomaatiline tegevus, mille käigus saatsid nii ateenlased kui ka Philippos saadikud Teebasse. Viimane nõudis neilt Nikaia üleandmist, kuid ateenlased Demosthenese eestvõttel suutsid hoopis teebalastega liitu astuda. Antiikautorite jaoks oli see üllatuslik ja geniaalne samm. Tuleb aga

¹³³ Arvamus, et Philippos ei olnud nende sündmuste taga, on tugevalt esindatud. Anson (2020), 155.

¹³⁴ Sellele võib lisada kaalu see, kui Diodorose väide, et Philippos sõlmis ka Ateenaga pärast Byzantioni mingisuguse rahulepingu, võib osutuda tõeseks. Kui Philippos ja Ateena oleksid olnud just hiljuti vähemalt nominaalselt normaalsed suhted taastanud, siis võis olla ootus, et Ateena, olles justkui hiljuti „võitnud“ Philippost, oleks valmis nüüd Teebaga arveid õiendama. Diod. 16.77.3, 84.2.

¹³⁵ Worthington näeb asju mõnevõrra teistsugusena. Tema arvates oli tegemist samuti Ateena-vastase plaaniga, kus teebalased millegi pärast tõrkusid kaasa mängimast. Hammond, et tegemist oli lihtsalt linnriikide vahelise tüliga, kus Philipposel ei saanudki mingit plaani ega kätt olla. Worthington (2008), 140-142; Hammond (1994), 140-142.

arvestada, et Makedoonia saadikud Teebas võisid esitada rohkem nõudmisi kui midagi pakkuda. Teeba käes olid Termopüülid, nad olid Amphissa liitlased ning Philippos võis esitada nõudmisi, mis oleks Teeba positsioone nii või teisiti nõrgendanud. Tähelepanuväärne on see, et ateenlaste kõrval polnud ka teebalased ühinenud Amphiktüoonia nõukogu otsusega, mis andis juhtrolli sõjas Philipposele. Seega oli neil põhjust rahulolematuseks ning nende mure võis olla, et ateenlased liituvad Makedooniaga. Demosthenes pakkus soodsaid tingimusi, sealhulgas Teeba ülemvõimu tunnustamist Boiootias, risti vastupidiselt traditsioonilise Ateena poliitikaga, ning enamiku sõjamaksumuste võtmist ateenlaste peale. Selliste heldete tingimuste juures ei pruugi teebalaste ateenlastega liitu astumine üllatav olla. Philippose jaoks oli see aga midagi, mida ta kõige enam vältida oli püüdnud.¹³⁶

Järgnevalt asusid ateenlased ja teebalased kaitsele nii Boiootia kui ka Lääne-Lokrise sissepääsuteedele, mis olid mõlemad üsna lihtsasti kaitstavad. Järgnes tõenäoliselt väheintensiivne sõjategevus, kus osalesid suhteliselt väiksed väed ning midagi otsustavat ei toimunud, kuigi Demosthenes mainib kahte talvist lahingut.¹³⁷ Tõenäoliselt vastukaaluks Ateena-Teeba-Lokrise liidule taastas Philippos fookislaste linnad ning Fookise poliitilised institutsioonid.¹³⁸ Samuti üritasid mõlemad pooled tugevdada oma positsioone diplomaatiliselt ning võimalikult palju Kreeka linnu enda taha tõmmata. Philippost toetasid Amphiktüoonia liitlased ehk peamiselt tessaallased, Teeba ja Ateena poolel aga oli esindatud ka nende liitlaskontingent.¹³⁹ Murrang toimus 338. aastal, mil Philipposel õnnestus kavalusega hõivata ühendustee Lääne-Lokrisesse, millega ta sai Makedoonia väed Amphissa alla viia, mis kiiresti alistati. Sellega oli Neljas Püha Sõda otsustatud, kuid sõda Teeba ja Ateena vastu jätkus.¹⁴⁰

Järgnevalt tungis Philippos Fookisest Boiootiasse, kus toimus Chaironeia lahing. Mõlemad pooled olid suhteliselt võrdsearvulised.¹⁴¹ Lahingus sai otsustavaks Makedoonia ratsaväe tungimine

¹³⁶ Elateia hõivamisest kui teebalastele suunatud jõudemonstratsioonist ning mulje nende suurest hädaohutundest annab edasi ka Demosthenes. Diod. 16.84.1-5; Philochoros, fr. 56; Aeschin. 3.140-44; Dem. 18.174-177, 181-187.

¹³⁷ Dem. 18.216.

¹³⁸ Pausanias viitab, et Ateena ja Teeba oli nende taastajateks, kuid fakt, et see jäi kehtima ka pärast Chaironeia lahingut, milles nad osalesid, viitab sellele, et ka sellel pidi olema ka Philippose nõusolek vähemalt hiljem. Tõenäoliselt taastas ka tema vähemalt Elateia linna. Paus. 10. 3.3; Griffith (1979), 592-593.

¹³⁹ Plutarchos ütleb, et nendelt tuli kokku 15 000 sõdurit. Dem. 18.237; Plut. Dem. 17.

¹⁴⁰ Aeschin. 3.146-147; Polyæn. 4.2.8.

¹⁴¹ Justinus küll mainib, et ateenlased olid arvulises ülekaalus, aga see on tõenäoliselt vale. Diod. 16.85-86, Justin. 9.3.9-11; Worthington (2008), 147-149.

Teeba ja Ateena lahingurivide vahelt nende selja taha, mis pani ateenlased taganema.¹⁴² Tegemist oli suure võiduga, mis otsustas sõja saatuse. Teebalased ja ateenlased ootasid nüüd kõige hullemat, kuid Philippos üllatas oma leebusega.¹⁴³ Selle asemel, et rüüstata Atikat ja Boiootiat, sõlmis ta nendega rahu üsna leebetel tingimustel. Ta sundis Ateenat loobuma oma mereliidust ning Chersonnesosest, kuid jättis ateenlastele alles neile olulised saared. Tähelepanuväärselt liitis ta isegi Oropose uuesti Atikaga, mille Teeba oli varasemalt annekteerinud. Teebat kohtles ta karmimalt, viies Kadmeiale garnisoni ning seades Boiootia föderatsioonis sisse oligarhilise nõukogu, mis pidi Teeba mõju ühenduses piirama. Samuti taastati teebalaste poolt varem hävitatud linnad. Seega, jäi Boiootia liit küll alles, kuid Teeba domineerimine selles vähenes.¹⁴⁴

Järgnevalt korraldas Philippos Kreekas mõningad asjad endale sobivalt ümber. See tähendas individuaalseid liidusuhteid. Tõenäoliselt paigutas ta garnisonid ainult üksikutesse linnadesse, nagu Korintos, Teeba ja Ambraakia, kus viimane kontrollis strateegilist ühendusteed Epeirose ja Aitoolia vahel. Riigikorra muutused toimusid tõenäoliselt Akarnaanias, Troizenis ja Ambraakias, võibolla ka Korintoses ja Megaras. Kuid tundub, et selline individuaalne lähenemine ei tähendanud liitude ja föderatsioonide lõhkumist. Ateena mereliidu laialisaatmise ja Boiootia liidu ümberkorralduste taga oli pigem Ateena ja Teeba potentsiaalne tugevus: Teeba domineeritav Boiootia võimaldanuks hegemooniat Kesk-Kreekas, samas kui saareriigid võisid Ateena juhtimisel tõusta domineerivaks jõuks Egeuse merel. Ahhaia ja Aitoolia föderatsioonid aga jäid alles, sest ei kujutanud sel hetkel Philipposele suurt ohtu. Ta läks Chaironeia lahingu järel ka Peloponnesosele, kus rahuldaski endale sõbralike linnade territoriaalsed nõuded Sparta suhtes, kasutades selleks ka relvajõudu. Nende muudatustega nõrgenes tunduvalt Sparta positsioon ning tugevnes tema naabrite Argose, Arkaadia linnade ja Messeenia oma. Ümberkorraldused tipnesid 337. aastal, mil Philippos kutsus kokku Korintose liidu, mis sätestas üldise rahu Kreeka linnriikide vahel. Seal tegi Philippos ka ametlikult teatavaks oma kavatsused Pärsia ründamiseks, mille ettekäändeks oli Pärsia sõdade aegne Ateena ja teiste linnade templite hävitamine. Ta kutsus selles kõiki kreeka linnasid osalema, kes nimetasid ta selle sõjakäigu juhiks.¹⁴⁵

¹⁴² Diod. 16.86.4.

¹⁴³ Demosthenes oli eelnevalt väitnud, et just rüüstamisega ähvardamisega olid Makedoonia saadikud üritanud meelitada Teebat Ateenaga mitte liituma. Dem. 18.213.

¹⁴⁴ Justin. 9.4.1-10; Diod. 16.87.3, 17.8.3, 13.5; Paus. 1.25.3, 34.1.

¹⁴⁵ Griffith kirjutab Chaironeia järgsetest ümberkorraldustest täpsemalt, sest allikates see väga ilusti ei kajastu. Diod. 16.89.1-3; Griffith (1979), 604-646.

3. Philippose tegevuse analüüs doktriinist lähtuvalt

Järgnevas analüüsis on hübriidsõja doktriinis kirjeldatud meetodid või vahendid on jagatud suurematesse kategooriatesse: poliitiline, diplomaatiline, majanduslik ja sõjaline aspekt, millele lisandub olulisena infosõda, mille kohta ei ole doktriinis küll eraldi meetodeid välja toodud. Hübriidsõja elementide vaatlusele eelneb konflikti kulgemise ja erinevate faaside lühike analüüs. Seejuures on oluline rõhutada Philippose kaasaja ja doktriinis kajastuva tänapäeva vahele jäävat enam kui kahte aastatuhandet, mis teeb mõningad mugandused paratamatuks. Näiteks diplomaatiliste suhete katkestamist, mis on tänapäeval üldlevinud ja üheselt reguleeritud diplomaatiline samm, on klassikalise Kreeka kontekstis raskem määratleda, sest diplomaatia oli vähem reguleeritud ning institutsionaliseeritud. Ka tol ajal võisid suhted kahe riigi vahel katkeda, kuid see käis läbi muude sammude, näiteks sõjakuulutuse, saadikute tagasisaatmise või koguni hukkamise läbi. Nimetada tuleb sedagi, et doktriin kujutab konflikti kulgu lihtsustatult, kahe vastase vahelisena. Philippose poliitika oli seevastu paralleelselt aktiivne mitmes piirkonnas. Kuigi doktriinis kajastatud meetodeid või faase võib leida pea igas temapoolt valitud suunas, paistab teiste seas läbivalt silma vastasseis Ateenaga.

Ateena oli algusest peale üks kõige vahetumatest jõududest, kelle arvelt pidi Philippos oma positsioone parandama. Nende huvid pörkusid Põhja-Egeusel Therme lahest Hellespontose ja Propontiseni, mis oli üks olulisemaid Ateena huvipiirkondi.¹⁴⁶ Samuti suutsid nii Philippos kui Ateena end 350ndatel Pühas Sõjas vastaspooltele positsioneerida. 340ndatel aga võtsid ateenlased Demosthenese juhtimisel Philipposele vastandumise oma poliitika aluseks. See tekitas Philipposele probleemi, mille lahendamiseks tuli tal vaeva näha, sest tema üheks eesmärgiks oli Aasia-sõjakäik, mis eeldas ligipääsu tugevale laevastikule, samuti hegemooniat Kreekas ja turvalist ühendusteed Väike-Aasiaga läbi Traakia ranniku. Kõigi nende tingimuste täitmisel oli võtmeroll Ateenal. Seega, et konflikt Ateenaga oli mitmes aspektis oluline läbi pea kogu Philippose valitsusaja ning Ateena oli mitme olulise probleemi keskmes, on otstarbekas vaadelda Philippose tegevust kui pikka ja läbivat põhikonflikti Ateenaga, millest teised tegevussuunad ja väiksemad sõjad moodustasid loogilise osa. Selliselt vaadeldes saab Philippose tegevust doktriinis kajastatud põhimõtetega terviklikumalt võrrelda.

¹⁴⁶ Tänapäeval Dardanellid ja Marmara meri.

Selline vaatenurk eeldab Philippose üsna selgest eesmärki, mis paraku on mõnevõrra vaieldav.¹⁴⁷ Üksmeel valitseb selles, et valitsusaja alguses oli tema eesmärk kindlustada oma kuningriigi ellujäämine. Arvamused aga lähevad lahku küsimuses, kas tema järgnev tegevus oli oportunistlik või sihipärane ja mis oli selleks sihiks. Ajaloolased ei ole ühel meelel, millal võttis Philippos oma sihiks suure sõjakäigu Aasiase. Paljud arvavad, et see idee kujunes Philipposel suhteliselt hilja. Nii leiab Anson, et Philippos oli pigem huvitatud Makedoonia turvalisusest ja oma võimu Traakias laiendamisest, Müller välistab varasema daatumi kui 340 ja peab selliseid eelnevalt levinud ideid puhtalt propagandaks. Ka Worthington peab Aasia-retke idee varast esiletõusu pigem ebatõenäoliseks. Gabriel paneb ette, et Philipposel oli suur plaan, aga et see oli Makedoonia keskne.¹⁴⁸ Samas tunnistavad nad kõik, et selline idee oli õhus juba enne Philippost. Kreeklaste ühise Aasia-vallutuse idee sõnastas Isokrates juba 380. aastal ette kantud Panegyrikoses ja aastal 346 pöördus ta avalikus kõnes Philippose poole üleskutsega asuda sellise retke etteotsa.¹⁴⁹ Pole tõenäoline, et Philippos poleks neid ideid teadnud ja neid silmas pidanud. Seetõttu lähtun järgnevalt eeldusest, et ta pidas võimalust Aasiat rünnata silmas hiljemalt alates rahu sõlmimisest aastal 346, kuid tõenäoliselt varemgi 352. aastast, millele võib viidata see Pammenese eskortimine teel Aasia-sõjakäigule Traakias ning hiljem Pärsia kuninga vastu mässanud satraap Artabazosele ja perekonnale Makedoonias varjupaiga pakkumine.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Ober näeb Philipposes üht mitmetest Kreeka äärealadel esile tõusnud „oportunistidest“, kes üritasid Kreeka linnriike allutades enda eesmärgi saavutada. Sellisteks pidas ta näiteks Iasonit, Kerspleptesi ja Mausolost. Ober (2015), 344-347.

¹⁴⁸ Ansoni lisapeatükk Philippose ambitsioonidest avab seda teemat mõnevõrra, kuid tema arutleb lõpuks ikkagi selle üle, kas Philippos oleks läinud sama kaugemale kui Aleksander. Ta mainib nii Makedoonia positsioonide kindlustamise kui ka Kreeka Hegemoonia ja Pärsia sõjakäigu eesmärgi, kuid ei paku kindlaid omaks võtmise daatumeid. Gabriel rõhutab suure plaani (grand strategy) olemasolu, aga näeb seda väga Makedoonia-kesksena, mille nimel astus samme nii, nagu selleks võimalused avanesid. Anson (2020), 151-161; Müller (2010), 178-179; Worthington (2008), 160, 168-171; Gabriel (2010), 54-59.

¹⁴⁹ Isoc. 5; Rhodes (2006), 185-186.

¹⁵⁰ Diod. 16.34, 52

3.1. Konflikti arengu põhifaasid

3.1.1. Varjatud alge

Tavapärasest arusaamast erinevalt ei alga doktriini järgi konflikt kriisi kujunemise või relvategevuse puhkemisega, vaid erimeelsuste tekkega, mis võib olla ka teise osapoole eest varjatud. See tähendab, et üks osapool võib end lugeda vastaspoolega konfliktis olevaks koheselt pärast erimeelsuste ilmnemist või teadvustamist ilma, et teine osa pool sellest üldse teadlik oleks. See õigustab pahaaimamatu vastase vastu nii ettevalmitust tulevase konflikti eskaleerumiseks kui ka sõjaliste ja mitte-sõjaliste meetmete kasutusele võtu juba sügaval rahuajal.

Varjatud eesmärki võib aimata ka teistes tema huvipiirkondades. Nii Tessaaliasse kui ka Epeirosesse sisenes Philippos sõbralike liidu- ja abielusuhetega, mis avasid talle tee edasisteks sekkumisteks. Epeiroses järgnes sealse regendi endaks sõltuvaks muutmine, Tessaalias aga päädis see Philippose nimetamisega piirkondliku liidu etteotsa ning talle sobilike ümberkorraldustega. Páris valitsusaja algul õnnestus Philipposel lepitada sissetungiga ohustanud illüürlased, tõenäoliselt andami maksmise, abielu ja vasallitöötuse läbi, mis lubas tal kasutada seda rahu oma armee korrastamiseks sõjaretkeks illüürlaste vastu vaid mõni aasta hiljem. Sellist teravnemist võimalik tajuda tema suhtluses Olynthosega, kellele avaldas muret Makedoonia tugevnemine 350ndatel. Võimalust, et olynthoslased võivad ateenlaste kasuks poolt vahetada, tajus ka Philippos, ning hoiatas neid liidulepingust lahkumise eest. Tegemist oli selge signaaliga, et pinged olid õhus.

3.1.2. Pingete teravnemine

Vastasseisu varjatud algetele järgneb teravnemise faas, kus mõlemad osapooled on juba vastasseisu teadvustanud ning asunud vastavalt tegutsema. Kui eelmises faasis on varjatult tegutsejal esimesena alustaja eelis, siis varjatuse ja eitamise nõue piirab vahendite valikuid. Vastasseisu teravnemisel ja avalikuks muutumisel see enam oluline ei ole ning kasutusele saab võtta senisest laiem amplituuda. Midagi sarnast võib aimata ka Philippose tegevuses. Kuigi konflikt Ateenaga algas kohe tema troonile tõusuga, mil ateenlased toetasid üht teist pretendent, ning Philippos signalseeris igati, et soovib ateenlaste sõprust, viitavad tema edasised sammud pärast oma olukorra stabiliseerimist sellele, et tema jaoks ei olnud konflikt Ateenaga veel läbi. Ta kindlustas pettuse ja kavalusega, et ateenlased ei sekkunud Amphipolise ründamisse, pakkudes

neile tehingut, mille kohaselt ta vallutaks ning annaks ateenlastele Amphipolise, mille eest lubaksid viimased tal vallutada ning jätta endale Pydna linna. Philippos aga jättis endale nii Amphipolise kui ka Pydna. Ta sõlmis liidu Olynthosega, kes oli kaalumas liitu nii tema kui ka Ateenaga, sest ta lubas, et vallutab ning annab olynthoslastele üle Ateena kontrollitud Potidaia Olynthose naabruses, mida ta seekord ka tegi. Tulemuseks oli, et paari aastaga oli Philippos Ateena arvelt oma võimupiire laiendanud ning kindlustanud selle, et Chalkidikest ei saanud Ateena liitlast, millega ta vähendas drastilistelt Ateena mõjuvõimu Makedoonia naabruses. Seega oli ta ateenlastele saadetud lubadustele vaatamata kavandanud selge Ateena-vastase poliitika, mida ta ateenlastele ootamatu eduga ellu viima asus.¹⁵¹

Teine hetk, kus on tajutav teravnemise faas on 340ndate lõpus, mil Ateena oli küll nominaalselt Makedoonia liitlane, kuid üritas tegutseda Philippose vastu. Erinevalt 350ndatest olid Philipposevastased meeleolud kasvamas. Ta oli käitunud agressiivselt nii Lääne-Kreekas, kus ta pani Olympiase venna Aleksandri Epeirose troonile ning sõdis mõningate kreeka linnriikide vastu, kui ka Egeuse põhjarannikul, kus ta oli hävitanud Olynthose, allutas Ateena liitlastest traaklaste kuningad ning ähvardas ka Propontise Ateenlaste jaoks üliolulisi kaubateid. Kõik see kasvatas pingeid Philippose ja Ateena vahel. Levisid ka kuuldused, et Philippos toetas aktiivselt talle sõbralikke ringkondi kreeka linnades Euboiast Peloponnesoseni. See kasvatas linnades sisepingeid ning häälestas mitmedki tema vastu.¹⁵²

3.1.3. Konfliktitegevus

Konfliktitegevus Ateena ja Philippose vahel oli tema valitsusajal pidev, aga samas mitte ühtlase intensiivsusega. Kui 350ndatel oli Amphipolise ründamise ja endale jätmise järel üleminek varjatud vastuolult konfliktitegevuseni kiire, siis järgnenud sõjategevus Ateena ja Makedoonia vahel ei olnud väga aktiivne. Philippos ründas küll Potidaiat ja Methonet ning mitmeid väiksemaid Ateena kontrolli all olevaid asulaid Egeuse põhjarannikul, kuid suurest ja otsustavatest lahingutest hoiduti. Nii Philipposel kui Ateenal võisid selleks olla omad põhjused. Ateenlased olid 350ndate

¹⁵¹ Ellis näeb tema tegevuses pigem Ateena asemel Olynthosele orienteerumist, mille vajaduse tekitas Ateena vastu puhkenud Liitlassõda ja avanenud aken Amphipolise hõivamiseks. Ellis (1976), 65.

¹⁵² Rhodes kirjeldab pingete kuhjumist 340ndate teises pooles ja seda, kuidas pingeallikaid tekkis juurde. Rhodes (2006), 313-317.

olnud mitte kreeklasi annekteerida, vaid saavutada vastuvõetav hegemoonia, et neid Pärsia-vastasel sõjakäigul kasutada ning oma tagalat kindlustada.

Teine kriisihetk ilmneb 340ndate lõpus, mil Philippose edu muutis ärevaks mitmed kreeka linnad nii Mandri-Kreekas kui ka Propontise ääres. Ateenlased olid olnud 346. aasta rahuleppest peale Philippose vastu meelestatud, kuid Philippose tungimine Propontise äärde ning kaubateede ähvardamine ajendas nad tegudele. Nad kuulutasid Philipposele sõja ning nad asusid tema vastast liitu looma. Demosthenes oli seekord edukas kreeklaste enda poole meelitamisel.¹⁵³ Tema teeneks oli Teeba veenmine Makedoonia-vastasesse liitu asumiseks. Tegemist oli tugeva ja ohtliku ühisrindega, mida Philippos oli tahtnud vältida, mille lahendamine oli kriitilise tähtsusega. Seekord lõppes kriis otsustava lahinguga Chaironeia juures, mis lubas Philipposel vastastele oma lahenduse peale suruda.

3.1.5. Lahendus

Lahendus, mida Philippos vastasseisust Ateenaga ootas, võis aja jooksul muutuda. 350ndate keskpaigas, mil ta oli saavutanud oma kuningriigi laiendamise ning Ateena oma vahetust naabrusest väljatõrjunud, oleks ta tõenäoliselt leppinud oma saavutatu tunnustamisega ning ateenlaste loobumisega nõuetest Amphipolisele. 350ndate lõpus toimus tema ambitsioonides tõenäoliselt muutus ning ta hakkas mõtlema sõjast Pärsia vastu. Selleks oli tal vaja kindlustada oma tagala Kreekas, mis praktiliselt tähendas kreeklaste üle hegemoonia saavutamist. Sellel muutusel võis olla mitu ajendit. 353. a saatsid teebalased väe Aasiasse sõdima, kus Artabazos mässas Pärsia kuninga vastu. Teel sinna sattusid nad kokku Philipposega, kes oli teebalaste juhi Pammenesega juba varasemast ajast tuttav.¹⁵⁴ Ei ole võimatu, et Philippos sai sellest inspiratsiooni, eriti arvestades, et kreeka sõdurid esinesid seal taaskord hästi. Kui Artabazos oli lõpuks sunnitud sellele vaatamata alistuma, pages ta oma Rhodoselt pärit naise, tütre ja väimehega umbes kümneks aastaks Makedooniasse.¹⁵⁵ Seega oli Philipposel vahetu ligipääs kõrgetasemelisele isikule, kes tundis Pärsia olusid väga hästi. Artabazos oli omakorda tihedalt seotud kreeklastega, sest oli

¹⁵³ Dem. 6, 9,

¹⁵⁴ Demosthenes viitab sellele, et Philippos aitas korraldada Pammenesele ohutut läbipääsu läbi Ida-Traakia Aasiasse. Diod. 16.34.1-2; Dem. 23.183.

¹⁵⁵ Diod. 16.52.

kutsunud appi Rhodoselt pärit naise vennad, kes olid väga võimekad väejuhid. Nende näol oli tegemist sõjavägede võimekuse pädevate hindajatega, mis võis anda Philipposele enesekindlust Pärsia-vastaseks sõjakäiguks. Mõnevõrra varem, 355. a., oli Isokrates avaldanud oma järjekordse kõne, mis oli ajendatud küll rohkem Ateena liitlassõjast ega olnud otseselt Philipposele adresseeritud, millega kutsus üle kreeklasi ja Ateenat lõpetama omavahelised sõjad ning keskenduda Pärsiale kui ühisele vaenlasele.¹⁵⁶ Seega oli Pärsia-vastase sõjakäigu idee 350ndate lõpus juba õhus ning tõenäoliselt mitme kanali kaudu ka Philipposeni jõudnud.

Kui 352. aasta kriisihetkel oli Philippos otsustanud taanduda ja lahendust läbi lahingu mitte peale suruda, siis 346. aastal üritas ta diplomaatilist lahendust läbi suruda. Selleks hetkeks olid nii Ateena kui Kolmanda püha sõja osapooled sõjast kurnatud ning valmis läbirääkimisteks. Olukorra tegi Philippose jaoks keeruliseks see, et ta pidi arvestama paljude huvidega, mis muutis kõiki rahuldava rahuleppe saavutamise ebatõenäoliseks. Teda aitas see, et sel hetkel tunnistasid kõik teda kui ainsat jõudu, mis oleks võimeline sõja lõpetama ja rahu garanteerima. On väga tõenäoline, et tal oli võimalus kohtuda saadikutega eraldi, mis võimaldas tal saada teada, mida kõik teised tahtsid, ning vastavalt sellele panna paika kõige parem tegutsemise plaan. Lõpuks oli see Demosthenese ja Ateena jätkuva vaenulikkuse süü, et see lahendus, mille poole ta püüdis, ei realiseerunud täielikult ega rahuldanud tema eesmärkide vajadusi. Selleks oli vaja uut 339. aasta kriisi, millele järgnes lõpuks sõjaline lahendus tema vastu kujunenud Ateena-Teeba telje astu. See lahendus rahuldas tema lõppeesmärgiks olnud Pärsia-vastase sõjakäigu eeltingimused.

3.1.6. Rahu reguleerimine

Pärast võitu otsustavas Chaironeia lahingus moodustas Philippos kreeklastest uue liidu, kuhu kuulusid pea kõik Kreeka linnad, mille etteotsa lasi ta ennast nimetada. Leebe suhtumine Ateenasse näib viitavat, et tema eesmärgiks oli jätkuvalt kindlustada head suhted ateenlastega ning takistada tugeva jõu kujunemist Kesk-Kreekas, mis oleks võimeline sealsed läbipääsuteed kinni panna. Ka loodud Korintose liidu eesmärk, peale ühise sõjakäigu Pärsia vastu, mille ta nüüd juba avalikult

¹⁵⁶ Siin ta keskendub rohkem Kreeka ühtsusele ja rahule, ning otsene Pärsia-vastane sõjaläik on rohkem tagaplaanil, aga aimatav vihjetest Kreeka-Pärsia sõdadele. Isoc. 8. 24.

välja käis, oli hoida Kreekas rahu ja vältida uute võimukeskuste kujunemine. Selle kindlustamiseks seadis ta olulistes kohtades üles oma garnisonid.¹⁵⁷

Seega kokkuvõtvalt, Philippose tegevuses on võimalik näha ühiseid jooni doktriini arusaamaga konflikti kujunemise ja kulgemise kohta. On tuvastatavad varjatud alged, avalik pingete teravnemine ning konflikti puhkemine, mis päädib suure kriisiga. Seejärel oli Philipposel võimalus oma lahendus läbi suruda, mis tähendas nii poliitilisi ümberkorraldusi kui ka edasist sõjalist kohalolekut. Samas tuleb rõhutada, et Philippos oli aktiivne mitmes piirkonnas ja mitme riigi suunas korraga ning kõik konfliktid ei toimunud doktriinis poolt kirjeldatud viisil. 350ndatel oli tema eesmärgiks pigem Makedoonia piirialade hõivamine ja kindlustamine, 340ndatel aga juba selgelt üle-Kreekalised ambitsioonid. Mõlemast jookseb ühise joonena läbi konflikt Ateenaga, mis oli aktuaalne nii Makedoonia naaberalade hõivamisel kui ka hegemoonia saavutamisel kogu Kreeka üle. Püsiv vastasseis Ateenaga, kus Philippose väiksemad sõjad ja muud huvipiirkonnad moodustavad ühe osa, sobitub hästi konflikti kujunemise erinevate faasidega hübriidsõja doktriini järgi.

3.2. Diplomaatilised meetodid

3.2.1. Koalitsioonid ja liidud

Liitude loomine sobitub Philippose tegevusega väga hästi, sest Kreekas oli liitude tekkimine ja kadumine väga tavapärane. Kuna linnriike oli palju ning nende vahelised suhted keerulised, siis peaaegu alati oli võimalik leida kedagi, kes oleks nõus kellegi teise vastu liituma. Ka poolte vahetused ja liitude kiired ümbertegemised olid tavapärased. Makedoonia ise oli juba pikalt olnud osa kreeklaste liitudest, seega ei olnud iseenesest mitte midagi enneolematut ka Philippose aktiivsel liitude otsimise poliitikal. Mõnevõrra enneolematu olid tema abielud, sest ta abiellus oma

¹⁵⁷ Lühikese ülevaate annab Chaironeia lahingu järgsetest sündmustest Worthington. Samast kirjutab mõnevõrra pikemalt ka Anson, kus ta näiteks toob välja muudatused, mis Philippos teadaolevalt erinevate linnade puhul sisse viis. Tähelepanuväärne on tema tähelepanek, et 338. a. rahuleppe tulemus sarnanes sellele, mida Aichines oli Philippose kavatsusena 346. aasta sündmuste ajal kirjeldanud. Worthington (2014), 97-114; Anson (2020), 142-144.

valitsusaja esimestel aastatel nelja või viie naisega. Selliselt eristus Philippose polügaamia varasematest Argeaadide omast ning oli varasemast selgemalt diplomaatiaga seotud.¹⁵⁸

Valitsusaja alguses oli Philipposel tarvis luua liite, et lõhkuda Makedooniat ümbritsev vaenlaste ring. Kui paioonlastega ja traaklastega piisas vaid nende ära ostmisest, siis Bardylise illüürlastega astus ta liitu või isegi teatavasse alluvussuhtesse, mille kinnitas abieluga. Ka ateenlastele signaliseeris ta igati, et ta otsib nendega sõprust ja liitu, seda vaatamata tema eelkäijate pigem Ateenavastasele poliitikale. Ta kutsus Amphipolisest tagasi seal viibinud väed, et tõestada oma sõbralikkust. On tõenäoline, et see liidusuhe ja sõprus oli usutav, sest ateenlased uskusid tema pakkumist vallutada nende jaoks Amphipolis. Hiljem, kui ta oli oma sõjaväe ümber korraldanud ja -relvastanud, ei olnud see aga takistuseks ei paioonlaste, illüürlaste ega ka Amphipolise ja Pydna ründamiseks.

Kui ateenlased kuulutasid talle sõja, siis oli Philipposele oluline vältida Olynthose ja Ateena liitu. Selle näol oleks ateenlased saavutanud tugeva platsdarmi, kust rünnata Makedoonia tuumikalasid, selle nurjamisel aga oleks Ateenale jäänud regioonid vaid mõned väiksemad tugipunktid. Ise Olynthosega liidu saavutamiseks pakkus Philippos neile oma vägedega Potidaia vallutamist, mille teostamisega kindlustas soovitud liidu.

Tessaalias ja Epeirose oli liidusuhete sisseseadmine esimeseks sammuks oma mõju suurendamisel. Abielu Olympiasega kindlustas liidu Epeirosega. Philippos muutis Olympiasse onu kuningas Arybbase endast sõltuvaks, viis Olympiasse venna Aleksandri hiljem enda juurde kasvatamiseks, ning liitis oma riigiga mõned Epeirose piirialad Ülem-Makedoonias.¹⁵⁹ Sarnane tegevusplaan toimus ka Tessaalias, kus Makedoonia kuningasuguvõsal oli varasemaidki kontakte. Juba 360ndatel oli Tessaalia aristokraadisuguvõsad kutsunud Philippose venna Aleksander II endale appi. Samuti juhtus ka nüüd ning Philippos kinnitas liidu taaskord abieluga. Järgnevalt nimetati ta sealse liidu etteotsa, mis andis talle võimaluse liita Makedooniaga Perrhaibia ja Magneesia piirkonnad, mis lubas tal kasutada nende hääleõigust Amphiktüoonia nõukogus, ning

¹⁵⁸ Carney kirjutab lähemalt üldisest naiste rollist Argeaadide seas ning kuidas Philippose ajal nende roll mõnevõrra erines. Carney (2000), 51-82.

¹⁵⁹ Selle tõestuseks võib olla fakt, et sellest perioodist on vähem kohalikke münte leida ning rohkem Makedoonia omi, mis viitab viimase domineerimisele. Hammond (1994), 120.

võtta oma kontrolli alla olulise Pagasai sadamalinna. See omakorda võimaldas suurt tulu maksudest ning kontrolli terve piirkonna ligipääsu üle merele.

3.2.2. Diplomaatiline surve

Philippos oskas anda diplomaatilisi signaale, mis survestasid ateenlasi astuma talle sobivas suunas samme. Oma valitsusaja jooksul saatis ta ateenlastele mitu avalikku kirja, milles ta edastas oma nägemuse riikidevahelistest suhetest.¹⁶⁰ Säilinud on neist vaid üks, kuid allikates on viiteid ka teistele.¹⁶¹ Pärast ateenlaste poolt toetatud troonipretendendi kavatsuste nurjamist saatis ta Ateenasse kirja, milles avaldas soovi sõbralikeks ja headeks suheteks, teatades valmisolekust loobuda pretensioonidest Amphipolisele. Philokratese rahuläbirääkimiste eel saatis ta samuti kirja, milles kutsus ateenlasi üles pikaleveninud sõda õiglase kompromissiga lõpetama. 340. aasta sõja puhkemise ajal saadetud kirjas õigustas ta oma tegevust, süüdistades ateenlasi rahulepingu rikkumises ning tegutsemises tema vastu.¹⁶² Nende kirjade eesmärk oli kujutada diplomaatilist olukorda Philipposele sobivalt. Esimese kirjaga püüdis Philippos kindlustada Ateena sõbralikkust ajal, mil Philippos ja Makedoonia olid pärast Bardylise rünnakut raskes olukorras. Teise kirja ajal oli Philipposel tarvis saada ateenlased rahuläbirääkimiste laua taha, et vormistada Kesk-Kreekas rahu, mis oleks kindlustanud talle võimalikult suure mõjuvõimu. Viimase kirjaga on Philipposele oluline Ateena süüdistuste tõrjumine ning ateenlaste kujutamine agressori ning rahuleppe rikkujatena. Et nad olidki asunud koondama Philippose-vastast liitu, siis oli Philippose huvides näidata seda diplomaatiliselt võimalikult ebaõiglasena. Iga kirjaga avaldas ta ateenlastele hetkel sobivat survet.

Diplomaatiliselt sobiva surve loomisest on veel üks ilmekas näide, mis küll ei käi otseselt Ateena kohta. Kui Philippos oli vallutanud Amphipolise ning ateenlased talle sõja kuulutanud, muutus mõlema osapoole jaoks oluliseks võimalik liit Olynthose juhitud Chalkidike liiduga. Philipposel õnnestus nad enda poole meelitada ning nendega liiduleping sõlmida, mis sätestas muuhulgas ka Ateena-suunalise poliitika koordineerituse – see tähendab, et kumbki ei tohtinud sõlmida Ateenaga

¹⁶⁰ Avalikest kirjadest, mille eesmärk oli lugejaid mõjutada on teisigi. Näiteks toob Squillace toob näiteks Isokratese ja Speusipose kirjad Philipposele, kuigi tema kontekst on seal Aleksander I propagandistlikel eesmärkidel kujutamine. Squillace (2017), 242-246.

¹⁶¹ Säilinud Philippose kiri Dem. 12, viited kirjadele Dem.23.121.

¹⁶² Ibid.

rahu teise loata. Mõnevõrra ebatavapäraselt lasi ta liiduleppe tingimused Delphis avalikult välja panna.¹⁶³ See raskendas Olynthose jaoks ateenlaste poole üleminekuga leppe rikkumist, pakkudes Philipposele suurepärase õigustuse nende ründamiseks.

3.2.3. Diplomaatiliste suhete katkestamine

Ühes kirjas ateenlastele heitis Philippos ette, et ateenlaste väejuhid pole austanud tema saadiku puutumatus ning temaga kaasas olnud kirjavahetus loeti avalikult ette. Saadikute ja sõnumitoojate õiguste rikkumisele said Philippos osutada kui pühaduseteotusele.¹⁶⁴ See näitab kreeklaste arusaama reeglipärasest diplomaatiast, kus suhete katkestamine võis toimuda teiste sammude kaudu, näiteks saadikute tagasisaatmine või mittevastuvõtmine või ekstreemsel juhul ka nende tapmine.¹⁶⁵ Küll aga puudusid neil diplomaatilised suhted tänapäevases mõttes, mida doktriinis silmas peetakse. Seega on üks meetodid, mis ei sobi väga hästi Philippose konteksti.

Kui minna selle meetme definitsioonist mõnevõrra kaugemale ning mõelda, mis võib olla katkestamise mõtteks või eesmärgiks, milleks võib olla oma pahameele signaliseerimine ning diplomaatiline karistamine, siis midagi sarnast võib Ateena ja Makedoonia kontekstis leida. Selleks võiks sellisel juhul olla ateenlaste sõjakuulutus, mis järgnes Amphipolise vallutamisele, mis oli nii mõneski mõttes reaktsiooniline, sest sellele ei järgnenud suurt ega sihipärast ning vahetat sõjategevust. Seega võib selles näha funktsionaalselt suhete katkestamist. Tegemist on aga liialt umbmäärase ja nõrga näite ja põhjendusega, et seda lugeda heaks näiteks diplomaatiliste suhete katkestamise kui meetme kasutamisest. Seega on see üks kohtadest, kus väga hästi Philippose tegevusega ei sobi.

¹⁶³ GHI, 158.

¹⁶⁴ Dem. 12.2-4.

¹⁶⁵ Teeba, kes oli sel hetkel veel Ateena juhitud liidu liige, kuigi ateenlastele oli nende tegevust Boiootia teiste linnade suhtes juba muret valmistanud, saatis pärast võidukat Leuktra lahingut Ateenasse sõnumitooja, kelle teate võtsid Ateena nõukogu liikmed rõõmustamise asemel hoopis murelikult vastu. Järgnevalt lõi Teeba liidust lahku ning asus oma hegemooniast üles ehitama ja Ateena astus liitu Sparta. Xen. Hell. 6.4.20; Hdt. 7.133-136.

3.2.4. Konfliktide reguleerimine

Philippose jaoks ei olnud konfliktide eesmärgiks ainult vallutus. See mängis suuremat rolli tema valitsusaja alguses, mil kuningriigi ühendamise, tugevdamise ja kindlustamise tähendas autoriteedi ja võimu taastamist või kehtestamist Makedoonia eri osade üle. Osaliselt laienes see ka Makedoonia naaberaladele, nagu Tessaalia, Epeiros Chalkidike ja Paioonia, mis suuremal või vähemal määral langesid tema mõju alla ning millest liitis ta enda kuningriigiga olulised piirialad. Kreeka suunal tegutsema asudes ei olnud tema eesmärgiks enam maa-alade vallutamine, vaid oma hegemoonia kehtestamine, mis muuhulgas võimaldanuks Pärsia vastu sõjakäigule minna.¹⁶⁶ Seega oli talle palju olulisem konfliktide põhjuste lahendamine, mis tähendas konfliktide suhteliselt keerukat reguleerimist, eesmärgiga tagada hegemoonia stabiilsus ning toetus tulevasele sõjakäigule. Seda on näha Philokratese rahu sõlmimisega seoses. Tulemusele, millega ta vormistas oma koha ja häälteenamise Amphiktüoonia nõukogus ning domineerimise Kesk-Kreekas, eelnesid keerukad läbirääkimised eri linnriikide saadikutega, kus Philipposel õnnestus manipuleerida olukorda endale sobivas suunas. Tihe diplomaatiline läbikäimine ning läbirääkimine eelnes ka Chaironeia lahingule, kui Philippos oli oma vägedega Kesk-Kreekas. Ka see on märk tema eelistusest konflikt ilma lahinguta lahendada. Ka pärast võidukat lahingut võttis ta ette omamoodi turnee läbi terve Kreeka, kus korraldas asjad kohalikul tasandil. See päädis kreeka linnu ühendava Korintose liitu organiseerimisega, mille juhiks lasi ta end valida. See erineb selgelt tema tegevusest Traakias, kus ta rahuldus sealsete alade valitsejate kontrollimisega nende vasallistaatuses. Philippose kaval ja mitmekülgne lähenemine konfliktide lahendamisele tuleb välja ka tema tegevuses mõju ja võimu suurendamisel Tessaalia üle. Kõigepealt lõi ta liidud läbi abielude, saavutas enda valimise Tessaalia liidu sõjaliseks juhiks ning lõpuks organiseeris ümber territoriaalse korralduse, määrates ise asevalitsejad piirkondade etteotsa.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Hegemoonia oli tõenäoliselt kreeklastele vastuvõetavam kui meile tänapäeval sellest sõnast järelduks. Täheb, et sellele sõnal oli vähem negatiivseid varjundeid kui täna. Philippose eesmärk võiski olla vastuvõetav hegemoonia. Low (2018), 433-436.

¹⁶⁷ Diod. 16.69.8; Dem. 6.22, 7.32, 18.48. 19.260.

3.3. Poliitilised meetodid

3.3.1. Poliitiline surve

Ateena kontekstis on poliitilise surve avaldamine Philippose poolt tajutav kahes erinevas aspektis. Ta suhtus Ateenasse läbivalt suhteliselt leebelt, mille eesmärk oli tõenäoliselt kallutada Ateena rahvakoosoleku hoiak endale sõbralikumaks. Nii lasi ta pidevalt ateenlastest sõjavange, teistest erinevalt, ilma lunarahata vabaks, mis lubas tal loota, et vabaks lastud kodanikud kas osalevad ise rahvakoosolekul või mõjutavad seal osalejaid oma positiivse kogemusega. Philokratese rahu sõlmimise juures hoidis ta aga ateenlastest sõjavange kinni, lubades nad pärast rahu sõlmimist vabastada. Ka see avaldas ateenlastele survet, mida aga sai Demosthenes Philippose vastu ära kasutada märgina tema manipulatsioonidest ja ebausaldusvärsusest. Sarnane roll võis olla ka Halonnesose saarel, mille Philippos oli piraatide käest hõivanud, kuid kuulus varasemalt ateenlastele, mida ta pakkus vastutulelikkuse korral ateenlastele tagasi.¹⁶⁸ Samuti mõjutasid Ateena poliitikat Philippose-meelsed poliitikud, kes ei tarvitsenu alati olla otseselt tema poolt ära ostetud. Näiteks Isokrates oli levitanud Philipposele sobilikke seisukohti juba varasemast ajast.¹⁶⁹ Philippose jaoks oli kasulik seegi, et tema-meelsed püsisid mõjukatena pildi, milleks võis piisata vaid kaudsest toetusest. Teiste riikide suhtes kasutas Philippos muidki survemeetmeid, nagu näiteks Epeirose troonipärija ja Olympiase venna Aleksandri enda õukonda toomine. Sellega kindlustas ta endale tulevase sõbraliku valitseja ning tagas nende onu Arybbase endast sõltuvuse.

3.3.2. Opositsiooni toetamine

Philippos toetas opositsioonilisi ringkondi nii Ateenas kui ka teistes linnades.¹⁷⁰ Ateenas süüdistas Demosthenes korduvalt teisi poliitikuid selles, et nad olid võtnud Philipposelt altkäemaksu ning ajanud talle sobivat poliitikat.¹⁷¹ Peale ära ostetute oli Ateenas kindlasti ringkondi, kelle huvid ja

¹⁶⁸ Dem. 7.2.

¹⁶⁹ Näiteks, 355. aastal vaidles ta, et Ateena peaks minetama ma „suurriikliku“ poliitika ning keskendumas Pärsiasst lähtuvale. Sellise suhtumisega Ateena oleks tõenäoliselt Philipposele meeltnööda olnud. Isoc. 8.

¹⁷⁰ Diod. 16.8.7.

¹⁷¹ Parimad näited kaks kõnet, kus ta süüdistas vastavalt Aischinest ja Philokratesest, kuid üldiselt ja umbmääraselt on selline süüdistus tal läbiv teema. Demosthenes kompromissitult hoiakut kirjeldab ja seletab Leite. Dem. 18.131; Leite (2022), 114-116.

arusaamad olid iseenesest Philipposele sobivad.¹⁷² Nii näiteks olid Eubulos ja Isokrates valmis temale sobivat poliitikat ajama.¹⁷³ Eubulose eesmärgiks oli tagada rahu ning vältida pikki sõjaperioode ning Isokrates tahtis näha üle-Kreekalist koostööd Pärsia vastu. Sellegipoolest oli Eubulos valmis tegutsema Philippose vastu, kui see oli vahetult Ateena huvides. 352. a Termopüülide hõivamine ning 348. aasta jõuline sekkumine Euboial ning toetus Olynthosele toimusid just tema suure mõjuvõimu perioodil Ateena poliitikas.¹⁷⁴ Isokrates hurjutas Amphipolise sõja puhkemisel Philippost, et too annaks linna ateenlastele ning asuks nendega koostööle Pärsia vastu. Järgmises pöördumises Philokratese rahu sõlmimise ajal, milles kutsus Philippost Pärsia-vastast võitlust juhtima, pidi ta eelnevat suhtumist välja vabandama.¹⁷⁵

Philippos toetas endale sobivaid jõudusid ka mujal.¹⁷⁶ Nii Amphipolise kui ka Olynthose kohta on viiteid, et seal oli olemas Makedoonia-meelsed ringkonnad, seega on ülimalt tõenäoline, et Philippos oli nendega kontaktis ning pakkus neile toetust. Nii Demosthenes kui ka Aischines väidavad, et tema mõjutusel tõusid esile Makedoonia-meelsed ringkonnad mitmel pool Peloponnesosel.¹⁷⁷ Samuti toetas ta Makedoonia-meelseid Euboial. Et Tessaalia allutamine toimus järk-järgult, siis pole võimatu, et ta toetas ka seal endale sõbralikke jõude erinevates linnades. Selge on see linnriikide tasemel, kelle seast valis ta Tessaalia liidus ühe vaenutsevatest pooltest, asudes seda süstemaatiliselt toetama, ning korraldades selle toel lõpuks asjad ümber endale sobivalt.

¹⁷² Siin viitab Demosthenes linnades toimunud sisemistele võitlustele, mis oli lõppkokkuvõtteks Philippose jaoks kasulik. Dem. 9.65-67.

¹⁷³ Eubulose kohta kirjutab näiteks Makedoonia leksikon. Küll aga ei tohiks siit välja lugeda mingisuguste erakondade olemasolu, keda oleks keda oleks Philipposel olnud võimalik opositsioonis toetada. Nagu Ober kirjutab, oli Ateena poliitika rahvakoololeku keskne, kus ei olnud grupeerimist. LexAM, 226-227; Ober (1989), 121-125.

¹⁷⁴ Demosthenes viitab, et Eubulos saatis välja saadikud Peloponnesosele. Dem. 19.304.

¹⁷⁵ Isoc. 2.

¹⁷⁶ Toob välja, kuidas Philippos võis sümboliseerida aristokraatlike väärtuseid ja eluviisi, mis võis kreeka aristokraatiat tema poole meelitada, kes ei pruukinud olla rahul piiratud võimalustega, mida pakkus neile urbaniseeruv Kreeka. Anson (2020), 97-98.

¹⁷⁷ Polybius hindas Demosthenese süüdistusi kriitiliselt ja toob näiteid Philippose toetatud inimeste tegevust positiivsemas võtmes. Dem. 6.19; Plb. 18.14.

3.3.3. Opositsiooniliste jõudude tegevus

Philippose toetatud jõudude tegevus jäi Ateenas seaduslikesse ja institutsioonilistesse raamidesse.¹⁷⁸ Seal ei läinud asjad nii kaugemale, et oleks püütud ellu viia riigipööret. See muidugi ei takistanud Demosthenesel kõnedes oma vastaseid altkäemaksuvõtmistes ja Philippose-meelses poliitikas ja seaduserikkumises süüdistada.¹⁷⁹ Aischinese puhul on huvitav see, et just tema algatas 339. aastal Amphissa-vastase protsessi Amphiktüoonia nõukogus, mis päädis Neljanda Püha Sõjaga ning pakkus Philipposele ettekäänat oma vägede Fookisesse viimiseks.¹⁸⁰ Ei ole päriselt selge, kas selle taga olid Philippose juhised, kuid igal juhul oli see absurdne sündmustik igati talle kasulik.

Mujal oli olukord teravam. Nii Amphipolise kui ka Olynthose piiramisel oli oma roll Makedoonia-meelsetel, kelle reetlikkus linna vallutamisele kaasa aitas. Euboial alustasid nad makedoonia-meelsed Ateena-vastast ülestõusu, mis oli Philipposele kasulik mitmes mõttes: see nõrgestas Ateenat ning sidus nende tähelepanu ja ressursse ajal, mil oli alanud sõda Olynthose vastu. Peloponnesose linnades toimunud verised sündmused võivad viidata võimuvõitlusele ja riigipööretele, mille taga vähemalt Demosthenes nägi Philippust.¹⁸¹

3.3.4. Juhtkonna väljavahetamine

Allutatud linnadest poliitiliste vastaste väljasaatmine ning endale sõbralike jõudude tagasikutsumine ja võimule panemine oli Philippose puhul tavaline. Ta tegi seda nii Amphipolise vallutuse kui ka Chaironeia lahingu järel, mil nõudis seda boiootlastel, kus ta lasi demokraatlike, kuid väga Teeba-kesksete institutsioonide kõrvale rajada oligarhilise nõukogu, mis pidi Teeba mõju ja domineerimist tasakaalustama.¹⁸² Põhimõtteliselt sama kordus Peloponnesosel, kus seadis asju enda nägemuse järgi korda. Mööndustega võib sarnast tegevust näha ka Epeirooses, kus ta

¹⁷⁸ Erandlikult mainib Demosthenes ühte inimest, kes olevat tahtnud Philippose nimel Pireuse sadamarajatised põlema panna. Dem. 18.132-133.

¹⁷⁹ Ryder kirjutab Demosthenese ja Diodorose nägemustest altkäemaksude ning Aischinese süüdistamise teemal. Ryder (1994), 229-230, 245.

¹⁸⁰ Aeschin. 3.120.

¹⁸¹ Dem. 19.260-261.

¹⁸² Demokraatliku ja Teeba-keskse Boiootia valitsuskorralduse kujunemisest kirjutab Buck. Buck (1994), 106-110-

seadis troonile endale sobiva kandidaadi, ja Tessaalia puhul, kus tema ümberkorraldused päädisid asevalitsejate määramisega piirkondadesse.

3.4. Majanduslikud meetodid

3.4.1. Majandussanktsioonid

Majandussanktsioonide osas on mõnevõrra raske doktriini arusaamu ja Philippose tegevust otseselt ühitada. Tänapäeval on majandussanktsioonide näol tegemist reguleeritud ja institutsionaliseeritud sammudega, millel on pikk ajalooline kujunemislugu ja välja kujunenud tavad. Klassikalises Kreekas nii ei olnud. Tollane majandus ja kaubandus olid lihtsakoelisemad ja mahult võrreldamatult väiksemad, kuid sellele vaatamata võib leida mõningaid näited improviseeritud sammudest, millega üritati saavutada praegustele majandussanktsioonidele sarnaseid eesmärke.¹⁸³

Ligipäas Makedoonia toorme oli hinnatud, ja selle nimel konkureeriti. Juba enne Philippost, kui teebalased sekkusid Makedoonias, oli üheks tulemuseks see, et regent Ptolemaios pidi lisaks poliitilisele liidule lubama Teebale ligipääsu ka Makedoonia puidule. Tõenäoliselt just sellest toormest ehitati 360ndate teise poole Teeba laevastik. 360ndate teisel poolel ründasid ateenlased mitu korda Makedooniat ning sundisid Philippose venna Perdikkase korduvalt Teebaga liidust loobuma. Kuigi selle taga oli tõenäoliselt sõjategevus Amphipolise üle, ei ole võimatu, et üks tagamõte oli takistada teebalaste puiduga varustamist.

Sarnase eesmärgiga tegevust on võimalik tajuda ka Philippose juures. Ateena 357. aasta sõjategevusele järgnes tema poolt süstemaatiline Ateena mõju vähendamine Põhja-Egeuse piirkonnas, millega käis kindlasti kaasas ka toorme ligipääsu raskendamine või piiramine. Kui Philippos vallutas linnu, mis olid kas otseselt ateenlaste kontrolli all või nende liitlased, või kindlustas liidu Olythose juhitud Chalkidike linnadega siis jättis ta ateenlased ilma nii potentsiaalsest liitlasest kui ka neutraalsest kaubanduspartnerist. Seega, suutis Philippos mõne

¹⁸³ Näiteks Megara dekreet, millega ateenlased keelasid Megara kaupmeestel mereliidu sadamates kauplemise. See vahetult enne Peloponnesose sõja puhkemist vastuvõetud otsus sai järgneva sõja üheks ettekäändeks. Kuigi midagi sellist ei ole Philippose ja Ateena konfliktist teada, siis selle olemasolu varasemast ajast näitab, et teoreetiliselt oli selline samm võimalik ning seega ka see meetod kasutatav. Thuc. 1.67.

aastaga drastiliselt vähendada ateenlaste mõju oma naabruskonnas, mis muutis nende ligipääs piirkonna toormele kindlasti ahtamaks. Ateenlastele jäid küll mõned väiksemad tugipunktid, kuid kaubanduse võimalused ja tulud olid tõenäoliselt vaid murdosa eelnevast.¹⁸⁴ Siin on selgelt näha turult ja ressursidest ära löikamise kavatsus, kuid see ei sobi siiski päriselt majandussanktsiooni alla nii, nagu doktriin seda ette näeb.

3.4.2. Majandusblokaad

Klassikalises Kreekas oli sõjaaegne mereblokaad ning kaubanduse takistamine tuntud. Üks aspekt, mis võimaldas 5. sajandil Ateenal oma suurt merevõimu kasutada, oli see, et linna ja Pireuse sadama vahele rajatud Pikad müürid välistasid võimaluse, et maismaavägi suudaks linna piiramise ajal täielikult blokeerida.¹⁸⁵

Ateena sadamat Philippos blokeerida ei suutnud, sest Ateenal oli pidevalt temast tugevam laevastik. Küll aga sai ta ähvardada ateenlaste mereteid, ohustades seeläbi nende jaoks üliolulist viljaeksporti Mustalt merelt. See tähendas, et ateenlaste jaoks oli Hellespontose ja Chersonnesose kontrollimine väga oluline. Sama piirkond oli oluline ka Philippose jaoks, sest seal ristusid Euroopa ja Aasia kaubateed juba mainitud mereteedega. Sealtnaudu toimus ka väinade ületus. Seega oli igasuguse Pärsia-vastase sõjakäigu jaoks vaja neid ühendusteid kontrolli all hoida. Kui Philippos asus 340ndate lõpus Traakiat lõplikult alistama, tundsid ateenlased end ohustatuna ning nendevahelised pinged kasvasid, hoolimata kehtivast liidulepingust. Kui Philippos ründas kaubateeäärseid Kreeka linnriike, asusid ateenlased neid, tähelepanuväärselt koos Pärsia Väike-Aasia satraapidega, toetama. Lõpuks õnnestus Philipposel hõivata ateenlaste viljakonvoi. See samm oli Ateenlaste niivõrd ohtlik, et nad kuulutasid Philipposele sõja, ajendas ka 339. aasta kriisi.

Seega on näha, et kuigi Philippos ei piiranud kordagi Ateenat ega seadnud nende vastu üles otsust mereblokaadi, oli juba Hellespontose ja sealsete kaubateede blokeerimise oht ateenlaste jaoks märk võimalikust kaubandusblokaadist. Majandusblokaadi oht oli seega õhus, aga Philipposel ei õnnestunud seda selliselt rakendada.

¹⁸⁴ Diod. 15.81; Polyæn. 4.2.22.

¹⁸⁵ Ateena blokeerimine õnnestus Peloponnesose sõja ajal Spartal alles pärast nende laevastiku lõpliku purustamist 405. aastal. Rhodes (2006), 151.

3.4.3. Majanduse sõjaaja vajadustele vastavusse viimine

Philipposel ehtas üles alalise armee. Kohe oma valitsusaja alguses, mil Makedoonia riik ja eeldatavasti riigikassa olid täbaras olukorras, viis ta sisse uuendused oma sõjaväes: võttis kasutusele Makedoonia faalanksi, mis tähendas senisest pikemate kahekäe piikide kasutamist raskema kilbi ja turvise arvelt.¹⁸⁶ See osutuks edukaks ning järgnevalt läks oluline osa tema riigi tuludest sõjaväe ümberrelvastamisele, suurendamisele ja varustamisele. Samuti on tõenäoline, et kui valitsusaja alguses toimus see võimalikult odavalt, siis riigi tulude kasvuga kaasnes ka varustuse kvaliteedi kasv. Koos tõsiasjaga, et tema sõjavägi käis retkedel igal aastal, tähendas see, et riigi majandus oli algusest saati sõjaväe vajadusi arvestav. Kriisifaas või sõjaväe abil lahenduse ostmise ei toonud tema puhul kaasa erilist muutust majanduslikus mõttes.

Majanduse kohandamine sõjaaja vajadustele on nähtavam Ateenas, kus Demosthenes veenis rahvakoosolekut palju rohkem välis- ja kaitsepoliitikale kulutama. Nimelt oli Ateenas sisse seatud teatrikassa, mis pidi tagama väikese summa teatri küllastamiseks ka kõige vaesematele kodanikele. 350ndatel, mil Ateena riik oli pikast sõdimise perioodist ning kaotatud liitlassõjast kurnatud, otsustati, et teatrikassasse peab minema kogu riigitulude ülejääk. See pidi kindlustama, et riigi laostumisele viinud poliitika ei mõjutaks religioosselt olulistest pidustustes osavõttu, tähendades aga isolatsioonismlikku ja rõhutatult rahule keskenduvat poliitikat.¹⁸⁷ Philippose ohu kasvades kutsus Demosthenes 350ndate lõpust alates üles olukorra muutmiseks ning riigitulude ülejäägi uuesti sõjaväeliste vajaduste kasutamiseks suunamiseks.¹⁸⁸ See õnnestus tal siiski alles 339. aastal, mil Philippos oli juba ähvardanud kaubateid ja oli tekkinud uus kriis Kesk-Kreekas.

¹⁸⁶ Mari avab hästi maade jagamise ning teenistuskohustuse aspekti. Anson annab hea ülevaate, kui laiad muudatused nende sõjaliste reformidega kaasas käisid. Mari (2019), 216-222; Anson, (2020), 73-92.

¹⁸⁷ Teatrikassat mainib lähemalt Worthington ja Ateena tuludest ja finantsidest. Worthington (2013), 89-91; Hanson (1991), 260-264.

¹⁸⁸ Dem. 1.19-20; 3.10-11.

3.5.Sõjalised meetodid

3.5.1. Strateegiline kontroll ja heidutus

Philippose puhul paistab silma, et ta sai väga hästi aru tarvidusest kontrollida strateegilistest olulisi alasid. Idas nihutas ta oma riigi piiri tõenäoliselt Nestose jõeni, mille suue oli tollal kitsal rannikutasandikul ning seega raskesti ületatav, mis tegi deltale vahetult eelneva koolmekoha (kus asus hiljem Topeirose asula ning roomlaste suure tee sild) või vähemalt sellel eelneva rannikukitsuse kontrollimise strateegiliselt väga oluliseks. Soodsaid positsioone hõivas Philippos ka teistes suundades. Ülem-Makedoonia üle kontrolli saavutamise ja Bardylise illüürlastele võitmise järel 357. aastal haaras ta enda kontrolli alla ka Ülem-Makedoonia ja Illüüria piirialad mägedevaheliste järvede ümber, mida läbisid olulised ühendusteel. Kindlustatud tugipunktide rajamine parandas seal oluliselt Philippose positsioone Ülem-Makedoonia kaitsmiseks sellelt suunalt.

Ka Epeirose suunal toimus teatav piiride nihutamine. Epeirosele lähemal asuvad Ülem-Makedoonia kogukonnad Orestises olid 4. sajandi Makedoonia kuningate nõrkuseperioodil end sidunud Epeirose liiduga. Philippos liitis need piirialad kindlalt Ülem-Makedooniaga. Sama tegi ta Tessaalia suunal, kus liitis Ülem-Makedooniaga põhjapoolsed mägised piirialad ja kindlustas sealtkaudu Alam-Makedooniasse viivad ühendusteel.¹⁸⁹ Siin, tõsi küll mängis rolli ka see, et Amphiktüoonia nõukogus oli neil Tessaalia piirkondadel oma hääl, mida Philipposel oli vaja tarvis kontrollida nõukogus ülekaalu tagamiseks.

Tessaaliast haaras Philippos ka Magneesia, mis oli mägine mereäärne piirkond. Magneeslased olid makedoonlastega tihedalt seotud rahvas ning ei ole võimatu, et Philippos tahtiski neid kui hõimlasi lihtsalt enda rüppe tuua. Kuid seeläbi avanes tal ka võimalus võtta kontrolli alla Tessaalia peamine sadamalinn Pagasai. Sellega sai maksustada kogu Tessaalia kaubandust. Pealegi lõi Pagasai hõivamine Tessaalia praktiliselt merelt ära,¹⁹⁰ mis pidi mõjuma ateenlastele heidutavana, sest peaaegu välistas nende võimaluse viia mere kaudu vägesid Tessaaliasse ja seega ohustada Makedooniat ja nende domineerimist Tessaalias sellelt suunalt. Arvestades, et Philipposel ei olnud ateenlastega võrreldavat laevastikku, siis oli see potentsiaalselt haavatav koht tema jaoks.

¹⁸⁹ King (2018), 79.

¹⁹⁰ Ibid.

3.5.2. Strateegiline vägede paigutamine

Strateegiline vägede paigutamine oli samuti midagi, mida Philippos hästi hoomas. Termopüülide maakitsus omas jätkuvalt olulist rolli Põhja- ja Kesk-Kreeka ühendusena, mida oli suhteliselt lihtne kaitsta ka ülekaaluka vastase vastu. Mõlemal korral, kui Philippos oli liigutamas vägesid Termopüülide suunas, järgnes sellele ateenlaste tugev reaktsioon. Kui esimesel korral võttis see samm Philipposel nii kaua aega, et ateenlased jõudsid mobiliseeruda ning seal olulised positsioonid hõivata, siis teisel korral kasutas Philippos Termopüülide hõivamiseks edukalt diplomaatilisi vahendeid. Suur osa diplomaatilisest mängust 346. aasta rahuläbirääkimiste ümber oli seotud sellega, et Philippos tahtis nii kaua kui võimalik varjata oma kavatsusi nii paigutada sinna oma vägesid. Ateena saadikutele vandeandmisega venitamine pidi tagama, et uudis Termopüülide üle võtmise kohta fookislaste palgasõduritelt, kellega Philippos oli tõenäolised sõlminud salakokkulepped, oleks jõudnud Ateenasse võimalikult hilja ning jätnud ateenlaste vähe aega reageerimiseks. Philippose nähtavasti arvestas, et selline järsk muutus sunnib ateenlasi olukorraga leppima ning aktsepteerima Philippose domineerimist.

Ka Traakias on näha, et mida lähemale jõudis Philippos Musta mere kaubateedele, seda ärevamaks ateenlased muutusid. Kuigi tal ei õnnestu Byzantioni ja Perinthost vallutada, võib mõista nende potentsiaali saada olulisteks tugipunktideks sealsete kaubateede kontrollimisel. Samuti muutis see ärevaks Pärsia kuninga, kes andis käsu Propontise-äärsetele satraapidele Philippose rünnaku all olevaid linnu toetada.¹⁹¹ Piirkonna olulisusest annab märku seegi, et nii Philippose pingutus nende hõivamiseks kui ka kaitsjate vastupanu olid tähelepanuväärselt tugevad. Philippose vastu linnu toetama koondusid nii lähemad kui ka kaugemad riigid oma endistele vaenu- ja liitlassuhetele vaatamata. Nii Perinthos kui Byzantion olid toetanud Philipposest, kui ta sõdis Ateena liitlastest Traakia kuningate vastu, astusid aga nüüd Ateenaga liitu sellest hoolimata, et olid vaid mõni aeg varem liitlassõjas Ateenast lahku löönud. Samuti aktiveerus Pärsia kuningas, kelle vastaseid ülestõusudes olid kreeklased väejuhtide ja palgasõduritena veel 350ndatel osalenud.¹⁹² On näha, kuidas Philippose väe jõudmine Hellespontose ja Propontise äärde muutis strateegilisi kaalutlusi

¹⁹¹ Diod. 16.75.

¹⁹² Chares ja Pammenes olid 350ndatel. satraapide poolel edukalt sõdimas. Diod. 16.22,1-2, 34.1-2.

kogu piirkonnas. See pole päris strateegiline vägede paigutamine, mida doktriin silmas peab, kuid seost vägede liigutamise ja strateegiliste kaalutlustega see näitab.

3.5.3. Sõjalised operatsioonid

Doktriini puhul pole operatsioonide all silmas peetud pikaajalist ja kurnavat sõda, vaid pigem kiiret ja otsustavat lööki, millega oleks võimalik oma tahe vastasele suhteliselt odavalt peale suruda. Sellist loogikat võib aimata ka Philippose juures.

Philippose vägi oli pidevalt aktiivne, võttes igal aastal ette vähemalt ühe sõjakäigu. Tal oli võimekust seda teha aastaajale vaatamata, mis linnriikide kodanikuvägede puhul võis olla keerulisem või näiteks merevägede puhul oleneda aastaajale iseloomulikest ilmastikutingimustest. Seda enam väärib tähelepanu Philippose vaoshoitus ja kaalutletus. Vaatamata võimekusele Atikat kas iga-aastaselt rüüstata või pikaajaliselt okupeerida, valis ta hoolega oma lahinguid. Otseselt Ateena-vastane suur välilahing toimuski ainult Chaironeia juures. Kindlasti võitles ta teisteski lahingutes ateenlaste ja Ateena palgasõdurite vastu, kuid nendel kordadel oli see osa konfliktidest, kus ateenlased olid toetamas vastaspoolt. 352. aastal, mis ateenlased hõivasid tema ees Termopüülid, jättis ta ründamata. Seega, oma võimekale väele vaatamata kasutas Philippos oma armeed Ateena vastu alles kõige otsustavamas faasis. Nii sobitub see doktriini arusaamaga sõjaväe kasutamisest kui konflikti kulminatsioonist. Seda kehtib aga ainult Ateena suhtes, sest mujal Balkanil pidi Philippos ette võtma nii lühemaid kui ka pikemaid kampaaniad, mis võisid kesta isegi aastaid.

3.5.4. Rahuvalvejõud

Otsest rahuvalvejõudude kasutamist Philippose tegevusega seoses näha ei ole. Ent kui pidada silmas, et doktriin ei sätesta rahuvalvejõudude kuulumist kolmandatele osapooltele, siis on võimalik leida paralleele ka Philippose tegevusega. Philippose ülemvõim kahtlemata kindlustas mõneks ajaks rahu Kreekas. Ka üle-Kreekalise Korintose liidu loomise eesmärk oli tagada oma tagalas rahu ja stabiilsus, mis võimaldanuks tal suure Pärsia-vastase sõjaretke ette võtta. Selleks seadis Philippos pärast Chaironeia lahingut sisse garnisonid Teebas, Korintoses ja Chalkises, mis olid kõik olulised Kesk-Kreeka kontrollimise ja seal domineerimise koha pealt, vältides nii

kreeklaste vastuhaku ja sõja taaspuhkemise. Samuti pidid garnisonid tagama, et linnades võimule tulnud sõbralikud oligarhilised ringkonnad oleks seal võimule jäänud, seega tagama siserahu antud linnades.

3.6. Infosõda

Doktriini järgi on infosõja näol tegu igasuguste viisidega, sealhulgas informatsiooni kogumise, liigutamise, kaitsmise ja eitamise ning segamisega, mille kaudu saavutab üks pool teise üle eelise, seda nii sõjalises kui mittesõjalises kontekstis.¹⁹³ Nimetatud põhimõtted kehtivad ka Philippose ajal, kuigi tehnilised vahendid olid praegusest algelisemad, näiteks kõned, kirjad ja saadikud. Selles mängis rolli ka kreeklaste institutsionaliseeritud sõprussuhete traditsioon, mis võimaldas Philipposel endaga kreeklasi siduda. On tõenäoline, et tema suurest jõukusest tulenvalt, sest selline suhe eeldas kingituste jagamist ja lahkust, oli nende arv tähelepanuväärne. Selle kaudu kujunesid talle kui mitte ustavate, siis vähemalt tema suhtes heatahtlike inimeste võrgustikud, kes olid tõenäolised ka prominentsed ja mõjukad. On tõenäoline, et nende kaudu sai Philippos teavet konkreetsete linnriikide olukorrast ja arengutest.¹⁹⁴

3.6.1. Koordinatsioon

Philippose tegevuse puhul on nähtav või vähemalt tajutav teatud koordineeritus. Philippos oli oma tegutsemises ja otsustamises märkimisväärselt kiire ning mitmel korral jõudis ta olukorra lahendada või ümber mängida enne, kui Ateena reageerida jõudis. Demosthenes viitas sellele ühes kõnes, kus tõdes ateenlaste ees, et neil ongi raske Philippose vastu võidelda, kelle näol on ühes isikus tegemist nii rahvakoosoleku, väejuhi kui ka laekuriga.¹⁹⁵ Teises kohas võrdles ta ateenlaste olukorda barbarist amatöörpoksijaga, kes selle asemel, et kaitsta strateegiliselt oma pead ja hoida käsi valmis ning otsida vastulöögi võimalusi, liigutab need valusast tabamuse kohta katma ja jätab

¹⁹³ „Information warfare is an operation conducted in order to gain an information advantage over the opponent. It consists in controlling one’s own information space, protecting access to one’s own information, while acquiring and using the opponent’s information, destroying their information systems and disrupting the information flow. Information warfare is not a new phenomenon, yet it contains innovative elements as the effect of technological development, which results in information being disseminated faster and on a larger scale.“ NATO (2025)

¹⁹⁴ Seda mõtet arendab edasi Gabriel. Gabriel (2010), 92-94.

¹⁹⁵ Dem. 1.4

sellega kogu ülejäänud keha avatuks.¹⁹⁶ Need kaks võrdlust viitavad sellele, et Philipposel oli lihtsam initsiatiivi haarata ning kiireid ja koordineeritud otsuseid vastu võtta, millega võrreldes ateenlaste otsustusprotsess ja reageerimine olid selgelt aeglasemad.¹⁹⁷

3.6.2. Avalik arvamus

Philippos saatis ateenlastele mitu avalikku kirja, milles edastas oma seisukohti. Eesmärk oli loomulikult informatsiooni edastamine, ent kuna tegemist oli avalike kirjadega, oli neil mõju nii Ateenas kui ka Kreekas üldisemalt. Philippos sai lisaks oma seisukohtade esitamisele mõjutada ka teiste hoiakut, kujutades ennast positiivses valguses. Valitsusaja alguses saatis ta kirja Ateenasse, mis kahjuks pole säilinud, kuid milles ta teadaolevalt üritas hoida ära ühe pretendendi toetamist ateenlaste poolt, andis teada vägede väljatõmbamisest Amphipolisest ning soovist sõpruseks Ateenaga. Võib eeldada, et kiri oli edukas, sest ateenlased sõlmisid temaga liidu. 340ndate lõpus saadetud kirjas, mis on säilinud, kujutas Philippos ennast õiglase ja vastutuleliku osapoolena, keda aga ateenlased ebaõiglase kohtlevad. Võib arvata, et eesmärk oli rünnata oma vastaseid ateenlaste seas ja samas mõjutada üle-Kreekalist arvamust enda kasuks.¹⁹⁸ Selle edukus jääb järgnevate sündmuste valgusel siiski küsitavaks, sest järgnenud kriisis suutis Ateena enda selja taha tõmmata vähemalt osa Kreeka linnadest. Mõneti avaldub selline avalikku arvamust kujundav aspekt ka Olynthosega sõlmitud rahuleppe tingimustega raidkirja üles seadmises Delphis.

Mingil määral on sellist avaliku arvamuse mõjutamist näha ka läbi Philippose sihiliku kuvandi loomise ja näitamise. Oma sõduritele enne lahingut jumalatega seonduva loorberilehe atribuutika pidi saatma kindla signaali, et tema võitleb jumalate poolel. Ka pärast Chaironeia lahingut lasi Philippos rajada Olümpiasse hoone, milles asusid tema perekonnaliikmete kujud. Seda võib näha kui kinnitust või sümbolit Philippose ja Argeaadide hegemoonia saavutamisest Kreeka üle.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Dem. 4.40-41.

¹⁹⁷ Seda mõtet kordad ta ka hiljem. Dem. 18.235.

¹⁹⁸ Liddel toob välja, et vähemalt ateenlaste kõnemehed jätsid mulje, et kreeklased hoidsid Ateena poliitilistel otsustel silma peal. Liddel (200X), 414-418.

¹⁹⁹ Philippeionist ja selle tõenäolisest tähendusest kirjutab Carney. Carney, (2015), 61-88.

3.6.3. Suhtlemine saadikutega

Saadikute roll tuleb Philippose ja Ateena kontekstis esile kõige selgemalt 346. aasta rahuläbirääkimiste puhul, millest meil on vähemalt Ateena-poolse diplomaatilise tegevuse kohta hea ülevaade, sest nii Demosthenes kui ka Aischines olid seal osalised ning asusid hiljem oma kõnedes üksteist süüdistades seda protsessi kirjeldama. Rahuläbirääkimiste toimumiseks olid nii Ateena kui ka teised Kolmanda Püha Sõja osalised märkimisväärselt kurnatud. Kõik osapooled nägid Philipposes seda jõudu, kes suudab osapoolte vahel rahu osas kokku leppida ning vajadusel see ka jõustada. Ta kutsuski kõik saadikud enda juurde, kus kohtus kõigiga eraldi. Nii oli temale teada, mida teised osapooled tahtsid või ootasid, teised aga said tema ja üksteise kavatsusi vaid aimata. See võimaldas tal olukorra maksimaalselt enda kasuks välja mängida, et tagada domineerimine Kesk-Kreekas. Näiteks ei teadnud teised osapooled, et Philippos oli juba kokku leppinud fookislastega, kes Ateena liitlastena kaitsesid Termopüüle, et nad oma positsioonid loovutavad. Informatsiooniga manipuleerimine avaldus selleski, et ta venitas rahu kinnitava vande andmisega nii kaua kui võimalik, mis jättis seda tunnistama tulnud Ateena saadikutele võimalikult vähe aega reageerimiseks muutunud olukorrale.

3.6.4. Sõjakavalus

Philippos manipuleeris informatsiooniga ka sõjalises mõttes. Kui ta oli laagris Fookises ning tema Ateena ja Teeba väed blokeerisid tema ligipääsu nii Boiootiasse kui ka Lääne-Lokrisesse, siis saatis Philippos välja käskjala valeinformatsiooni sisaldava kirjaga. Ateena palgasõdurite luuresalgad, kes valvasid Lääne-Lokrisesse viivat teed, püüdsid käskjala kinni ja võtsid väärinfo tõe pähe, mis võimaldas Philipposel taganemist teeseldes ja seejärel kiiresti rünnates ühendustee suurema lahinguta hõivata. Tegemist on eheda näitega informatsiooniga manipuleerimisest sõjalises kontekstis.

4. Kokkuvõte

Kui selle väitekirja püstitatud uurimisküsimus oli, kas ja kui suur võib olla Philippose tegevuse ja hübriidsõja põhimõtete ühisosa, siis vastus on, et ühisosa oli suur, kuid kokkulangevus pole täielik. Philippose tegevus ja doktriinis kirjeldatud konflikti kujunemine sobituvad hästi kokku, kuid see eeldab, et Philippos järgis sihipäraselt selgeid eesmärke. Kui tema valitsusaja alguse osas on eesmärke lihtne tuvastada – selleks oli Makedoonia ellujäämine ning riigi turvalisuse tagamine – siis valitsusaja teise poolel on ühtse eesmärgi tuvastamine mõnevõrra keerulisem. Ühelt poolt on selge, et valitsusaja algusest peale kujunes Philipposel püsiv vastasseis Ateenaga, mida ta sihipäraselt lahendada püüdis. Teisalt on kindel seegi, et enne surma oli tal kavatsus alustada Pärsia-vastast sõjakäiku, kuid on vaieldav, millal see tema sihiks sai. Ta avalikustas oma Pärsia-vastase sõjakäigu kavatsused alles 337 aastal, mil oli organiseerinud oma hegemoonia alla langenud Kreeka linnriigid Korintose liitu, kuid on peaaegu võimatu, et selline otsus võetaks vastu spontaanselt. Seega pidi eelnema teatav periood, mil see eesmärk oli teada vaid talle. Võib arvata, et see plaan kujunes tal juba 352. aasta paiku, millele eelneb piisavalt palju kaudseid kokkupuuteid Pärsia-vastase sõja ideega, ning mille järgselt seletaks selline siht hästi tema edasist tegevust. See aitab mõista ka tema samme tugeva laevastikuga Ateena suunal, mille lojaalsuse tagamine talle võimaliku Pärsia-retke korral oleks olnud äärmiselt oluline. Samas näitab see ka peaesmärgi pikaajast varjatust.

Seda arvesse võttes joonistuvad Philippose tegevuses ilusti välja doktriinis kirjeldatud konflikti varjatud alge, eskalatsiooni, konfliktitegevuse, kriisi ja lahenduse ning selle rahureguleerimise faasid. Nendest esimene on hästi näha tema valitsusaja alguses, mil ta otsis aktiivselt liitu Ateenaga ja sõlmiski selle, kuigi eelneval kümnendil olid Ateena ja Makedoonia suhted olnud teravad. Selle sammu sihipärasele kavandatusele ja eesmärgi varjatusele viitab tõsiasi, et pea esimesel võimalusel pärast lepingu sõlmimist vallutas ta Amphipolise, mille allutamist oli Ateena üritanud juba üle kümne aasta.

Pingete eskalatsiooni faasi võib näha mitmes järgus. Esimene neist langeb Amphipolise piiramise aega. Ateenlastele sai üsna pea selgeks, et neid oli petetud, millele järgnes Ateena sõjakuulutus. Uus faas on nähtav pärast 346. aasta Philokratese rahu sõlmimist. Sellele järgnes mitu aastat pingete kasvu, mis kasvas üle konfliktiks 340. aastal, mil Philippose siht saada Traakia ja Aasia

ühendusteel enda kontrolli alla pörkus ateenlaste huviga kaitsta Chersonnesost ja Hellespontose kaubateed.

Konfliktifaas ei tähendanud alati täiemahulist sõda Ateena ja Philippose vahel. Kuigi ateenlased kuulutasid talle sõja juba 357. aastal, ei rünnanud kumbki osapool teise tuumikala. Kuid on selge, et nad tegutsesid teineteise vastu ning toetasid teineteise vastaseid. Vaenutegevuse intensiivsus võis varieeruda, kuid mastaapsest sõjategevusest hoidumine tundub olevat mõlema poole teadlik poliitika. Philippose puhul oli põhjuseks tõenäoliselt see, et ta tahtis ligipääsu Ateena laevastikule ning püüdis seega hoida võimalused lahti suhete normaliseerumiseks. Ateena oli agal sel perioodil üsna tõrges suurte ja kulukate ekspeditsioonide ettevõtmise suhtes ning on näha, et nende mobiliseerimiseks oli vaja suuremat kriisihetke. Seega püüdis vastasseis väga pikalt sellises konfliktifaasis, kus vastastikune sõjategevus toimus, kuid polnud ei totaalne ega otsustav.

Kui ideaalses skeemis areneb konflikt ühtlaselt ja sirgjooneliselt, siis praktikas võib olukord olla keerulisem. Philippose kontekstis võib kriisihetki tuvastada mitu: 352. aastal, mil Philipposel oli võimalus tungida Kesk-Kreekasse, kuid ta otsustas seda mitte teha, 346. aastal, mil tal üritas saavutada domineerimist Kesk-Kreekas läbi diplomaatia, ja 339. aastal, mil tema vastu koondus Ateena ja Teeba juhitud liit, mis nõudis sõjalist lahendust. Kui 352. aastal oli kriisifaas lühike, siis järgnevatel puhkudel on kestvuse määratlemine keerulisem. Philipposel oli kindlasti püsiv kavatsus hõivata Termopüülid, seega oli kogu 346. aasta rahuläbirääkimiste aeg talle kriitiliseks ajaks. Eesmärgi varjatus ilmneb siin taas selles, et ta suutis ateenlasi nii kaua teadmatuses hoida, et neile sai kriisihetk selgeks alles siis, kui Philippos Termopüülid hõivas ja seda takistada polnud enam võimalik. Ka 339. aasta puhul on näha, et kriis püüdis pikalt. Philippose Kesk-Kreekasse mineku ja Chaironeia lahingu vahele jäi peaaegu terve aasta, mil toimus pidev diplomaatiline suhtlus ja väheintensiivne sõjategevus. Alles otsustav lahing tõi olukorrale lahenduse.

Sellele järgnes rahu reguleerimine, millega Philippos kehtestas oma hegemoonia, mis võis olla kreeklastele vastuvõetavam, kui meile tänapäeval sellest sõnast tulenevalt tunduks. Reguleerimise eesmärk oli tagada Makedooniale turvaline tagala Pärsia-vastaseks sõjakäigus. On tõenäoline, et Philippose Pärsia-vallutuse kavatsus piirdus Väike-Aasiaga, mille kontekstis oli merevõim ja kreeklaste osalemine olulisem kui olnuks kogu Lähis-Ida vallutamisel. Kreeklaste osalemine oli eriti oluline seetõttu, et formaalselt seadis Philippos eesmärgiks pärslaste karistamise kreeklaste templite rüüstamise eest Pärsia sõdade käigus. Kui ta oleks kuulutanud sõjakäigu välja olukorras,

kus Ateena oli talle vaenulik ning liitunud pärslastega, oleks tema ideoloogiline põhjendus kokku kukkunud. Seega sobib Philippose tegevus hästi kokku doktriinis sõnastatud rahu reguleerimisega pärast kriisi ja lahendust.

Philippose tegevus ja doktriinis mainitud meetodid ühtivad üldiselt samuti hästi. Diplomaatiliste meetmete puhul on näha, kuidas Philippose kasutas liitude loomisel abielusid ja kuidas ta kasutas liiduleppeid sageli esimese sammuna mõju suurendamiseks oma liitlaste üle. Nii Tessaalia kui ka Epeirose puhul sai liiduleppes esimene samm nende üle domineerimisel. Samuti oskas ta avaldada diplomaatilist survet, muuhulgas avalike kirjadega. Seda on hästi näha 357. aastal Amphipolise vallutamise seotud sündmuste puhul, kus ta suutis ära hoida ateenlaste sekkumise. Kuna kirjad olid avalikud, siis oli nende sisu ilmselt teada ka teistes olulistest linnades, mis tõenäoliselt mõjutas diplomaatiat laiemaltki.

Poliitilistest meetmetest osas on näha poliitilise surve avaldamist, mille heaks näiteks on Ateena sõjavangide tavatult leebe kohtlemine. Kui teised sõjavangid reeglina orjastati või nõuti nende eest lunaraha, siis ateenlased lasi Philippos reeglina tasu nõudmata vabaks. Selle mõte võis olla Ateena poliitilise elu mõjutamine, õhutades talle sõbralikku hoiakut. Seevastu 346. aasta rahuläbirääkimiste ajal lubas ta sõjavangid vabastada alles pärast rahuleppe sõlmimist, survestades seeläbi ateenlasi rahu sõlmima. Endale sõbralikke opositsioonijõude toetas Philippos nii Ateenas kui ka teistes linnades. Kui Ateenas jäi Philippose toetatud jõudude tegevus seaduslikkuse piiresse, siis mujal võis nende tegevus minna märksa kaugemale, kuigi Demosthenes kaldub igas Philippose-meelses riigimehes reeturit ja riigipöörajat näha oli tõenäoliselt liialdatud. Juhtkonna väljavahetamise konteksti sobituvad Tessaalia neli asevalitsejat, kelle Philippos isiklikult ametisse nimetas, luues seeläbi lojaalse valitsusaste, mis piiras seniste struktuuride autonoomiat. Sarnast loogikat on näha ka Boiootias, kus ta seadis sisse oligarhilise nõukogu, mis pidi vähendama Teeba domineerimist Boiootia liidus.

Sõjalistes meetmetena laiendas Philippos Makedoonia piire, pidades läbivalt silmas strateegilise kontrolli ja heidutuse aspekti. See tähendas igal võimalusel strateegiliselt soodsate piirialade hõivamist, et tagada kontroll ühenduste üle ja kindlustada piirialasid. Tõenäoliselt heidutas see ka tema naabreid. Philippos mõistis suurepäraselt vägede strateegilise paigutuse olulisust ning reaktsiooni, mida see kaasa tuua võis. Seda on näha nii tema püsivast sihist hõivata Termopüülide maakitsus kui ka vägede liigutamises Traakia idaossa, ähvardamaks Ateenale üliolulist Musta mere

kaubateed. Ka Philippose lühikesed kuid otsustavad sõjalised operatsioonid sobituvad hästi doktriini arusaamaga piiratud kestvusega kampaaniast. Philippose sõjavägi oli küll sõdimas igal aastal, kuid Ateena suunal vältis ta suurt sõjalist konflikti kuni 338. aastani, mil ta vastasseisu otsustava lahinguga lahendas. Kuivõrd rahuvalve näol pole doktriini järgi tegemist neutraalsete relvastatud jõududega, vaid pigem võitja okupatsiooniväega, siis sobituvad selle alla Philippose garnisonid mis kahtlemata tagasid rahu talle lojaalses Kreekas.

Infosõja puhul tuleb arvestada tehnoloogilisi erinevusi tänapäeva ja antiikaja vahel, kuid on selge, et ka Philippose kasutas ja manipuleeris informatsiooni oma eesmärkide saavutamiseks. Piiramatu võimuga valitsejana sai Philippos ainuisikuliselt informatsiooni koguda, töödelda ja varjata, seda märksa tõhusamalt kui oli võimalik avalikul diskussioonil põhineva otsustusprotsessiga demokraatlikus Ateenas. Ka teiste riikide saadikutega suhtlemise sai ta kontrollida infovoogusid, võtta vastu informeeritud otsuseid ning jätta teised infosulgu. Seda on näha 346. aastal, mil ateenlaste hoidmine infosulus aitas tal hõivata Termopüüdid. Ta mängis informatsiooniga ka sõjategevuses, kui söötis vastastele ette valeinformatsiooni, mis võimaldas ilma raske lahinguta edu saavutada. Avalikku arvamust mõjutas Philippos läbi avalike kirjade. Tema jaoks oli oluline jätta endast kreeklastele kuvand kui õiglasest ja jumalate eest seisvast riigimehest.

Raskem on leida ühisosa selliste meetmete puhul, mis on tänapäeval oluliselt reglementeerunud ja institutsionaliseerunud. Nii näiteks polnud Philippose ajal välja kujunenud kindlat diplomaatiliste suhete katkestamise protseduuri. Ka majandussanktsioone saab Philippose puhul tuvastada vaid tingimisi. Majandusblokaad – praktiliselt mereblokaad – oluks põhimõtteliselt võimalik, kuid Philipposel puudusid vahendid, et ateenlastega merel ülemvõimu pärast realselt konkureerida. Majanduse sõjaaja vajadustele vastavusse viimine on Philippose küllalt selge, kuid doktriinis kirjeldatust erinevalt ei teinud ta seda lühiajaliselt otsustaval kriisihetkel, vaid järjekindlalt läbi kogu oma valitsusaja. Suur osa tema üha suurenevatest riigituludest läks armee vajaduste katteks.

Kõike eelnevat arvesse võttes leian ma, et Philippose tegevuse küllalt suur kokkulangevus tänapäeva moodsa arusaamaga hübriidsõjast võiks viia Philippose tegevuse mõningase ümberhindamiseni. Seda kindlasti mitte tänapäevasest moraalist lähtuvalt, vaid pigem selles osas, kas Philipposel pidas oma tegevuses silmas ühtset sihti või mitte. Võrdlus hübriidsõja kontseptsiooniga aitab välja tuua tema tegevuse läbivat sihipärasust. Seega võiks käesolev väitekirj toetada argumenti, et Philippos võttis Pärsia-vastase sõjakäigu ja Kreekas hegemoonia

saavutamiseks endale eesmärgiks juba varakult, pigem 350ndate kui 340ndate aastate lõpus. Ühtlasi võiks see näidata uues valguses ka Philippose tegevust kriitilistel hetkedel aastatel 446 ja 339. Teisalt juhib käesoleva väitekiri tähelepanu moodsas doktriinis kirjeldatud meetmete kasutamisele juba ammu minevikus, seega agressioonisõja peaaegu ajatule loogikale. See järeldus võiks olla aktuaalne ka praeguses poliitilises olukorras.

5. Kasutatud allikad ja kirjandus

5.1. Allikad

1. Aischines „Kõned“
Adams, C. D. (Tõlk.) (1919). *Aeschines with an English Translation*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Andokides „Kõned“
Maidment, K. J. (Tõlk.). (1968). *Minor Attic Orators in Two Volumes*. Cambridge: Harvard University Press.
3. Appianos „Rooma ajalugu“
White, H. (Tõlk.). (1899). *The Roman History of Appian of Alexandria, Volume 1: The Foreign Wars*. New York: The Macmillian Company.
4. Athenaios „Õpetlaste lauakõned“
Yonge, C. D. (Tõlk.). (1854). *The Deipnosophists. Or Banquet Of The Learned Of Athenaeus*. London: Henry G. Bohn.
5. Demosthenes „Kõned“
Vince, C. A., Vince, J. H. (Tõlk.). (1926). *Demosthenes with an English Translation*. Cambridge: Harvard University Press.
6. Diodoros „Ajalooline raamatukogu“
Walton, F. R. (Toim.). Oldfather, C. H. (Tõlk.). (1933–1967). *Diodorus of Sicily in Twelve Volumes*. Cambridge: Harvard University Press.
7. Herodotos „Ajalugu“
Godley, A. D. (Tõlk.). (1920). *Histories*. London: Harvard University Press.
8. Isokrates „Kõned“
Norlin, G. (Tõlk.). (1980). *Isocrates with an English Translation in Three Volumes*. Cambridge; Harvard University Press.
9. Justinus „Trogus Pompeiuse Philippika Epitoom“
Yardley, J. C. (Tõlk.). (1994). *Justin. Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. Atlanta: Scholars Press.

10. Pausanias „Kreeka Periegees“
Jones, W. H. S. (Tõlk.). (1918). *Pausanias Description of Greece*. Cambridge: Harvard University Press.
11. Philochoros fragment 53
Kasutatud 01.05.25. <http://www.attalus.org/translate/philochorus.html> Viidatakse omakorda Fragmente der Griechischen Historikerile.
12. Platon „Gorgias“
Lamb, W. R. M. (Tõlk.). (1967). *Plato in Twelve Volumes, Vol. 3*. Cambridge: Harvard University Press.
13. Plutarchos „Paralleelsed elulood“
Perrin, B. (Tõlk.). (1916). *Plutarch's Lives*. Cambridge: Harvard University Press.
14. Polyainos „Sõjakavalused“
Shepherd, R. (Tõlk.). (1793). *Polyaenus's Stratagems of War*. Kasutatud. 01.05.25 <https://www.attalus.org/translate/polyaenus4A.html#2.1> (Väidetavalt on tõlget mugandatud).
15. Polybios „Maailma ajalugu“
Shuckburgh, E. (Tõlk.). (1889). *Histories. Polybius*. London: Macmillan.
16. Strabon „Geograafia“
Hamilton, H. C. (Tõlk.). (1854). *The Geography of Strabo*. London: Henry G. Bohn.
17. Sun Tzu „Sõja seadused“
Giles, L. (Tõlk.). (1910). *The Art of War*.
18. Thukydides „Peloponnesose sõja ajalugu“
Crawley, R. (Tõlk.). (1910). *The Peloponnesian War*. London: J. M. Dent.
19. Titus Livius „Linna asutamisest alates“
McDevitte, W. (1850). *Livy. History of Rome by Titus Livius*. London: Henry G. Bohn.
20. Tod „GHI“
Tod, M. N (Toim.). (1962). *A Selection of Greek Historical Inscriptions. Volume II*. Oxford: Clarendon Press.
21. Xenophon „Hellenika“
Brownson, C. L. (Tõlk.). (1921–2). *Xenophon in Seven Volumes*. Cambridge: Harvard University Press.

5.2. Teatmeteosed

1. *Antiigileksikon*. (1983). Tallinn: Valgus.
2. Hansen, M. H., Nielsen, T. H. (Toim.).(2004). *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford: Oxford University Press.
3. Heckel, W., Heinrichs, J., Müller, S., Pownall, F. (Toim.). (2020). *Lexicon of Argead Macedonia*. Berliin: Frank&Timme.

5.3. Kirjandus

1. Anson, E. M. (2020). *Philip II, the Father of Alexander the Great*. London: Bloomsbury.
2. Borza, E. N. (1990). *In the Shadow of Olympos*. Princeton: Princeton University Press.
3. Buck, R. J. (1994). *Boiotia and the Boiotian League, 432-371 B.C.* Alberta: The University of Alberta Press.
4. Buckler, J (2000). Demosthenes and Aechines. – Worthington, I (Toim.) *Demosthenes. Statesman and Orator*. London: Routledge. 114-158.
5. Carney, E. D. (2000). *Women and Monarchy in Macedonia*. University of Oklahoma Press.
6. Carney, E. D. (2015). *King and Court in Ancient Macedonia. Rivalry, Treason and Conspiracy*. Swansea: The Classical Press of Wales.
7. Clausewitz, C. (1909). *On War*. Graham, J. J. (Tõlk.) Kasutatud 01.05.25.
<https://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm>
8. Ellis, J. R. (1976). *Philip II and Macedonian Imperialism*. Thames and Hudson.
9. Fridman, O. (2019). A War of Definitions: Hybridity in Russia and the West. – Fridman, O., Kabernik, V., Pearce, J. C. (Toim.). *Hybrid Conflicts and Information Warfare*. Lynne Rienner Publishers. 67-88.
10. Gabriel, R. A. (2010). *Philip II of Macedonia. Greater than Alexander*. Washington: Potomac Books.
11. Galeotti, M. (2014, 6. juuli). The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War. *In Moscow’s Shadow*. Kasutatud 01.05.25.

<https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>

12. Galeotti, M. (2018, 5. märts). I'm Sorry for Creating the „Gerassimov Doctrine“. *Foreign Policy*, Kasutatud 01.05.25. <https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/>
13. Gerasimov, V. (2013, 27. veebruar). The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations. Coalson, R. (Tõlk.). – (2016, 28. veebruar). *Military Review*, 23-29. Kasutatud 01.05.25. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art008.pdf
14. Griffith, G. T. (1979). Part Two. – Hammond, N. G. L., Griffith, G. T. *A History of Macedonia. Volume II*. Oxford: Clarendon Press. 203-646, 675-698.
15. Hammond, N. G. L. (1989). *The Macedonian State. Origins, Institutions and History*. Oxford: Clarendon Press.
16. Hammond, N. G. L. (1994). *Philip of Macedon*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
17. Hansen, M. H. (1991). *Athenian Democracy in the Age of Demosthenes*. Oxford: Blackwell Publishers.
18. Hatzopoulos, M. B. (1996). *Macedonian Institutions Under the Kings I. A Historical and Epigraphic Study*. Pariis: Diffusion de Boccard.
19. Hatzopoulos, M. B. (2018). Recent Research in the Ancient Macedonian Dialect: Consolidation and New Perspectives. – Giannakis, G., Crespo, E., Filos, P. (Toim.). *Studies in Ancient Greek Dialects*. De Gruyter. 299- 328.
20. Hatzopoulos, M. B. (2020). *Ancient Macedonia*. Berlin: de Gruyter.
21. Hau, L. I. (2016). *Moral History from Herodotus to Diodorus Siculus*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
22. Heckel, W. (2017). Geography and Politics in Argead Macedonia. *Classica et Orientalia*, 19, 67-78.
23. Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the Twenty-First Century: The Rise of Hybrid Warfare*. Potomac Institute for Policy Studies.

24. Hunt, P. (2010). *War, Peace and Alliance in Demosthenes' Athens*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Joint Irregular Warfare Center. (2011). *Irregular Adversaries and Hybrid Threats: An Assessment–2011*. U.S. Joint Forces Command.
26. Kaas, K. (2014). Gerassimovi hübriidne hüdra. *Postimees*. 26. detsember.
27. Kania, E. (2016, 22. august). The PLA's Latest Strategic Thinking on the Three Warfares. *Jamestown Foundation*. Kasutatud 01.05.25. <https://jamestown.org/program/the-plas-latest-strategic-thinking-on-the-three-warfares/>
28. Kennan, G. F. (1948). *The Inauguration of Organized Political Warfare*. U.S. Department of State, Policy Planning Staff.
29. King, C. J. (2018). *Ancient Macedonia*. New York: Routledge.
30. Koulakiotis, E. (2017). The Hellenic Impact on Ancient Macedonia: Conceptualizing Origin and Authority. *Classica et Orientalia*, 19, 199-214.
31. Lacey, J. (2012). Conquering Germania: A Province too Far. – Murray, W., Mansoor, P. R. (Toim.). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents From the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press. 18-44.
32. Leite, P. G. (2022). Forms of government and rhetoric: perceptions of democracy and oligarchy in Demosthenes, –Sebastiani, B. B., Leão, D. F. (Toim.). *Crises (Staseis) and Changes (Metabolai). Athenian Democracy in the Making*, 109-129.
33. Liddel, P. (2018). Exploring Intercommunity Political Activity in Fourth-Century Greece. – Canevaro, M., Erskine, A., Gray, B., Ober, J. (Toim.). *Edinburgh Leventis Studies 9. Ancient Greek History and Contemporary Social Science*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 405-432.
34. Low, P. (2018). Hegemonic Legitimacy (and its Absence) in Classical Greece. – Canevaro, M., Erskine, A., Gray, B., Ober, J. (Toim.). *Edinburgh Leventis Studies 9. Ancient Greek History and Contemporary Social Science*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 433-454.
35. Mari, M. (2019). At the Roots of a Revolution. Land Ownership, Citizenship and Military Service in Macedonia Before and After Philip II. – Archibald, Z., Haywood, J. (Toim.). *The Power of Individual and Community in Ancient Athens and Beyond. Essays in Honour of John K. Davies*. Swansea. 213-239.

36. Markle, M. M. (1994). Diodorus' Sources for the Sacred War in Book 16. – Worthington, I (Toim.). *Ventures into Greek History*. Oxford: Clarendon Press. 43-69.
37. Müller, S (2010). Philip II. – Roisman, J, Worthington, I (Toim.). *A Companion to Ancient Macedonia*. Blackwell. 166-185.
38. NATO. (2021, 2. jaanuar). *Media – (Dis)information – Security*. Kasutatud 01.05.25.
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/2005-deeportal4-information-warfare.pdf
39. Ober, J. (1989). *Mass and Elite in Democratic Athens. Rhetorics, Ideology and the Power of the People*. Princeton: Princeton University Press.
40. Ober, J. (2015). *The Rise and Fall of Classical Greece*. Princeton: Princeton University Press.
41. Rhodes, P. J. (2006). *A History of the Classical Greek World*. Oxford: Blackwell Publishing.
42. Roisman, J (2010). Classical Macedonia to Perdiccas III. – Roisman, J, Worthington, I (Toim.). *A Companion to Ancient Macedonia*. Blackwell. 145-165.
43. Ruffing, K. (2017). The Macedonian Economy Under the Argeads. *Classica et Orientalia*, 19, 125-138.
44. Ruiz, R. P. (2015, oktoober). Back to the Future? Russia's Hybrid Warfare, Revolutions in Military Affairs, and Cold War Comparisons. *Research Paper*, 120. 1-12.
45. Ryder, T. T. B. (1994). The Diplomatic Skills of Philip II. – Worthington, I (Toim.). *Ventures into Greek History*. Oxford: Clarendon Press. 228-257.
46. Sprawski, S. (2010). The Early Temenid Kings to Alexander I. – Roisman, J, Worthington, I. (Toim.). *A Companion to Ancient Macedonia*. Blackwell. 127-144.
47. Squillace, G. (2017). Ghost from the Past. The Memory of Alexander I of Macedonia and its Propagandistic Use During the Reign of Philip II. *Classica et Orientalia*, 19, 241-252.
48. Worthington, I. (2008). *Philip II of Macedon*. New Haven: Yale University Press.
49. Worthington, I. (2013). *Demosthenes of Athens and the Fall of Classical Greece*. Oxford: Oxford University Press.
50. Worthington, I. (2014). *By the Spear*. Oxford: Oxford University Press.

6. Summary

Philip II and Hybrid Warfare

Silver Sooväli

The purpose of this thesis is to evaluate the similarities and commonalities between the historical actions of Philip II of Macedon and the modern concept of Hybrid Warfare. It is the belief of this author that doing so would provide a fresh perspective on the pivotal period of history in the middle of the 4th Century BC. It might also reveal something for modern society and its prevailing understanding of Hybrid Warfare, though that remains beyond the scope of this paper and would be more appropriately evaluated elsewhere.

Due to the nature of the hypothesis, the structure of the following paper consists of two parts. The first part gives a historical overview of the reign of Philip II while the second outlines the evolution of the conflicts he went through and the methods he employed comparing them to the concepts of Hybrid Warfare. In the former the approach is rather straightforward in terms of historical research. The primary sources for Philip are few, but well researched by now. Among the narrative sources the most important are Diodorus Siculus' "Historical Library", the 16th book of which covers the timeframe of Philip's reign, and Justin's epitome for Trogus' "Philippic History". Neither Diodorus nor Trogus were contemporaries of Philip, but they had access to and drew on writings by earlier historians, some of them Philip's contemporaries. They used both pro- and anti-Philip authors to compose their universal histories. Contemporary sources are given by the speeches of Demosthenes and Aeschines, who were actively involved in the Athenian politics during the confrontation with the Macedonian king.

Though Philip has been less of a popular subject for research than his son Alexander the Great, there are a number of important works written on him. Griffith in his chapter on Philip in Hammond's monumental "A History of Macedonia" and Hammond's own "The Macedonian State. Origins, Institutions and History" and „Philip of Macedon“ appear as slightly pro-Macedonian which a researcher should keep in mind. Among the more recent works Worthington's

“Philip II of Macedonia” and Anson’s “Philip II, the Father of Alexander the Great” deserve to be mentioned here.

The reign of Philip followed the tumultuous time in the 360s BC. Ancient Greece when the Spartan hegemony had been shattered and Athens and Thebes were trying to establish their dominance in Thessaly and the North Aegean. Recovering from a period of internal strife and external invasion, Macedonia found itself under pressure between these powers. Athenians were focused on regaining their former colony of Amphipolis which controlled a hinterland rich in resources and guarded lucrative access to the Thracian interior. Macedonians apparently sided with Amphipolis against Athens. It can be a sign of the recovering of Macedonia after the previous external losses and internal disorder. However, king Perdiccas III chose to undertake a campaign against the strong Illyrian neighbors, but fell in the battle alongside thousands of Macedonian soldiers. In a situation where Macedonia was seemingly beset by enemies on all sides, Philip, the brother of Perdiccas, ascended to the throne.

Philip managed to forestall any neighbors’ intent to exploit the moment of Macedonian weakness by buying time through bribes and shrewd diplomacy. In a matter of months, he reorganized the Macedonian infantry levy by equipping them with long pikes, sarissa, and creating the formation of Macedonian phalanx. He defeated the Illyrians, which enabled him to unite the Upper and Lower Macedonia and double his kingdom in terms of size and population. He used this success for declaring war on Athens and taking Amphipolis. Athens found itself too occupied with their Social War to respond adequately. Philip used the time for securing the borders of his kingdom by forming alliances with Epirus, from where he married Olympias, and with Thessaly by marrying into the local aristocracy. This gave him an excuse to involve himself with the Thessalian internal strife which allowed him to steadily increase his influence over the region. In the North he secured the area around the mountain Pangaion by taking Crenides and refounding it as Philippi, which provided him with a considerable amount of income from the adjacent mines. He secured this frontier by making his neighboring Thracian king into his vassal and started the process of extending his influence over the entire Thrace.

In late 350s BC his Thessalian allies invited him to intervene in the Third Sacred War which had broken up in Central Greece. Though he suffered a defeat, he returned soon and won a brilliant victory which increased his prestige in Greece. His advance into Central Greece, however, was

stopped by Athenian forces, but he was able to destroy the important city of Olynthus in the Aegean northern coast. It is likely that by this time he was already considering achieving hegemony of Greece in order to safely undertake his Asian campaign against Persia. The chance to assert his dominance when Athens and the other participants in the Sacred War had become exhausted. With the Peace of Philocrates he made himself the dominant power, in the Central Greece, using mainly diplomatic means for achieving this. The following attempts to enlarge the power diplomatically failed as Demosthenes convinced the Athenians to adopt a belligerent stance, regardless the formal peace agreement.

Next chance for enhancing the domination came in early 330s when, after having subduing the whole Thrace, he attacked the Hellespontine Greek cities, but a coalition of Athens and other maritime cities provided forced him to retreat. Soon thereafter, the outbreak of the Fourth Sacred War gave Philip the pretext for moving his army into Central Greece. There, however, Athens joined forces with their traditional enemy Thebes, to form the backbone of an anti-Macedonian coalition. Philip was forced to take the risk of the decisive battle which the Macedonians won, which allowed Philip to settle affairs in Greece to his liking. He formed the Corinthian League which included every Greek state in the mainland save Sparta. It was the venue where he announced his plan for a punitive campaign against Persia.

When it comes to the concept of Hybrid Warfare, the issue not quite straightforward. There are three more or less distinct definitions of the term. The original idea of it only concerned strictly military matters, as Hoffman described it in late 2000s. This was rather quickly expanded by the start of the 2010s to a definition of states employing a wide spectrum of capabilities from diplomatic, political, economic and military in pursuit of their goals. This is what the Russian Chief of Staff Gerasimov described in an article, and has been misconstrued as Gerasimov Doctrine. The Russian concept of Hybrid War (*gibridnaya voyna*) itself arose as a reaction to the Western reaction of the mid-2010s events in Ukraine.

The doctrine (not a doctrine in the strict sense, but labelled here as such for the sake of simplicity) has two main aspects. Firstly, describes a progressive evolution of conflict through logical phases. These phases are: clandestine beginnings, escalation, conflict activity, crisis, solution and peace regulation. Secondly, the doctrine provides a number of means to be utilized throughout these phases, which I have categorized as follows: diplomatic, political, economic and information

warfare. All of them are rather self-explanatory and stem easily from the methods mentioned within the schema, excepting Information Warfare which is not defined or expanded upon within the doctrine. Fortunately, it can be rather easily defined in itself and this definition fits nicely with the doctrine. This allows to compare the evolution of conflict and the means described by the doctrine of Hybrid warfare with the actions of Philip.

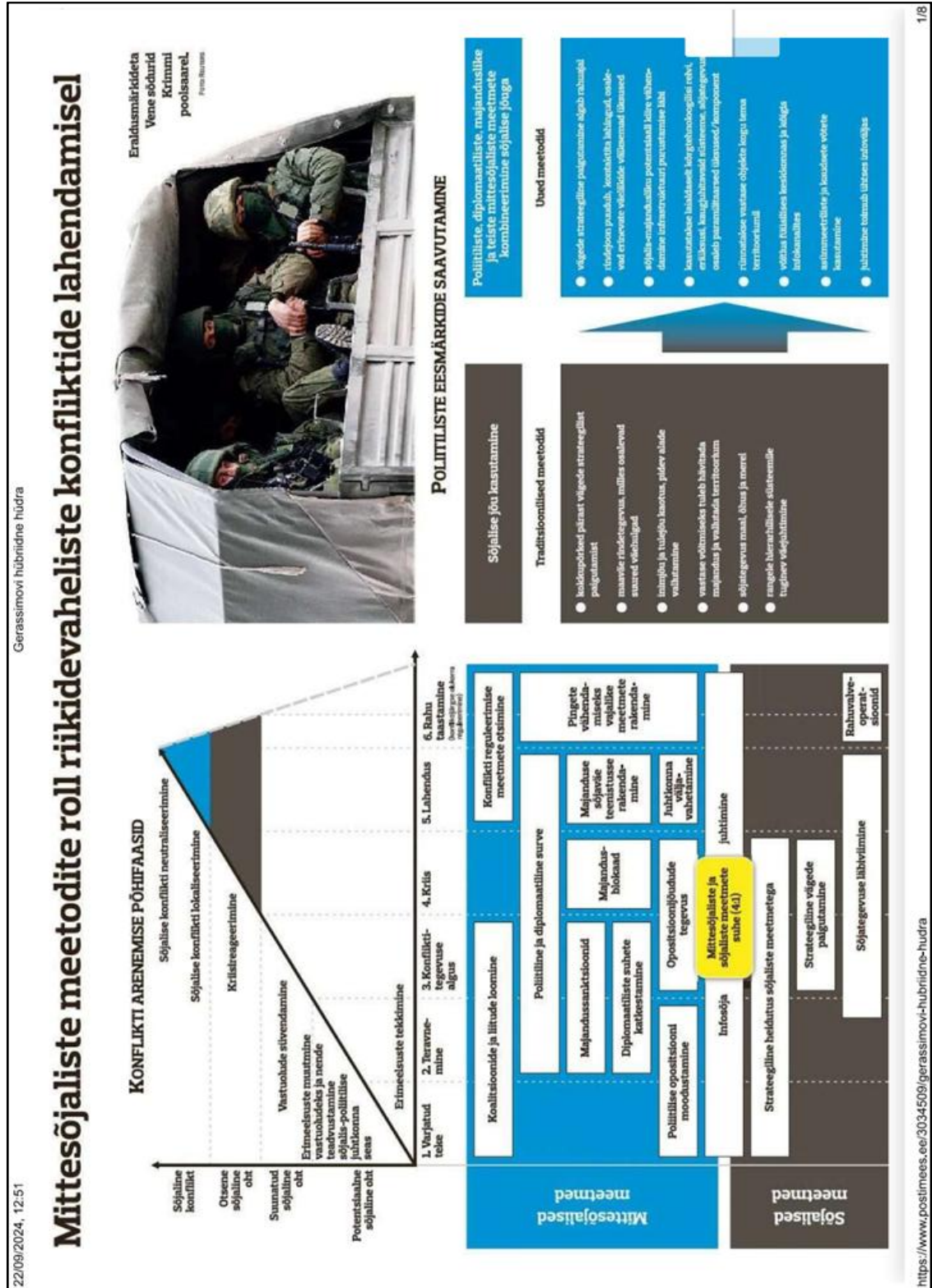
Philip's actions fit rather well within the logic of the conflict as presented by the doctrine. A concealed origin is easily detectable in the early years of Philip's reign where he allied with Athens while clearly harboring designs on Amphipolis contrary to the Athenian interests. It is also very likely that already when securing the position of Macedonia, he adopted the goal of undertaking a campaign against Persia, which required gaining hegemony of the Greek cities. This ultimate aim had to be clandestine until the hegemony was achieved. Escalation of the conflict and the conflict activities are rather obvious in Philip's policy. More complex is the question about a crisis-point. In Philip's reign I can identify three moments corresponding to crisis as presented in the doctrine: in 352BC, in 346BC and in 339BC. In 352BC he had the opportunity to advance on Thermopylae and force an engagement with the Athenians, but chose to retreat and not escalate the conflict into a potential military solution. In 346 he attempted to achieve hegemony in Central Greece through diplomacy, and proved successful. In 339 he once again had the chance to push for a resolution, which he first attempted to achieve through diplomacy by trying to provide Athens with an excuse to attack Thebes. When this failed and Thebans formed the alliance with Athens, he was forced to seek the solution through battle. His success allowed him to regulate the peace, comparably to the doctrine, through the formation of the League of Corinth.

Philip's actions also correspond fairly well with the means mentioned by the doctrine. Of the eighteen means which can be listed for fourteen a good match can be found. The remaining four are related to diplomatic and economic means the high institutionalization in modern time makes them hardly applicable for Philip. Economic mobilization is also hardly applicable because Philip's constantly used the resources of his kingdom for promoting the army, which makes no need for a special mobilization in some decisive moment, as this is imagined in the doctrine. Economic mobilisation, however, would apply well for Athens where Demosthenes persuaded the people to use the resources for military means which finally did happen in 339BC. Concerning the Information

Warfare, Philip certainly manipulated and withheld information, and influenced the public opinion with public letters, but he obviously could not have used the means of Mass Media for this.

In summary, the actions of Philips fit rather well with the ideas of the evolution of conflict and means employed as presented by the concept of Hybrid Warfare. The goal of this thesis was not to apply modern framework upon Philip, but to see if a modern idea could provide a new perspective on his actions during his reign. The obvious similarity between the means envisaged by the doctrine of Hybrid Warfare and measures and methods of Philip reveal his consistency in pursuing a clearly envisioned plan. This might provide new weight for arguing for an earlier date for his adoption of the goal of achieving Hegemony in Greece, indispensable for the subsequent attack against Persia. It would also provide a new logical framework for the rather difficult to comprehensible diplomatic maneuvering of 346BC and 339BC.

7. Lisad

Joonis 1. Kaasi artiklis ilmunud tõlgitud versioon doktriini seletavast skeemist. Siin on näha nii konflikti arenemise faasid kui ka kasutatavad meetmed. Samuti ka doktriini traditsioonilise sõjapidamisele vastandamine.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Silver Sooväli ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) minu loodud teose

Philippos II ja hübriidsõda ,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Mait Kõiv ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Silver Sooväli

11.05.2025

[allkirjastatud digitaalselt]